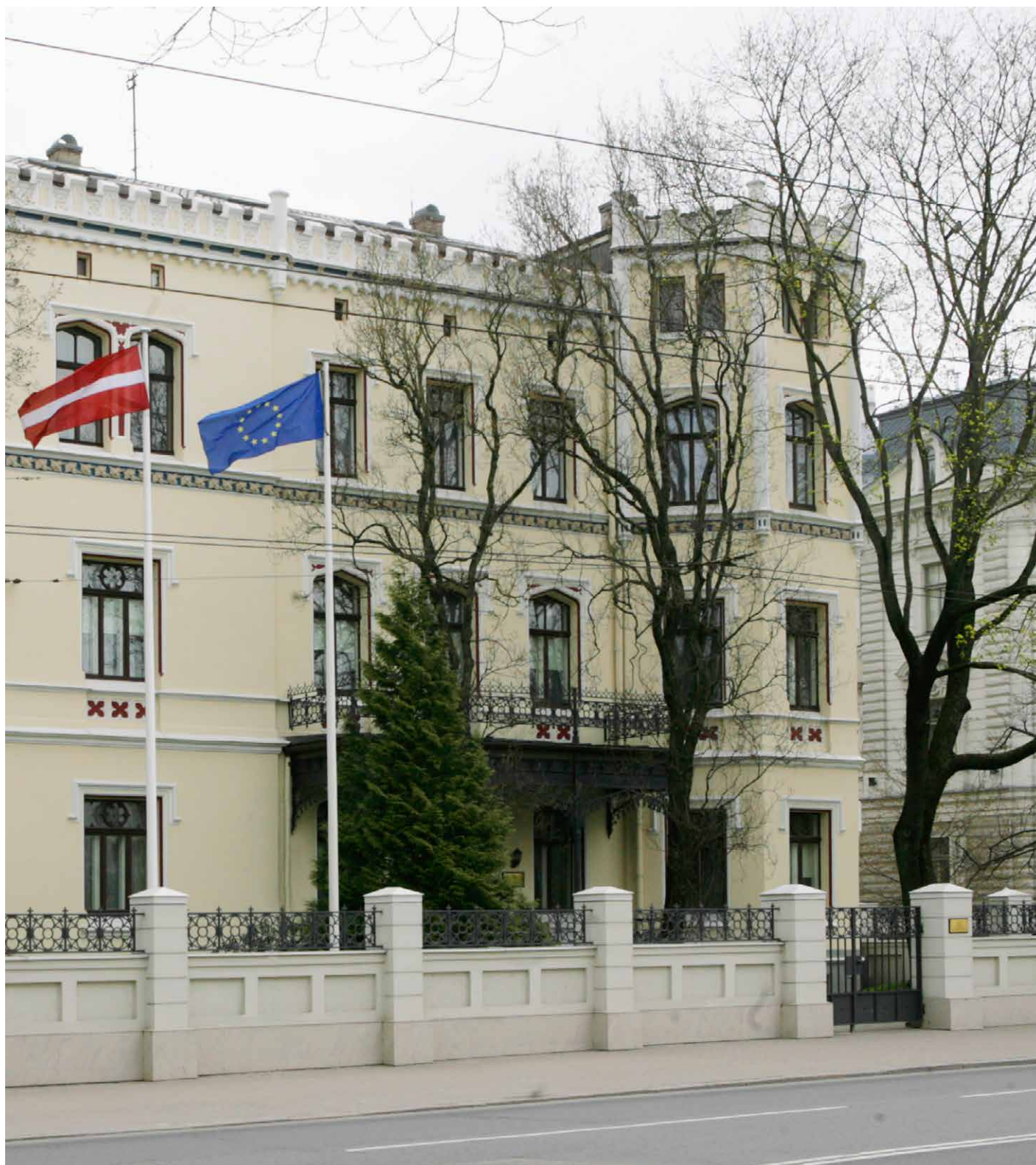

PĀRSKATS PAR SATVERSMES TIESAS DARBU 2017

IEVADS

Šis pārskats atspoguļo Satversmes tiesas veikumu 2017. gadā. Pārskatu veido vairākas daļas, kuras ilustrē Satversmes tiesas darbu tiesvedības un tiesību zinātnes jomā, valsts varas atzaru un starptautiskajā sadarbībā, kā arī tiesiskās domas veidošanā un nostiprināšanā.

Pārskatu ievada Satversmes tiesas priekšsēdētājas Inetas Ziemeles priekšvārds, kuram seko statistika par Satversmes tiesā saņemto pieteikumu skaitu, ierosināto lietu skaitu un izskatīto lietu skaitu.

Pārskata lielāko daļu veido informācija par Satversmes tiesas judikatūru. Tā pirmām kārtām aptver Satversmes tiesas nolēmumus pērn izskatītajās lietās. Lietas iedalītas atbilstoši piecām tiesību nozarēm. Pirmā ir pamattiesību nozare. Lai gan teju visās Satversmes tiesas izskatītajās lietās aplūkotas kādas no pamattiesībām, pamattiesību nozares sadaļā ietvertas tikai tās lietas, kuras nav cieši saistītas ar kādu citu tiesību nozari. Otrā ir starptautisko tiesību un Eiropas Savienības tiesību nozare. Savukārt kā trešā izvēlēta valststiesību nozare šaurākajā nozīmē, jo tai veltītajā sadaļā ietvertas tikai tās lietas, kuras saistītas ar Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) pirmajās septiņās nodaļās jeb Satversmes institucionālajā daļā paredzēto regulējumu. Atsevišķa sadaļa atvēlēta administratīvo tiesību nozarei, un īpaši izdalīta arī nodokļu un budžeta tiesību nozare. Noslēdzošā ir krimināltiesību nozare. Pārskatā nav civiltiesību nozarei veltītas sadaļas, jo Satversmes tiesa 2017. gadā nav izskatījusi nevienu šai nozarei piekritīgu lietu.

Lietu iedalījums pa tiesību nozarēm veidots atbilstoši lietās aplūkotajiem problēmjautājumiem. Tomēr minētais iedalījums ir visai nosacīts, jo viena un tā pati lieta var attiekties uz dažādām tiesību nozarēm.

Par attiecīgajai tiesību nozarei piekritīgajām lietām pārskatā vispirms norādītas vispārīgas piezīmes. Tās raksturo Satversmes tiesas līdzšinējo judikatūru, atklājot gan risināto jautājumu loku, gan nozīmīgākās atziņas. Pēc vispārīgajām piezīmēm aprakstītas Satversmes tiesas judikatūras attīstības tendences pagājušajā gadā. Savukārt pēc tam sniegts ieskats pērn pieņemtajos spriedumos, tiem pievienotajās tiesnešu atsevišķajās domās, kā arī nozīmīgākajos lēmumos par tiesvedības izbeigšanu lietā. Tie lēmumi par tiesvedības izbeigšanu lietā, kuros risināti vienīgi procesuāli jautājumi, aplūkoti atsevišķā pārskata sadaļā. Šāda sadaļa veltīta arī Satversmes tiesas kolēģiju lēmumiem, kuri atspoguļo Satversmes tiesas likuma interpretāciju un to, kādi jautājumi risināti, lemjot par lietu ierosināšanu. Lasītāju ērtībai katram aprakstītajam spriedumam, lēmumam un atsevišķajām domām pievienota saite uz Satversmes tiesas mājaslapu, kur pieejams minēto dokumentu teksts.

Līdzās informācijai par Satversmes tiesas judikatūru pārskatā ietverta informācija par Satversmes tiesas aktivitātēm, kas nav saistītas ar tiesas spriešanu. Tās aptver dažādu projektu īstenošanu, kā arī valsts varas atzaru un starptautisko sadarbību. Pārskatā iekļauts arī Satversmes tiesas tiesnešu un darbinieku publikāciju saraksts, kas ataino Satversmes tiesas pienesumu tiesību zinātnei.

Pārskatus par Satversmes tiesas darbu iecerēts veidot kā grāmatžurnālus, kuri ne tikai atspoguļo vienu gadu Satversmes tiesas darbā, bet arī atklāj Satversmes tiesas veikumu visā tās pastāvēšanas laikā. Turklāt pārskatiem izvēlēta elektroniska forma kā apliecinājums šībrīža digitālajam laikmetam.

SATURS

Priekšvārds	7
1. Statistika	9
2. Satversmes tiesas judikatūra	13
2.1. Pamattiesības	14
Lieta Nr. 2016-06-01	16
Lieta Nr. 2016-11-01	17
Lieta Nr. 2016-12-01	19
Lieta Nr. 2017-01-01	20
Lieta Nr. 2017-02-03	21
Lieta Nr. 2017-03-01	22
Lieta Nr. 2017-07-01	23
2.2. Starptautiskās tiesības un Eiropas Savienības tiesības	25
Lieta Nr. 2016-04-03	26
2.3. Valststiesības (Satversmes institucionālā daļa)	28
Lieta Nr. 2016-23-03	31
Lieta Nr. 2016-31-01	32
2.4. Administratīvās tiesības	34
Lieta Nr. 2016-24-03	36
Lieta Nr. 2017-08-01	37
2.5. Nodokļu un budžeta tiesības	39
Lieta Nr. 2016-14-01	40
Lieta Nr. 2016-16-01	43
2.6. Krimināltiesības	45
Lieta Nr. 2016-07-01	46
Lieta Nr. 2016-13-01	48
Lieta Nr. 2017-10-01	49
2.7. Lēmumi par tiesvedības izbeigšanu lietā	51
Lieta Nr. 2016-09-01	52
Lieta Nr. 2016-10-01	53
Lieta Nr. 2016-20-01	54
2.8. Kolēģiju lēmumi	55
3. Satversmes tiesas aktivitātes	61
3.1. Projekti	62
3.2. Valsts varas atzaru dialogs	64
3.3. Starptautiskā sadarbība	64
3.4. Publikācijas	66

PRIEKŠVārds

Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemele. Foto: Reinis Inkēns.

Lasītājam tiek piedāvāts pārskats par Satversmes tiesas darbu 2017. gadā. Šis darbs atspoguļots no dažādiem skatpunktiem, ievērojot Satversmes tiesas vietu konstitucionālajā sistēmā.

Satversmes tiesas klasiskajai funkcijai – konstitucionālās justīcijas nodrošināšanai – veltītas pārskata sadaļas “Statistika” un “Satversmes tiesas judikatūra”.

Satversmes tiesa kā tiesu varai piederīgs konstitucionāls orgāns uzrunā sabiedrību galvenokārt ar saviem nolēmumiem. Pārskatā iekļauts koncentrēts 2017. gadā pieņemto nolēmumu apskats. Tas citstarp ietver informāciju par to, kā Satversmi ievēro citas institūcijas. Šeit vietā būtu atgādināt, ka Satversmes tiesa nav vienīgā tiesiskuma un cilvēktiesību nodrošinātāja Latvijā. Ievērot Satversmi un aizsargāt cilvēka tiesības un pamatbrīvības ir ikvienas institūcijas pienākums. Satversmes tiesa darbojas kā galvenais un pēdējais kontroles mehānisms.

Pārskata sadaļā “Statistika” atspoguļots tiesas darbs skaitļos. Tomēr svarīgāks par skaitļiem ir nolēmumu saturs un aplūkoti tiesību jautājumi. Daudzu tiesību jautājumu analīze ir prasījusi milzīgu intelektuālu piepūli, kā arī lielus laika un cilvēku resursus. Mērot tiesas darba apjomu, mēnesī tiesas sastāvs sagatavo vienu nopietna izmēra un ne mazāk nozīmīga satura grāmatu par tiesību jautājumiem. Jāatceras, ka viens no Satversmes tiesas mērķiem ir aplūkot iespējami plašu konstitucionāli nozīmīgo tiesību jautājumu loku, tādējādi pilnveidojot tiesisko sistēmu un veicinot tiesiskumu.

Nacionālā līmenī pildot savu galveno pienākumu – spriežot tiesu un izšķirot strīdus konkrētā lietā –, Satversmes tiesa veido konstitucionālo tiesību doktrīnu, sekmē sabiedrības zināšanas par Latvijas tiesību sistēmu, veido izpratni par tiesiskumu un veicina uzticēšanos Latvijas valstij. Satversmes tiesa ar savu nolēmumu starpniecību ir skaidrojusi sarežģītos Latvijas vēstures notikumus, sekmējusi Latvijas valsts atpazīstamību Eiropā un veicinājusi sabiedrības labklājības nostiprināšanos. Satversmes tiesas ieguldījums tiesiskās kultūras attīstībā izpaužas vispārējo tiesību principu piemērošanā, personas iespējās īstenot savas tiesības, izpratnē par normatīvo aktu piemērošanu Satversmei atbilstošā veidā, konstitucionālo institūciju sadarbībā, kā arī normatīvo aktu jaunradē, jo likumdevējs ievēro Satversmes tiesas nolēmumos ietvertās tiesību atziņas.

Satversmes tiesai ir viena no centrālajām lomām valsts varas atzaru dialoga veidošanā 21. gadsimtā. Tā uztur šo dialogu gan tiesas procesa ietvaros, gan ārpus tā, veicinot no varas dališanas principa izrietošo prasību pēc varas atzaru un institūciju savstarpējas sadarbības un tādējādi stiprinot demokrātiju tautas interesēs. Satversmes tiesas darbība šajā jomā atspoguļota pārskata sadaļās “Judikatūra” un “Valsts varas atzaru dialogs”.

Satversmes tiesa kā konstitucionālās kontroles institūcija ir būtisks demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas elements. Īstenojot vispārējo tiesību principu un konstitūcijas virsvadību, Satversmes tiesa ar tiesiskiem līdzekļiem savas kompetences ietvaros risina gan tiesību, gan tiesībpolitiskus jautājumus, tādējādi sekmējot demokrātijas un tiesiskuma nostiprināšanos. Tā aizsargā konstitucionālās vērtības, izglīto sabiedrību un ietekmē visus valsts pamatlukumā regulētos procesus. Līdz ar to Satversmes tiesa ir mūsdienu sabiedrībai tik ļoti nepieciešamā demokrātiskā tiesiskā diskursa aktīva dalībiece. Satversmes tiesas darbība minētajā jomā atspoguļota pārskata sadaļās “Judikatūra” un “Projekti”.

Konstitucionālo tiesu loma pieaug arī starptautiskā līmenī. Eiropa ir kļuvusi par atvērtu un vienotu tiesiskās kultūras telpu, tāpēc konstitucionālās tiesas šodien strādā tiesību vidē, kuru veido nacionālās, Eiropas un starptautiskās tiesības. Šī savstarpējā mijiedarbība uzliek īpašu pienākumu nacionālajām konstitucionālajām tiesām, arī Satversmes tiesai. Globalizētā pasaulē saskaramies ar aizvien sarežģītākiem izaicinājumiem. Vides, drošības un ekonomiskajiem jautājumiem nav robežu, tos nevar atrisināt vienas valsts ietvaros. Problēmas mūsdienās var

atrisināti, tikai efektīvi un koordinēti sadarbojoties. Tāpēc globalizētajā pasaulē konstitucionālās tiesas kļūst par ilgtermiņa sadarbības partneriem. Vienlaikus arī tiesību sistēmas kļūst arvien vairāk saistītas un atkarīgas, attīstās izpratne par starptautisko un nacionālo tiesību vienotību. Tādējādi šodien vairāk nekā jebkad iepriekš ir svarīgs efektīvs dažādu valstu konstitucionālo tiesu un starptautisko tiesu dialogs, kas balstās vienotībā un dažādībā, sadarbībā un neatkarīgā lemšanā, nacionālo un Eiropas vērtību līdzsvarošanā, kā arī integritātes veicināšanā un identitātes stiprināšanā.

Te būtu nošķirams formālais dialogs, kas noris normatīvajos aktos regulēto procedūru ietvaros, un neformālais dialogs, kas izpaužas kā institūciju un amatpersonu sadarbība.

Līguma par Eiropas Savienības darbību 267. pants paredz Eiropas Savienības Tiesas un nacionālo tiesu dialogu prejudiciālā nolēmuma procedūras ietvaros. Satversmes tiesa 2017. gadā pirmo reizi ir iesaistījusies šādā formālā dialogā, uzdodot jautājumu Luksemburgas tiesai. Informācija par to atrodama pārskata sadaļā "Starptautiskās tiesības un Eiropas Savienības tiesības" (lieta Nr. 2016-04-03). Savukārt Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk arī – Konvencija) 16. protokols, kas diemžēl vēl pagaidām Latvijā nav ratificēts, paredz jaunu formālā dialoga mehānismu Konvencijā ietvertu cilvēktiesību aizsardzības sistēmā – iespēju valstu augstākajām tiesām lūgt rekomendējošu viedokli Eiropas Cilvēktiesību tiesai.

Pārskata sadaļā "Starptautiskā sadarbība" ietverta informācija par Satversmes tiesas darbību, piedaloties neformālajā dialogā. Tiesu neformālais dialogs tiek intensīvi un veiksmīgi īstenots, gan izmantojot citu valstu konstitucionālo tiesu judikatūru, gan organizējot un piedaloties divpusējā un daudzpusējā sadarbībā. Satversmes tiesa piedalās Eiropas Padomes Venēcijas komisijas datubāzes CODICES veidošanā un Venēcijas forumā, sniedzot informāciju par Satversmes tiesas judikatūru un tiesību jautājumiem Latvijā. Satversmes tiesa 2017. gadā pievienojās arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas izveidotajam augstāko tiesu tīklam un Eiropas Savienības Tiesas izveidotajam tiesu tīklam.

Jāpiebilst, ka Satversmes tiesa gada pārskatus gatavo jau kopš 2008. gada, bet 2017. gadā pirmo reizi tika nodrošināts iepriekšējā gada pārskata tulkojums angļu valodā. Satversmes tiesas pārskata pieejamības nodrošināšana plašākam interesentu lokam ir instruments, ar kura starpniecību varam veicināt dažādu valstu tiesu dialogu. Turklāt ar pārskata starpniecību mēs sniedzam starptautiskajai sabiedrībai informāciju par tiesiskuma kvalitāti Latvijā un par tendencēm, kam ir būtiska nozīme Latvijas attīstības potenciāla izvērtēšanā.

Vērtējumu par to, vai šis ir bijis veiksmīgs Satversmes tiesas darba gads, es atstāju katra lasītāja ziņā. Tomēr ir skaidrs, ka Satversmes tiesai ir aizvien jāpilnveidojas un jāattīstās. Līdzšinējā pieredze liecina, ka Satversmes tiesa to ir veiksmīgi darījusi jau vairāk nekā 20 gadus.

Satversmes tiesas iespējas attīstīties citstarp ietekmē arī pieejamie cilvēkresursi. Tāpēc 2017. gadā mēs turpinājam nopietnu darbu pie tiesas ilgtermiņa attīstības vīzijas, plānojot uzdevumus, kas būtu veicami 2018. gadā un arī turpmāk, lai veicinātu Satversmes tiesas atpazīstamību Latvijā un pasaulē, reorganizētu Satversmes tiesas struktūru ar mērķi stiprināt Juridiskā departamenta kapacitāti un samazināt administratīvo slogu tiesnešiem, sakārtotu Satversmes tiesas un Satversmes tiesas tiesneša statusa jautājumu atbilstoši demokrātiskas tiesiskas valsts prasībām, veicinātu iedzīvotāju izpratni par cilvēktiesībām un citiem tiesību jautājumiem, kā arī sekmētu juristu un advokātu kvalifikācijas uzlabošanu, sagatavojot pieteikumus Satversmes tiesā.

Satversmes tiesu raksturo regulāras izmaiņas tiesas sastāvā. 2017. gadā pilnvaru termiņš beidzās Satversmes tiesas priekšsēdētāja vietniekam Uldim Ķīnim un Satversmes tiesas tiesnesim Kasparam Balodim. Esam ļoti pateicīgi viņiem par ieguldīto darbu desmit gadu garumā. Savukārt 2017. gada 3. aprīlī amatā stājās Satversmes tiesas tiesnesis Jānis Neimanis, bet 21. aprīlī – Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs. Prognozējama un pakāpeniska Satversmes tiesas tiesnešu nomaiņa ir būtiska efektīvas tiesas darbības nodrošināšanai. Jāatzīmē, ka Satversmes tiesas priekšsēdētājas amata pienākumus uzsāku pildīt 2017. gada 8. maijā, nomainot šajā amatā iepriekšējo tiesas priekšsēdētāju Aldi Laviņu.

Mūsu mērķis, sagatavojot un publicējot pārskatu par Satversmes tiesas darbu, ir nodrošināt iespējami caurskatāmu tiesas darbību un sniegt sabiedrībai vispusīgu priekšstatu par tiesas lomu un devumu Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts attīstībā. Tādējādi ceram veicināt uzticēšanos ne tikai Satversmes tiesai, bet tiesu varai un valstij kopumā.

Satversmes tiesas 2017. gada pārskats tiek publicēts 2018. gadā, kad Latvijas valsts svin savu simtgadi. Šis notikums kā zināma robežšķirtne ir piemērots laiks, lai izsvērtu paveikto, analizētu aktuālos jautājumus, meklētu risinājumus konstatētajām problēmām un plānotu valsts nākotni vienotā Eiropā, veidojot atbilstošu tiesisko ietvaru. Arī Satversmes tiesa ir šo mērķu īstenošanai ieplānojusi virkni [pasākumu](#).

Esot pārliecināta, ka ikkatrs no mums ciena un ievēro Satversmē ietvertās demokrātiskas tiesiskas valsts vērtības, kuru aizsardzība ir mūsu visu kopīgais mērķis, Satversmes tiesas vārdā nododu jūsu izvērtēšanai pārskatu par Satversmes tiesas darbu 2017. gadā.

Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemele

1 | **STATISTIKA**

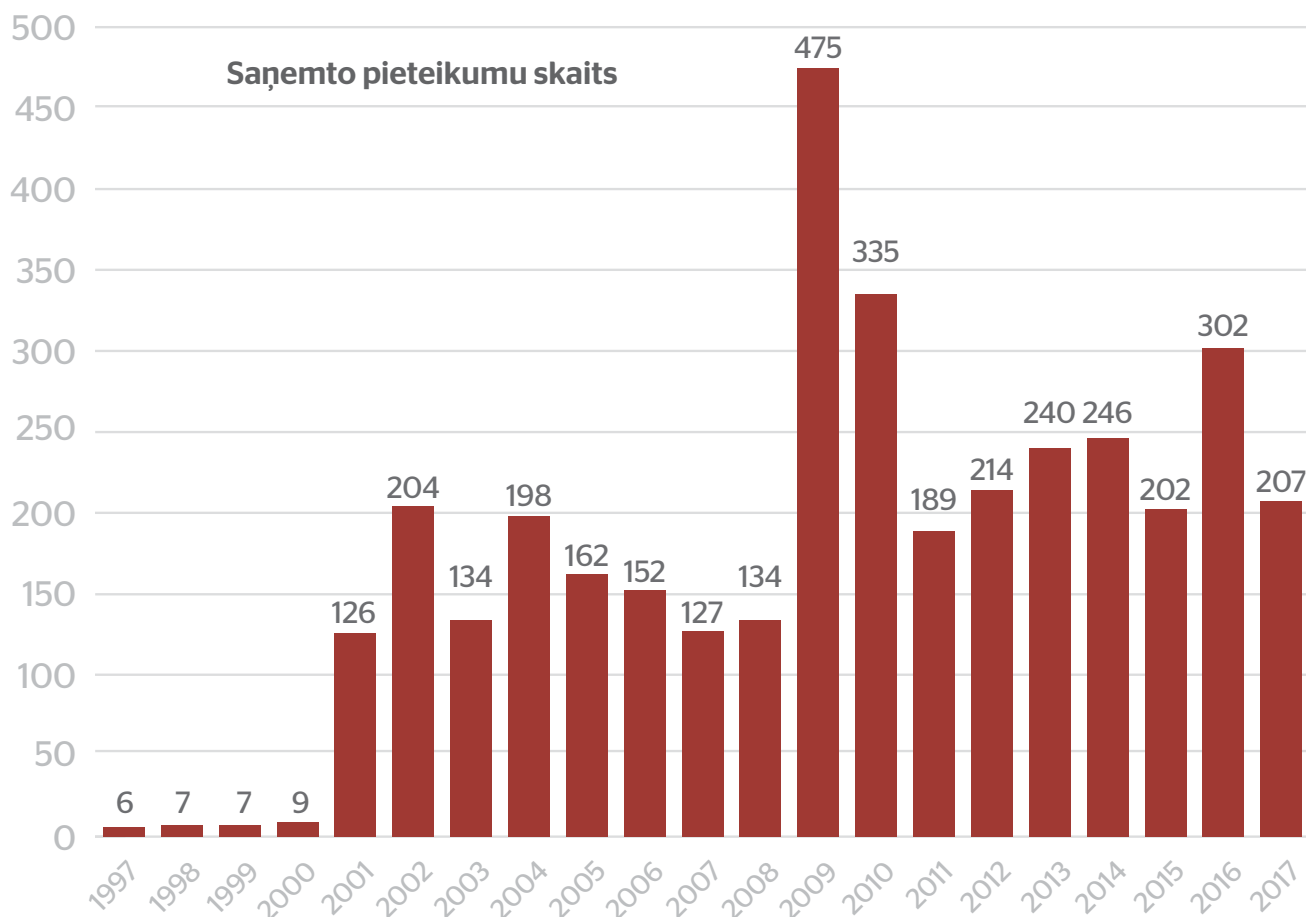
Satversmes tiesas tiesneši. No kreisās: Jānis Neimanis, Daiga Rezevska, Sanita Osipova, Ineta Ziemele, Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Artūrs Kučs. Foto: Toms Norde.

Satversmes tiesā 2017. gadā saņemti 390 iesniegumi. No tiem 183 atzīti par acīmredzami nepieņemamiem, bet 207 reģistrēti kā pieteikumi un nodoti izskatīšanai Satversmes tiesas kolēģijās.

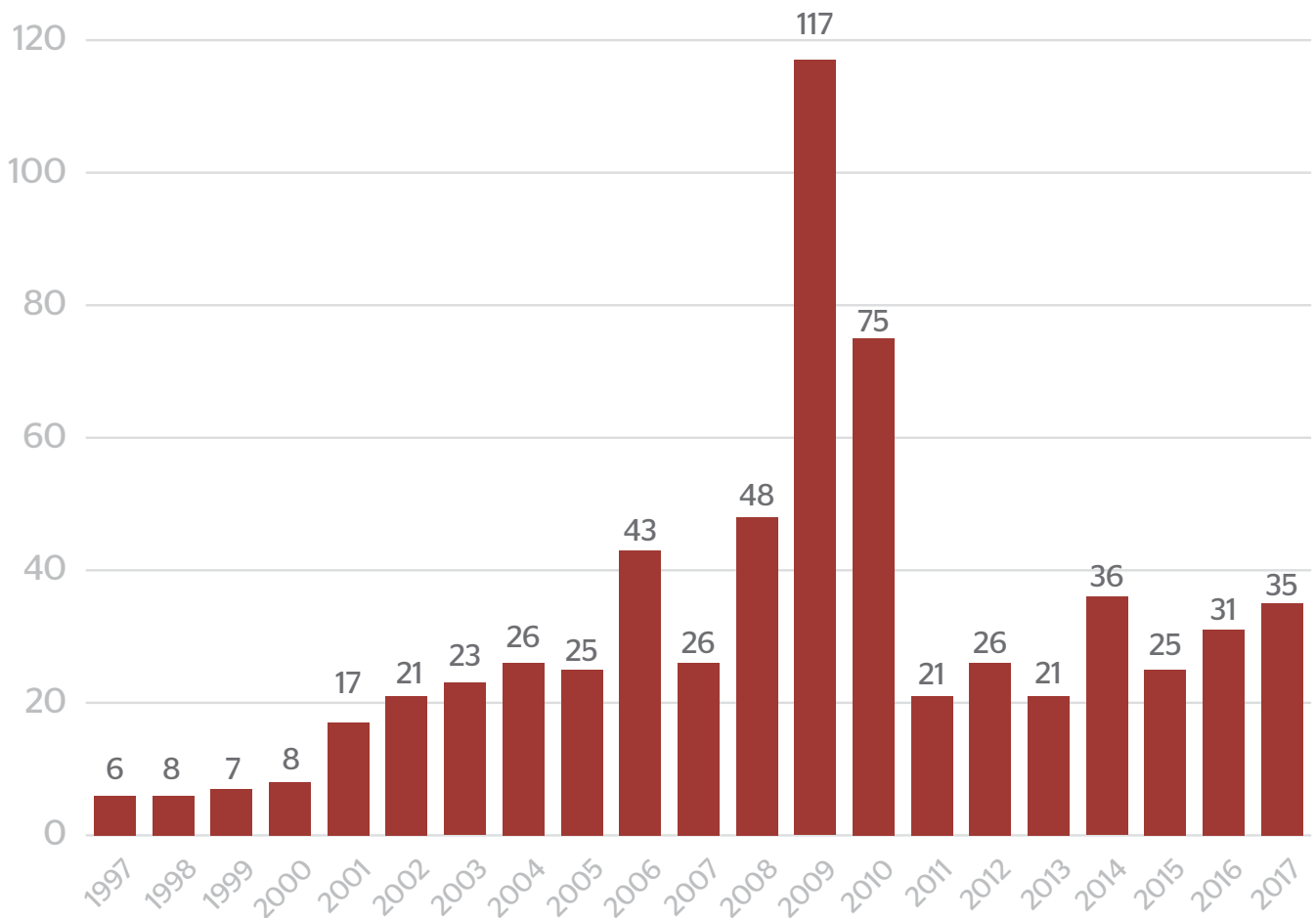
Satversmes tiesa pērn ierosinājusi 35 lietas. 20 lietas ierosinātas uz konstitucionālās sūdzības pamata, septiņas lietas ierosinātas pēc vispārējās jurisdikcijas vai administratīvās tiesas pieteikuma, bet četras – pēc tiesībsarga

pieteikuma. Divas lietas ierosinātas pēc Saeimas deputātu pieteikuma, bet pa vienai lietai – pēc ģenerālprokurora pieteikuma un pašvaldības domes pieteikuma.

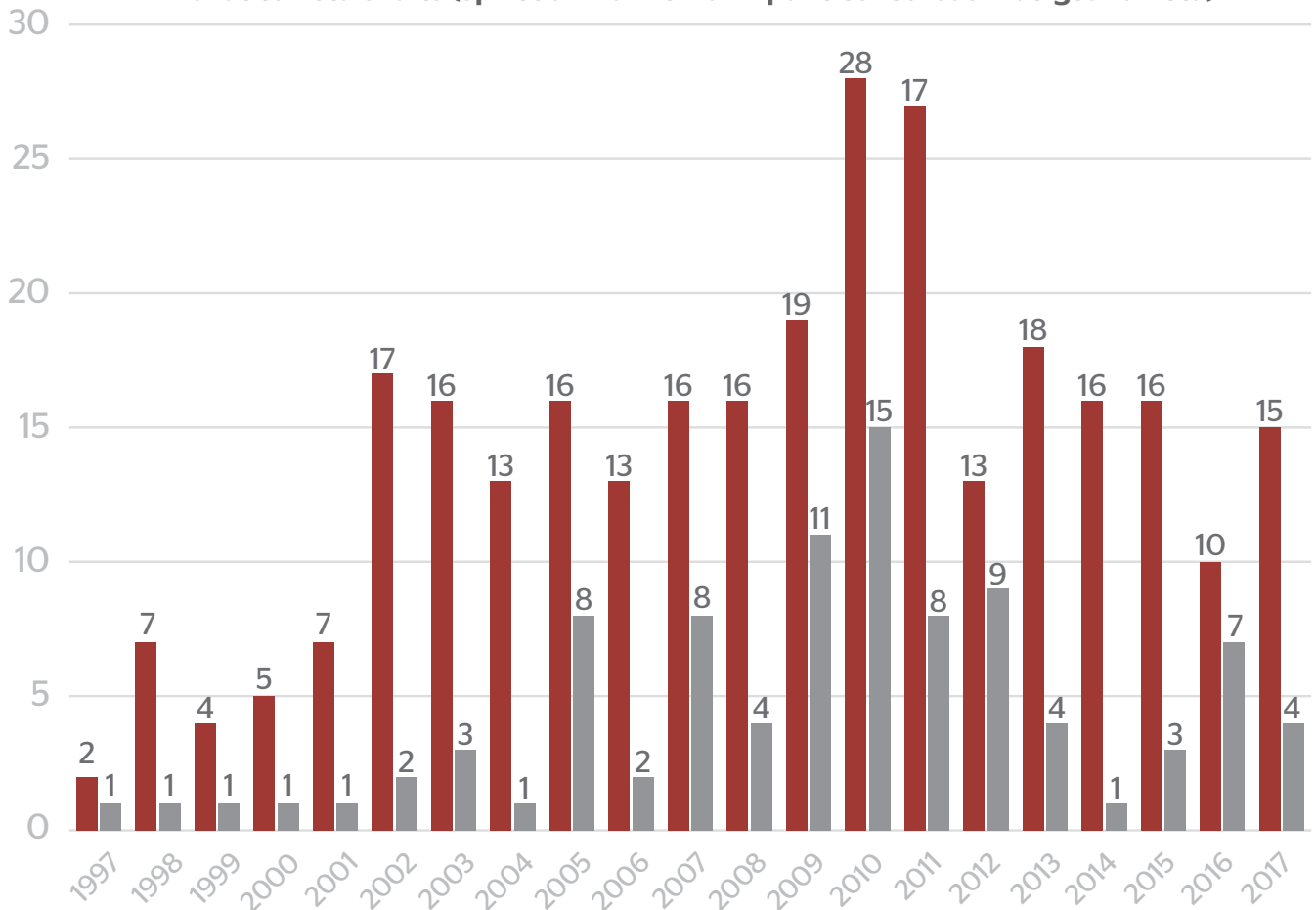
Satversmes tiesa 2017. gadā izskatījusi 19 lietas. Tiesdriba izbeigta četrās lietās, bet 15 lietās pieņemti spriedumi. Kopumā 11 spriedumos kāda tiesību norma atzīta par neatbilstošu Satversmei. Četriem spriedumiem Satversmes tiesas tiesneši pievienojuši atsevišķas domas.

Ierosināto lietu skaits

Izskatīto lietu skaits (spriedumi un lēmumi par tiesvedības izbeigšanu lietā)

2

**SATVERSMES
TIESAS
JUDIKATŪRA**

2.1. PAMATTIESĪBAS

Vispārīgas piezīmes

Pamattiesības jeb Satversmē ietvertās cilvēktiesības ir viena no Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts konstitucionālajām vērtībām. Vēl vairāk – cilvēktiesības izriet no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas, tāpēc tām piemīt vispārējo tiesību principu daba.

Kā atzinusi Satversmes tiesa, valstij ir pienākums ievērot, aizsargāt un nodrošināt personas pamattiesības. Pienākums ievērot pamattiesības nozīmē valsts pienākumu atturēties no iejaukšanās personas tiesībās. Pienākums aizsargāt pamattiesības nozīmē valsts pienākumu aizsargāt personas pamattiesības no citu privātpersonu iejaukšanās tajās. Savukārt pienākums nodrošināt pamattiesības nozīmē valsts pienākumu veikt konkrētus pasākumus pamattiesību īstenošanai.¹

Aplūkojot minētos pienākumus, Satversmes tiesa ir konstatējusi atšķirības starp pilsoniskajām un politiskajām tiesībām no vienas puses un ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām no otras puses. Pilsonisko un politisko tiesību gadījumā valstij pamatā ir pienākums neiejaukties cilvēka iekšējā brīvībā, bet ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību gadījumā valstij ir pienākums nodrošināt personas vajadzības vismaz minimālā līmenī un sniegt pienācīgus pakalpojumus.² Šīs atšķirības ietekmē valsts pienākumu raksturu. Piemēram, sociālās tiesības ir formulētas kā vispārīgi valsts pienākumi, kuru īstenošana atkarīga no valsts ekonomiskās situācijas un pieejamajiem resursiem.³ Turklāt sociālo tiesību jomā lēmumi parasti tiek pieņemti, balsoties ne tik daudz uz juridiskiem, bet vairāk uz politiskiem apsvērumiem.⁴ Līdz ar to šajā jomā, Satversmes tiesas šībrīža ieskatā, likumdevējam nevar izvirzīt tik

pat stingras prasības kā attiecībā uz tā neiejaukšanos personas pilsonisko un politisko tiesību īstenošanā.⁵

Satversmes 89. pantā noteikts, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Satversmes tiesa secinājusi, ka tādējādi likumdevēja mērķis nav bijis pretstatīt Satversmē ietvertās cilvēktiesību normas starptautiskajām cilvēktiesību normām, bet bijis gluži pretējs – panākt šo normu savstarpēju harmoniju.⁶ Proti, starptautiskās cilvēktiesību normas ir līdzeklis pamattiesību satura un apjoma noteikšanai, turklāt šīs normas ir arī tieši piemērojamas, ciktāl Latvijai tās ir juridiski saistošas.⁷ Vienlaikus ticis atzīts, ka Satversme nevar paredzēt mazāku pamattiesību aizsardzības apjomu, nekā paredz jebkurš no Latvijai saistošajiem starptautiskajiem cilvēktiesību aktiem.⁸ Turklāt starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošana nedrīkst novest pie Satversmē ietvertu pamattiesību sašaurināšanas.⁹

Minētās atziņas atspoguļojas Satversmes tiesas apsvērumos par Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas piemērošanu. Ja no Konvencijas normām izriet, ka tajās nostiprinātās cilvēktiesības aptver konkrētu situāciju, tad šī situācija parasti ietilpst arī Satversmē nostiprināto attiecīgo pamattiesību tvērumā.¹⁰ Turpretim, ja Konvencijā nostiprinātās cilvēktiesības konkrēto situāciju neaptver, tas pats par sevi vēl nenozīmē, ka šī situācija neietilpst Satversmē nostiprināto attiecīgo pamattiesību tvērumā. Šādā gadījumā jāpārlicinās, vai Satversmē nav paredzēts augstāks pamattiesību aizsardzības līmenis.¹¹ Proti, Konvencija paredz cilvēktiesību minimālo standartu, taču valsts

1 Satversmes tiesas 2008. gada 29. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-37-03 12.1.2. punkts.

2 Satversmes tiesas 2006. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-10-03 14.1. punkts.

3 Satversmes tiesas 2001. gada 26. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-02-0106 4. punkts.

4 Satversmes tiesas 2006. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 16. punkts.

5 Satversmes tiesas 2006. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 16. punkts.

6 Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 5. punkts.

7 Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija sprieduma lietā Nr. 2015-01-01 11.1. punkts.

8 Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 10. punkts.

9 Satversmes tiesas 2010. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-17-01 7.1. punkts.

10 Satversmes tiesas 2014. gada 3. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2013-11-01 13. punkts.

11 Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 12.1. punkts.

tām var garantēt plašāku tvērumu un augstāku aizsardzību.¹²

Pārbaudot apstrīdētās normas atbilstību augstāka juridiskā spēka normām, Satversmes tiesa izmanto atšķirīgus testus atkarībā no tā, vai jāvērtē pamattiesību ierobežošana vai arī valsts pozitīvo pienākumu ievērošana. Pamattiesību ierobežošanas gadījumā Satversmes tiesa izvērtē, vai ierobežojums ir noteikts ar likumu, vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis un vai ierobežojums ir samērīgs.¹³ Savukārt gadījumos, kad ir šaubas, vai valsts izpildījusi pamattiesību nodrošināšanai nepieciešamos pozitīvos pienākumus, Satversmes tiesa noskaidro, vai likumdevējs veicis pasākumus, lai nodrošinātu tiesību īstenošanu, vai personām ir nodrošināta iespēja īstenot savas tiesības vismaz minimālā apmērā un vai ir ievēroti no Satversmes izrietošie vispārējie tiesību principi.¹⁴ Valsts pozitīvo pienākumu ievērošanas tests galvenokārt tiek izmantots, vērtējot apstrīdēto normu atbilstību sociālajām tiesībām.

Vairumā gadījumu apstrīdēto normu satversmības pārbaudē tiek izmantots pamattiesību ierobežojuma tests. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējs ir tiesīgs ieviest tādus ierobežojumus, kādus tas uzskata par nepieciešamiem, lietderīgiem un samērīgiem demokrātiskā sabiedrībā.¹⁵ Taču vienlaikus likumdevējam ir jāizvēlas pats piemērotākais un efektīvākais ierobežojums,¹⁶ tas nedrīkst būt patvaļīgs.¹⁷ Demokrātiskas tiesiskas valsts likumu galvenais mērķis ir taisnīguma nodrošināšana, savukārt par taisnīgu nevar tikt uzskatīts tāds likums, kas nesamērīgi ierobežo personas pamattiesības.¹⁸

Kopš 2001. gada, kad tiesības vērsties Satversmes tiesā ieguva arī privātpersonas un tiesas, lietas par apstrīdēto normu atbilstību Satversmē ietvertajām pamattiesībām ir Satversmes tiesas visbiežāk izskatītās lietas. Satversmes tiesa ir vērtējusi apstrīdēto normu atbilstību gan drīz visām Satversmē paredzētajām pamattiesībām – neaplūkotas palikušas vien tiesības brīvi pārvietoties un izvēlēties dzīvesvietu (Satversmes 97. pants). Visbiežāk analizētas tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi (Satversmes 91. pants), tiesības uz īpašumu (Satversmes 105. pants) un tiesības uz taisnīgu tiesu (Satversmes 92. pants).

Attīstības tendences

Satversmes 116. pantā ietverti pieci leģitīmie mērķi, kuru sasniegšanai valsts ir tiesīga ierobežot personas pamattiesības. Satversmes tiesa līdz šim bija piemērojusi četrus no tiem – citu cilvēku tiesību, demokrātiskās valsts iekārtas, sabiedrības drošības un labklājības aizsardzību. Savukārt lietā Nr. 2017-07-01 Satversmes tiesa pirmo reizi atsaucās arī uz tikumības aizsardzību.

Jau 2006. gadā lietā Nr. 2006-03-0106 Satversmes tiesa atzina, ka tiesību normās noteiktie neelastīgie pamattiesību ierobežojumi kā absolūti aizliegumi reti kad atzīstami par saudzējošāko līdzekli, jo tiesību normu piemērotājam ir grūti konkrētajos faktiskajos apstākļos saprātīgi piemērot attiecīgo normu. Savukārt lietā Nr. 2017-07-01 tika secināts, ka likumdevējam, paredzot absolūtu aizliegumu, ir pienākums izvērtēt un pamatot, ka absolūtais aizliegums ir vienīgais iespējamais veids, kādā sasniedzams tiesību normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis.

Satversmes tiesa daudzkārt ir vērtējusi dažādu tiesību normu atbilstību gan Satversmes 111. pantam, gan 115. pantam. Savukārt lietā Nr. 2017-02-03 tā pirmo reizi vienlaikus vērtēja tiesību normu atbilstību šiem pantiem kopsakarā. Turklāt kā viens no būtiskākajiem Satversmes 111. panta un 115. panta saturu vienojošajiem elementiem tika atzīta cilvēka cieņa, kas ir jebkuras demokrātiskas tiesiskas valsts augstākā vērtība.

Vairumā gadījumu Satversmes tiesa līdz šim ir piemērojusi pamattiesību ierobežojuma testu vai valsts pozitīvo pienākumu ievērošanas testu. Savukārt lietā Nr. 2016-06-01 un Nr. 2016-12-01, vērtējot tiesību normu atbilstību Satversmes 92. pantam, tā izmantoja atšķirīgu testu. Proti, Satversmes tiesa noskaidroja, vai apstrīdētās normas nodrošina Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošas procesuālās tiesības un vai personai netiek liegta pieeja tiesai šā jēdziena institucionālajā nozīmē.

Lietā Nr. 2002-20-0103 un lietā Nr. 2005-07-01 savulaik tika atzīts, ka lietās, kas skar valsts noslēpuma jautājumus, personai var netikt piešķirtas tiesības uz pieeju tiesai. Savukārt lietā Nr. 2016-06-01 tika secināts, ka sociālā realitāte un tiesisko attiecību konteksts ir mainījušies un vispārējs aizliegums vērsties tiesā par jautājumiem, kas skar valsts noslēpumu, vairs neatbilst Satversmes 92. panta pirmajā teikumā aizsargātajam procesuālajam taisnīgumam.

Visbeidzot, Satversmes tiesai joprojām nākas saskarties ar jautājumiem par to, vai Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (turpmāk – PSRS) normatīvajos aktos paredzētais regulējums ir piemērojams Latvijā kā demokrātiskā tiesiskā valstī. Satversmes tiesa lietā Nr. 2016-11-01 atzina, ka PSRS normatīvais regulējums par invaliditātes noteikšanu bērniem acīmredzami paredzēja mazāku tiesību aizsardzības apjomu, nekā noteica tobrīd spēkā esošie starptautiskie cilvēktiesību aizsardzības dokumenti. Šāds totalitārā valstī pieņemts normatīvais regulējums nedrīkst būt pamats tam, lai personai liegtu tiesības, kas citām personām tiek nodrošinātas.

12 Satversmes tiesas 2017. gada 10. februāra sprieduma lietā Nr. 2016-06-01 29.2. punkts.

13 Satversmes tiesas 2011. gada 14. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2010-62-03 8. punkts.

14 Satversmes tiesas 2013. gada 9. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2012-14-03 13. punkts.

15 Satversmes tiesas 2003. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2002-18-01 secinājumu daļas 5.2.1. punkts.

16 Satversmes tiesas 2006. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-03-0106 33. punkts.

17 Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 25. punkts.

18 Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 20.1. punkts.

Foto: Satversmes tiesas arhīvs.

Lieta Nr. 2016-06-01

Satversmes tiesa 2017. gada 10. februārī pasludināja spriedumu lietā Nr. 2016-06-01 "Par likuma "Par valsts noslēpumu" 11. panta piektās daļas, 13. panta trešās un ceturtās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, 96. pantam un 106. panta pirmajam teikumam".

Lietā tika vērtētas tiesību normas, kas noteic speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam anulēšanas kārtību. Lieta tika ierosināta pēc privātpersonas konstitucionālās sūdzības. Pieteikuma iesniedzējam bija anulēta speciālā atļauja pieejai valsts noslēpumam, un ar viņu tādēļ bija izbeigtas darba tiesiskās attiecības. Pieteikuma iesniedzējs lūdza izvērtēt, vai Satversmei atbilst vairākas likuma "Par valsts noslēpumu" normas. Tās paredzēja, ka: 1) lēmumu anulēt speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam persona var pārsūdzēt ģenerālprokuroram, kura lēmums nav pārsūdzams; 2) speciālās atļaujas anulēšana ir pamats personas pārcelšanai citā darbā vai darba tiesisko attiecību izbeigšanai; 3) pēc speciālās atļaujas anulēšanas personai arī turpmāk liegts saņemt šādu atļauju. Pieteikuma iesniedzējs uzskatīja, ka apstrīdētās normas neatbilst tiesībām uz taisnīgu tiesu, tiesībām uz privāto dzīvi, kā arī tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos.

Pirms apstrīdēto normu satversmības izvērtēšanas Satversmes tiesa lēma par vairākiem procesuāliem jautājumiem. Tā noraidīja Saeimas argumentu, ka prasījums

par atsevišķu apstrīdēto normu satversmību jau ir izspriests lietā Nr. 2002-20-0103. Taču Satversmes tiesa piekrita Saeimai, ka apstrīdētās normas neierobežo pieteikuma iesniedzējam tiesības uz privāto dzīvi, tāpēc izbeidza tiesvedību daļā par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 96. pantam.

Pirmkārt, Satversmes tiesa izvērtēja normu, kas speciālās atļaujas anulēšanu noteic par pamatu personas pārcelšanai citā darbā vai darba tiesisko attiecību izbeigšanai. Tika atzīts, ka personas tiesības saglabāt darbavietu pēc speciālās atļaujas anulēšanas pakļautu valsts drošības intereses riskam, jo tādējādi valsts noslēpumam varētu piekļūt persona, par kuras spējām saglabāt valsts noslēpumu pastāv šaubas. Turklāt speciālā atļauja ir nepieciešama, lai veiktu attiecīgos darba pienākumus pilnā apjomā. Līdz ar to šajā gadījumā prioritāte piešķirama valsts un sabiedrības drošības interesēm.

Otrkārt, Satversmes tiesa izvērtēja normu, kas personai pēc speciālās atļaujas anulēšanas arī turpmāk liedz saņemt šādu atļauju. Tika secināts, ka vismaz gadījumā, kad novērsti speciālās atļaujas anulēšanas iemesli, nebūtu pamata liegt personai saņemt speciālo atļauju atkārtoti. Tādējādi likumā būtu iespējams paredzēt noteiktus gadījumus un termiņus, kad pieļaujama atkārtota pretendēšana uz speciālo atļauju. Līdz ar to vispārējs beztermiņaliegums atkārtoti saņemt speciālo atļauju pēc tās anulēšanas nesamērīgi ierobežo tiesības izvēlēties darbavietu.

Visbeidzot, Satversmes tiesa izvērtēja, vai lēmuma pieņemšanā par speciālo atļauju personai tiek nodrošinātas no Satversmes 92. panta pirmā teikuma izrietošās tiesības uz pieeju tiesai un tiesības uz procesuālo taisnīgumu. Šādu jautājumu Satversmes tiesa jau bija vērtējusi 2003. gada 23. aprīļa spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103. Tolaik tika secināts, ka pieeju tiesai var ierobežot – tostarp ar valsts noslēpumu saistītās lietās. Tomēr, ja pieeja tiesai tiek liegta, tad alternatīvajai procedūrai ir jādod iespēja personai īstenot savu tiesību aizsardzību maksimāli augstā līmenī. Satversmes tiesa toreiz arī konstatēja, ka konkrētajā gadījumā kārtība, kādā tiek lemts par pieeju valsts noslēpumam, nesamērīgi ierobežo personas tiesības un rada šaubas par pieņemto lēmumu objektivitāti. Tomēr minētie trūkumi novēršami tiesību piemērošanas ceļā ar Satversmei atbilstošas tiesību normu interpretācijas palīdzību – tostarp nodrošinot personai tiesības tikt uzklautai.

Lietā Nr. 2016-06-01 Satversmes tiesa lielākoties balstījās uz atziņām, kuras izteiktas spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 un tam sekojošajā Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 29. aprīļa spriedumā lietā “Ternovskis pret Latviju”. Tika atzīts, ka speciālās atļaujas anulēšana var ierobežot Satversmes 106. panta pirmajā teikumā paredzētās tiesības un tādā gadījumā personai ir jābūt iespējai aizstāvēt savas tiesības Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošā veidā.

Satversmes tiesa konstatēja, ka apstrīdētās normas ne-nodrošina personai pieeju “tiesai” šā vārda institucionālajā nozīmē, jo valsts noslēpuma aizsardzības jomā ģenerālprokuroru nevar uzskatīt par “tiesu”. Turklāt apstrīdētajās normās noteiktajā lēmuma pieņemšanas un pārsūdzības procesā personai netiek nodrošinātas arī Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošas procesuālās tiesības. Pie tām pieder arī tiesības tikt uzklautam, kuras citstarp ir saistītas ar personas tiesībām tikt informētai par speciālās atļaujas anulēšanas pamatā esošajiem apstākļiem. Ja valsts drošības iestāžu rīcībā ir fakti, kas ļauj apšaubīt personas piemērotību pieejai valsts noslēpumam, tad primāra ir valsts drošības interešu apdraudējuma novēršana, nevis personas procesuālo tiesību nodrošināšana. Savukārt pēc tam, kad lēmums par speciālās atļaujas anulēšanu jau ir pieņemts, personas tiesības tikt uzklautai tāpat kā tiesības tikt informētai par lēmuma pamatā esošajiem apstākļiem ir nodrošināmas tādā apjomā, lai persona varētu īstenot savas tiesības uz taisnīgu tiesu.

Tā kā speciālās atļaujas anulēšanas procesā personai netiek nodrošināta nedz pieeja “tiesai” šā vārda institucionālajā nozīmē, nedz pienācīgas procesuālās tiesības, tad tiesības uz taisnīgu tiesu personai tiek liegtas pēc būtības. Līdz ar to Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Salīdzinot aplūkojamo spriedumu ar spriedumu lietā Nr. 2002-20-0103, saskatāma atšķirība Satversmes tiesas nostājā par to, kā jābūt regulētam procesam, kurā tiek pieņemts lēmums par speciālo atļauju. Lietā

Nr. 2002-20-0103 Satversmes tiesa atzina par pieņemamu, ka minētais process nav izvērtēti regulēts. Secinot, ka likumā nav noteiktas pārbaudāmās personas procesuālās tiesības, Satversmes tiesa vien norādīja, ka šo tiesību nodrošināšana likumā nav arī aizliegta un ka tās nodrošināmas ar Satversmei atbilstošas tiesību normu interpretācijas palīdzību. Turpretim aplūkojamajā spriedumā Satversmes tiesa uzsvēra, ka speciālo atļauju anulēšanas procesā tiek būtiski ierobežotas personas procesuālās tiesības, turklāt daļa no šā procesa nav noregulēta ar tādiem vispārīstājošiem normatīvajiem aktiem, kas būtu publiski pieejami. Vēl jo vairāk – speciālo atļauju anulēšanas un attiecīgo lēmumu pārsūdzības procesā iesaistītajām valsts iestādēm ir katrai sava izpratne par šajā procesā nodrošināmajām personas procesuālajām tiesībām un to apjomu. Tādējādi minēto tiesību nodrošināšana tiek atstāta tiesību normu piemērotāju ziņā un ir atkarīga no viņu izpratnes par procesuālo taisnīgumu. Šāda kārtība nav pieņemama, jo personas pamattiesību ierobežojumiem jābūt noteiktiem ar likumu, kas skaidri nosaka pamattiesību ierobežojuma apjomu un robežas. Pamattiesību patvaļīga ierobežošana nav pieļaujama.

Ciktāl valsts drošības intereses to pieļauj, persona par speciālās atļaujas anulēšanas iemesliem informējama jau pirms tam, kad tiek pieņemts sākotnējais lēmums par atļaujas anulēšanu. Savukārt pēc šā lēmuma pieņemšanas personas tiesības tikt informētai par lēmuma pamatā esošajiem apstākļiem, tāpat kā personas tiesības tikt uzklautai, ir nodrošināmas tādā apjomā, lai persona varētu īstenot savas tiesības uz taisnīgu tiesu.

Lietā Nr. 2016-11-01

Satversmes tiesa 2017. gada 15. jūnijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2016-11-01 “Par likuma “Par valsts pensijām” 11. panta ceturtās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam”.

Lietā tika vērtēta kārtība, kādā piešķir vecuma pensiju piecus gadus pirms vispārējā likumā noteiktā pensijas vecuma sasniegšanas, ja persona vairāk nekā astoņus gadus aprūpējusi bērnu ar invaliditāti.

Lietā tika ierosināta pēc Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta pieteikuma. Augstākā tiesa uzskatīja, ka likumdevējs, ietverot apstrīdētajā normā kritērijus priekšlaicīgas vecuma pensijas piešķiršanai, tiesības uz priekšlaicīgu pensionēšanos nav piešķīris visiem vecākiem, kuru bērna veselības stāvoklis faktiski

atbildis invaliditātes noteikšanas kritērijiem. Tādējādi apstrīdētā norma neatbilstot vienlīdzības principam un pārkāpjot personas tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

Pirmkārt, Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā nosaka prasību konstatēt, ka bērnam invaliditāte ir bijusi atzīta atbilstoši viņa aprūpes laikā spēkā bijušajiem invaliditātes noteikšanas kritērijiem, liedz personai tiesības uz priekšlaicīgu vecuma pensijas saņemšanu. Līdz ar to šī norma ierobežo Satversmē noteiktās pamattiesības.

Otrkārt, Satversmes tiesa noraidīja Saeimas argumentu, ka lietas pamatā ir likumdevēja neparedzēts, netipisks gadījums un ka taisnīgu noregulējumu var rast tiesību normas piemērošanas ceļā.

Treškārt, Satversmes tiesa norādīja, ka apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 109. pantam vērtējama kopšakarā ar Satversmes 91. panta pirmā teikuma tvērumā ietilpstošo vienlīdzības principu. Proti, ja valsts priekšlaicīgās pensionēšanās iespēju ir paredzējusi likumā, Satversmes 109. pants prasa, lai valsts rīcība šajā jautājumā atbilstu no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem, tostarp vienlīdzības principam.

Ceturtkārt, vērtējot apstrīdētās normas atbilstību vienlīdzības principam, Satversmes tiesa secināja, ka visas personas, kuras vismaz astoņus gadus ir aprūpējušas bērnus, kuriem vismaz astoņus gadus līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai ir bijušas vienas un tās pašas slimības vai viens un tas pats patoloģiskais stāvoklis, atrodas vienādus un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Tomēr apstrīdētā norma nostāda atšķirīgā situācijā personas, kurām tiesības priekšlaicīgi pensionēties ir liegtas, jo to bērna aprūpes laikā spēkā bijušie invaliditātes noteikšanas kritēriji atšķirībā no vēlāk pieņemtajiem kritērijiem neietvēra bērnam konstatēto slimību vai patoloģisko stāvokli kā invaliditātes noteikšanas pamatu un tādēļ bērnam invaliditāti nebija iespējams noteikt uz vismaz astoņus gadus ilgu laika posmu līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai. Tādējādi apstrīdētā norma rada atšķirīgu attieksmi pret personu atkarībā no tās bērna dzimšanas laika un viņa aprūpes laikā esošajos normatīvajos aktos paredzētajiem invaliditātes noteikšanas kritērijiem. Analizējot atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi, tika atzīts, ka atšķirīgā attieksme ir noteikta ar mērķi aizsargāt sabiedrības labklājību, jo apstrīdētā norma nodrošina efektīvu un paredzamu sociālā nodrošinājuma piešķiršanas sistēmu.

Izvērtējot, vai atšķirīgā attieksme ir samērīga, Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma ietver atsauci uz PSRS normatīvo regulējumu. Citas valsts, proti, PSRS, normatīvais regulējums par invaliditātes noteikšanu bērniem tajā ietvertu kritēriju ziņā acīmredzami atpalika no starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos nostiprinātajiem bērnu ar invaliditāti un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzības attīstības procesiem, kā arī ievērojami atšķīrās no demokrātiskas tiesiskas valsts, proti, Latvijas, pieņemtā regulējuma, kas paredzēja

krietni plašāku tieši bērniem piemērojamo invaliditātes noteikšanas kritēriju klāstu. Līdz Latvijas normatīvo aktu spēkā stāšanās brīdim konkrētu vecāku bērniem faktiski jau varēja būt šajos normatīvajos aktos norādītās slimības vai patoloģiskie stāvokļi, taču atbilstoši PSRS piemērotajiem normatīvajiem aktiem invaliditāte netika atzīta. Šādi totalitāras valsts noteikti kritēriji nedrīkst būt pamats tam, lai personai liegtu tādas tiesības, kas citai personai, kura atrodas tādos pašos un salīdzināmos apstākļos, tiek nodrošinātas.

Konkrētajā situācijā likumdevējs nav atbilstoši vienlīdzības principam izvērtējis, kā vislabāk būtu īstenojamas bērnu ar invaliditāti vecāku pamattiesības gadījumos, kad bērns normatīvā regulējuma maiņas brīdī 1990. gadā bija vecāks par desmit gadiem un viņam jau līdz tam laikam bijusi tāda konkrēta slimība vai patoloģiskais stāvoklis, kas invaliditātes noteikšanas kritērijiem atbilda tikai pēc Latvijas Republikā pieņemto invaliditātes noteikšanas kritēriju spēkā stāšanās. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas pieņemto normatīvo aktu, ciktāl tie ir saskanīgi ar bērnu ar invaliditāti un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzības principiem, piemērošana attiecībā uz bērna aprūpi iepriekšējā laika posmā ir uzskatāma par vienu no iespējamajiem alternatīvajiem līdzekļiem, kas mazāk aizskartu personām Satversmē noteiktās pamattiesības. Šādi arī netiktu destabilizēta sociālā nodrošinājuma sistēma, jo to vecāku skaits, uz kuriem attiecas apstrīdētā norma un kuru bērna aprūpes laikā tika piemēroti PSRS normatīvajos aktos ietvertie invaliditātes noteikšanas kritēriji, ir salīdzinoši neliels.

Līdz ar to Satversmes tiesa nosprieda, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā liedz personai tiesības uz priekšlaicīgu pensionēšanos un nosaka prasību konstatēt, ka bērnam invaliditāte ir bijusi atzīta atbilstoši viņa aprūpes laikā piemērotajos PSRS normatīvajos aktos paredzētajiem invaliditātes noteikšanas kritērijiem, ir atzīstama par neatbilstošu Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam.

Apstrīdētā norma ietver atsauci uz PSRS normatīvo regulējumu, kas acīmredzami atpalika no vispārējiem bērnu ar invaliditāti un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzības attīstības procesiem starptautiskajās tiesībās. Latvijas likumdevējam, pieņemot apstrīdēto normu, bija jāievēro bērna vislabāko interešu prioritātes princips un nepieciešamības pēc īpašas aizsardzības nodrošināšanas bērniem ar invaliditāti un viņu ģimenes locekļiem attīstība laikā un uz vienlīdzības pamatiem.

Lietā Nr. 2016-12-01

Satversmes tiesa 2017. gada 18. maijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2016-12-01 "Par Latvijas Soda izpildes kodeksa 50.²¹ panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam".

Lietā tika vērtēts aizliegums pārsūdzēt lēmumu, ar kuru pastiprināts soda izciešanas režīms.

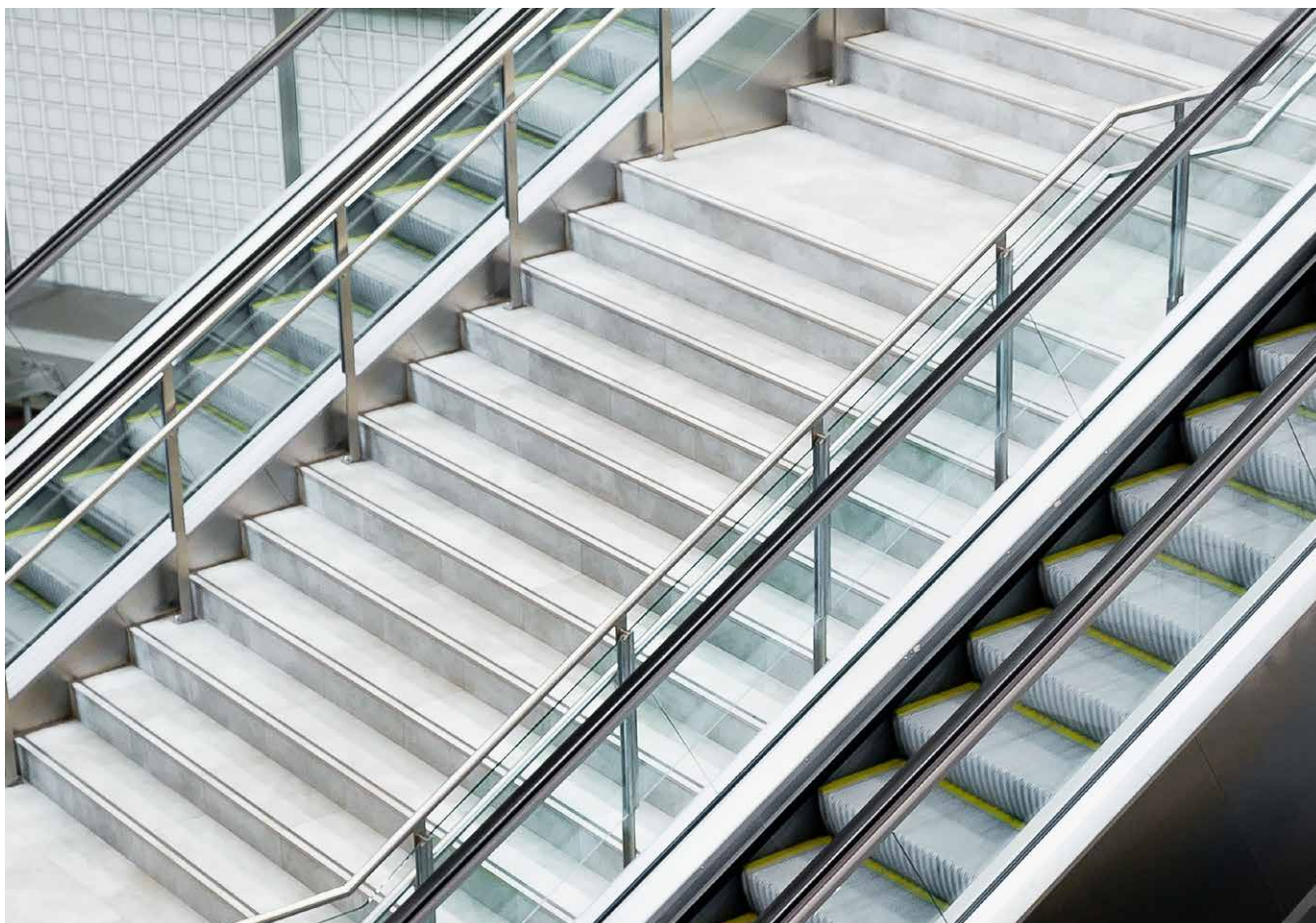
Lietā tika ierosināta pēc Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta pieteikuma. Tajā norādīts, ka ieslodzījuma vietas izvērtēšanas komisijas lēmums par soda izciešanas režīma pastiprināšanu būtiski skarot notiesātā tiesības uz privāto dzīvi, tāpēc šādam lēmumam vajagot būt pārsūdzamam tiesā.

Pirmkārt, Satversmes tiesa noskaidroja, vai apstrīdēto normu nepieciešams piemērot izskatāmās lietas pamatā esošajā administratīvajā lietā. Tika atzīts, ka apstrīdētā norma administratīvajā lietā ir jāpiemēro un ka tiesvedība izskatāmajā lietā tādējādi ir turpināma.

Otrkārt, Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 92. panta pirmajam teikumam izvērtējama, ciktāl šī norma attiecas uz lēmumu, ar kuru notiesātajam tiek pastiprināts soda izciešanas režīms, jo pieteikuma iesniedzējs apstrīdētās normas neatbilstību Satversmei saskata tieši attiecībā uz soda izciešanas režīma pastiprināšanu. Turklāt arī Saeima apstrīdētās normas satversmību vērtējusi, pamatojoties uz argumentiem par soda izciešanas režīma pastiprināšanu.

Treškārt, Satversmes tiesa secināja, ka izvērtēšanas komisija, pieņemot lēmumu par soda izciešanas režīma maiņu, pēc būtības izlemj jautājumu, kas saistīts ar brīvības atņemšanas soda izpildes apstākļiem. Pastiprinot soda izciešanas režīmu, notiesātajam tiek samazināts brīvības atņemšanas iestādē īstenojamo tiesību uz privāto dzīvi apjoms. Tādējādi apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz lēmumu, ar kuru pastiprināts soda izciešanas režīms, ierobežo tādas notiesātā tiesības, kuru aizsardzība būtu nodrošināma taisnīgā tiesā. Līdz ar to apstrīdētā norma ierobežo personas tiesības, kuru aizsardzība ietilpst Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumā.

Ceturtkārt, analizējot Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumu kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantu, Satversmes tiesa norādīja, ka atziņas par tiesas neitralitāti ir vienlīdz attiecināmas arī uz iestādi, kura institucionālā līmenī izvērtē lēmumu par soda izciešanas režīma pastiprināšanu. Izveidotais tiesību aizsardzības līdzeklis, proti, soda izciešanas režīma pastiprināšana un attiecīgā lēmuma pārvērtēšana tikai izpildvaras struktūru ietvaros neatkarīgi no tajās īstenotā procesa, nav uzskatāms par tādu, kas atbilstu apzīmējumam "tiesa". Šāds tiesību aizsardzības līdzeklis nenovērš visus ar lēmuma izvērtēšanas pamatotību saistītos riskus un tādējādi rada šaubas par lēmuma pieņēmēja neatkarību un objektivitāti. Tāpēc notiesātajam ir jānodrošina tiesības vērsties tiesā vismaz minimālā apjomā, t.i., tiesības uz lietas izskatīšanu vismaz vienā tiesu instancē.

Līdz ar to Satversmes tiesa atzina apstrīdēto normu, ciktāl tā attiecas uz lēmumu par soda izciešanas režīma pastiprināšanu notiesātajam, par neatbilstošu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesas tiesneši Aldis Laviņš un Jānis Neimanis pievienoja spriedumam kopīgās **atsevišķās domas**. Tajās norādīts, ka prasījuma sašaurināšana un attiecināšana vienīgi uz lēmumiem, ar kuriem soda izciešanas režīms notiesātajam tiek pastiprināts, ir pretēja diviem Satversmes tiesas procesa pamatprincipiem – objektīvās izmeklēšanas principam un principam *iuria novit curia* –, kā arī Latvijas tiesību sistēmai un Satversmes tiesas nostiprinātajai judikatūrai.

Atziņas par tiesas neitralitāti ir vienlīdz attiecināmas arī uz iestādi, kura institucionālā līmenī izvērtē lēmumu par soda izciešanas režīma pastiprināšanu. Soda izciešanas režīma pastiprināšana un attiecīgā lēmuma pārvērtēšana tikai izpildvaras struktūru ietvaros neatkarīgi no tajās iesaistītā procesa nenovērš visus ar lēmuma izvērtēšanas pamatotību saistītos riskus un tādējādi rada šaubas par lēmuma pieņēmēja neatkarību un objektivitāti.

Lieta Nr. 2017-01-01

Satversmes tiesa 2017. gada 17. novembrī pieņēma lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-01-01 “Par Valsts valodas likuma 18. panta pirmās daļas un 21. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam”.

Lietā tika vērtēts aizliegums ēkas numura zīmē līdz ar ielas nosaukumu latviešu valodā to norādīt arī svešvalodā.

Lietā tika ierosināta pēc privātpersonas konstitucionālās sūdzības. Pieteikuma iesniedzēja norādīja, ka viņa uz sev piederoša nekustamā īpašuma bija piestiprinājusi ēkas numura zīmi, kurā ielas nosaukums līdzās valsts valodai bija atveidots arī svešvalodās – angļu un krievu valodā. Pieteikuma iesniedzēja tika saukta pie administratīvās atbildības, jo šāda ēkas numura zīme pārkāpjot Valsts valodas likuma normas. Pieteikuma iesniedzēja uzskatīja, ka aizliegums ēkas numura zīmē līdz ar ielas nosaukumu latviešu valodā to norādīt arī svešvalodā nesamērīgi ierobežojot viņas tiesības uz privāto dzīvi un mājokļa neaizskaramību.

Pirmkārt, Satversmes tiesa vērtēja, vai tiesvedība lietā ir izbeidzama. Saeima lūdza tiesvedību izbeigt, norādot, ka pieteikuma iesniedzējai piemērotā apstrīdētā norma

– Valsts valodas likuma 21. panta pirmā daļa – nevarēja ierobežot viņas pamattiesības, jo nebija viņai piemērojama.

Satversmes tiesa secināja, ka no Valsts valodas likuma 21. panta pirmās daļas izriet, ka šīs normas mērķis ir noteikt informācijas sniegšanu tikai valsts valodā gadījumos, kad informācijas sniedzējs pilda publisku funkciju, izslēdzot no normas subjektu loka personas, kas darbojas privātajā jomā. Lai gan administratīvā pārkāpuma lietā netika konstatēts, ka pieteikuma iesniedzējai ar likumu vai citu normatīvo aktu būtu deleģēta kādas noteiktas publiskas funkcijas veikšana, pieteikuma iesniedzēja tika saukta pie administratīvās atbildības, citstarp pamatojoties uz Valsts valodas likuma 21. panta pirmo daļu. Satversmes tiesa norādīja, ka tiesību normas kļūdaina piemērošana nav pamats tiesību normas satversmības izvērtēšanai. Tā kā Valsts valodas likuma 21. panta pirmā daļa neskar pieteikuma iesniedzēju kā privātpersonu un attiecīgi arī neskar viņai Satversmes 96. pantā noteiktās pamattiesības, tiesvedība šajā lietas daļā tika izbeigta.

Otrkārt, Satversmes tiesa noskaidroja, vai Valsts valodas likuma 18. panta pirmā daļa, kura paredz, ka Latvijas Republikā vietu nosaukumi veidojami un lietojami valsts valodā, ir attiecināma uz privātpersonu. Tika secināts, ka pienākums vietu nosaukumus lietot valsts valodā nav sašaurināms, to attiecinot tikai uz publiskās varas institūcijām – minētais pienākums attiecas arī uz privātpersonām.

Treškārt, Satversmes tiesa vērsa uzmanību, ka Valsts valodas likuma 18. panta pirmajā daļā noteiktais pienākums gan publiskās varas institūcijai, gan privātpersonai lietot vietas nosaukumu valsts valodā (Lībiešu krasta teritorijā – arī lībiešu valodā) ir nacionālas valsts principa izpausme. Valodas nostiprināšanai publiskajā vizuālajā informācijā ir būtiska nozīme valodas apguves un sabiedrības vienotības apziņas veicināšanā. Vietvārdi ietilpst Latvijas kultūras mantojumā, un valstij ir pienākums tos saglabāt un aizsargāt. Latviešu valoda aizsargājama neatkarīgi no tās faktiskā lietojuma plašuma vai apdraudējuma līmeņa tai.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa atzina, ka ēkas numura un ielas nosaukuma zīmes izveidošana un izvietošana ir publiska rakstura darbības. Šādas zīmes mērķis ir sekmēt attiecīgā ģeogrāfiskā objekta viennozīmīgu identificēšanu un nodrošināt sabiedrības orientēšanos apkārtējā vidē (arī pilsētvidē). Ēkas numura un ielas nosaukuma zīme nav ēkas īpašnieka vai tiesiskā valdītāja personiskuma (privātuma) izpausme. Zīmes saturs atveide un tās izvietošana neveido ēkas īpašnieka vai tiesiskā valdītāja personisku vai individuālu saziņu ar sabiedrību vai kādu atsevišķu sabiedrības pārstāvi.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa secināja, ka Valsts valodas likuma 18. panta pirmā daļa tiktāl, ciktāl tā paredz aizliegumu ēkas numura zīmē līdz ar ielas nosaukumu latviešu valodā to norādīt arī svešvalodā, neskar pieteikuma iesniedzējai Satversmes 96. pantā noteiktās

tiesības uz privātās dzīves un mājokļa neaizskaramību. Līdz ar to tiesvedība arī šajā lietas daļā tika izbeigta.

Tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā neietilpst darbības, kuras pēc būtības ir publiskas un kuru mērķis nav personības pilnveidošana vai personīga rakstura attiecību izveidošana.

Lieta Nr. 2017-02-03

Satversmes tiesa 2017. gada 19. decembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2017-02-03 "Par Ministru kabineta 2014. gada 7. janvāra noteikumu Nr. 16 "Trokšņa novērtēšanas un pārvaldības kārtība" 2. pielikuma 2. punkta atbilstību likuma "Par piesārņojumu" 2. panta 7. punktam, 18.¹ panta trešajai daļai un Latvijas Republikas Satversmes 111. un 115. pantam, kā arī šo noteikumu 2.4. apakšpunkta, ciktāl tas attiecas uz publiskiem pasākumiem autosportā un motosportā, kas norisinās apdzīvotā vietā (pilsētā vai ciemā) izvietotā atklātā autosporta un motosporta bāzē un kuriem Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumā noteiktajā kārtībā ir izsniegta atļauja publisku pasākumu rīkošanai, atbilstību likuma "Par piesārņojumu" 2. panta 7. punktam un Latvijas Republikas Satversmes 111. un 115. pantam".

Lietā tika vērtēti autotrasēm un mototrasēm noteiktie vides trokšņa robežlielumi.

Lieta tika ierosināta pēc Administratīvās rajona tiesas

un tiesībsarga pieteikumiem. Tajos norādīts, ka mototrasu radītais troksnis, kurš atbilst apstrīdētajās normās noteiktajiem vides trokšņa robežlielumiem, aizskarot personu tiesības dzīvot labvēlīgā vidē un atstājot kaitīgu ietekmi uz personu veselību. Troksnis esot vērtējams kā viens no piesārņojuma veidiem, kam var būt kaitīga ietekme uz cilvēka veselību. Tāpēc valstij esot pienākums ierobežot trokšņa avotus un nodrošināt, lai trokšņa līmenis nepārsniegtu to sliekšni, pēc kura varētu rasties kaitējums personu veselībai.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka tiesības uz veselību un tiesības dzīvot labvēlīgā vidē ietver tiesības uz veselīgiem vides apstākļiem. Tādējādi uz personas veselības aizsardzību no trokšņa attiecināms gan Satversmes 111. pants, gan 115. pants un apstrīdēto normu satversmība ir izvērtējama, aplūkojot abus minētos pantus kopsakarā. Satversmes tiesa arī konstatēja, ka izskatāmajā lietā jāpārbauda, vai valsts ir atbilstošā veidā izpildījusi pozitīvos pienākumus, kas tai izriet no Satversmes 111. un 115. panta. Lai to paveiktu, ir jāizvērtē, vai valsts ir veikusi pasākumus, kas vērsti uz šo pamattiesību nodrošināšanu un aizsardzību, un vai pasākumi ir veikti pienācīgā kārtībā. Savukārt, lai izvērtētu, vai šie pasākumi veikti pienācīgā kārtībā, ir jāpārbauda, vai, aizsargājot personas tiesības uz veselību, ir ievēroti vides tiesību principi, un vai ir panākts taisnīgs līdzsvars starp iesaistīto personu interesēm.

Otrkārt, Satversmes tiesa atzina, ka demokrātiskā tiesiskā valstī gan likumdevējam, pieņemot tiesību normas, gan tiesību normu piemērotājam, tās piemērojot, ir jārespektē cilvēka cieņa. Ikvienam ir tiesības dzīvot tādā vidē, kurā tas var pilnvērtīgi, cilvēka cieņai atbilstoši funkcionēt un attīstīties. Savukārt atbilstoši

piesardzības principam valstij ir pienākums darīt visu iespējamo, lai efektīvi novērstu kaitējumu cilvēka veselībai vai iespēju robežās to samazinātu jau pirms tā rašanās. Kā secināja Satversmes tiesa, ar apstrīdētajām normām pieļautais troksnis ir ne tikai pietuvināts cilvēka veselībai kaitīgas sekas radošam troksnim, bet atsevišķos gadījumos pat lielāks par to. Tādējādi trašu tuvumā dzīvojoša persona var tikt pakļauta tāda līmeņa troksnim, kas nelabvēlīgi ietekmē tās veselību. Vienlaikus tika uzsvērts, ka Ministru kabinetam iespējamās kaitīgās sekas bija zināmas, tomēr Ministru kabinets tās nav apsvēris. Tādējādi Ministru kabinets nav rīkojies atbilstoši piesardzības principam, kā arī nav nodrošinājis un aizsargājis cilvēka cieņu kā demokrātiskas tiesiskas valsts augstāko vērtību.

Treškārt, Satversmes tiesa norādīja, ka Ministru kabinetam ir jānodrošina taisnīgs līdzsvars starp iesaistīto personu interesēm. Apstrīdētās normas izdotas galvenokārt tāpēc, lai veicinātu starptautisko autosporta un motosporta sacīkšu rīkošanu Latvijā, tādējādi primāri atbalstot sportistu, kā arī attiecīgo komersantu intereses. Turklāt treniņi un sacensības autotrasēs un mototrasēs nodrošina ekonomisku ieguvumu sabiedrībai un dod iespēju personām, tostarp bērniem, nodarboties ar sportu. Tomēr Ministru kabinetam ir pienākums apsvērt ne tikai ekonomiskās un citas likumiskās intereses, bet arī iespējamo kaitīgo ietekmi uz cilvēka veselību. Turklāt līdzekļiem, ar kuriem paredzēts novērst iespējamo negatīvo ietekmi uz personu veselību, ir jābūt efektīviem. Šāds līdzsvars nav ticis nodrošināts.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa atzina apstrīdētās normas par neatbilstošām Satversmes 111. un 115. pantam. Līdz ar to apstrīdēto normu atbilstība likuma "Par piesārņojumu" 2. panta 7. punktam netika vērtēta.

Cilvēka cieņa un katra indivīda vērtība ir cilvēktiesību būtība. Tāpēc demokrātiskā tiesiskā valstī gan likumdevējam, pieņemot tiesību normas, gan tiesību normu piemērotājam, tās piemērojot, ir jārespektē cilvēka cieņa.

Lieta Nr. 2017-03-01

Satversmes tiesa 2017. gada 21. decembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2017-03-01 "Par Izglītības likuma 30. panta ceturrtās un sestās daļas, 48. panta piektās un sestās daļas, 50. panta 5. punkta un 51. panta pirmās daļas 2.¹ punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 100. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam".

Lietā tika vērtēta lojalitāte Latvijas Republikai un tās Satversmei kā priekšnoteikums darbam izglītības iestādes vadītāja vai pedagoga amatā.

Lieta tika ierosināta pēc divdesmit 12. Saeimas deputātu pieteikuma. Tajā norādīts, ka apstrīdētās normas liedzot personai būt par izglītības iestādes vadītāju vai pedagogu, ja viņa neievēro pienākumu būt lojāli Latvijas valstij un tās Satversmei, kā arī audzināt krietnus, godprātīgus, atbildīgus cilvēkus – Latvijas patriotus – un stiprināt viņu piederību Latvijas Republikai. Šāds aizliegums nesamērīgi ierobežojot pedagoga tiesības uz vārda brīvību. Proti, apstrīdētās normas paredzot, ka pedagogam ne vien jārikojas lojāli pret Latvijas Republiku un jāpauž Latvijas Republikai un tās Satversmei lojāli uzskati, bet arī jāturas pie šādas iekšējas pārlicības. Turklāt minētā prasība attiecoties uz visiem izteiksmes brīvības aspektiem gan pedagoga profesio-

nālajā darbībā, gan privātajā dzīvē. Vienlaikus tiekot nesamērīgi ierobežotas pedagoga tiesības uz nodarbošanos, jo pedagogam esot liegts strādāt savā profesijā, ja tiek atzīta neatbilstība apstrīdētajās normās ietvertajām prasībām.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētās normas ierobežo pedagoga un izglītības iestādes vadītāja tiesības brīvi paust savus uzskatus, bet neierobežo iekšējās, uz āru nepaustās domas un uzskatus. Ierobežotas tiek arī tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, jo apstrīdētajās normās paredzēto pienākumu neievērošanas gadījumā var izrietēt darba tiesisko attiecību pārtraukšana un uz vienu gadu noteikts aizliegums strādāt par pedagogu vai izglītības iestādes vadītāju.

Otrkārt, Satversmes tiesa secināja, ka no apstrīdētajām normām izrietošais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Apstrīdētās normas, kas pieņemtas ar 2015. gada 18. jūnija likumu "Grozījumi Izglītības likumā", ir pietiekami skaidri formulētas, lai persona varētu izprast no tām izrietošo tiesību un pienākumu saturu. Lojalitātes jēdziens kā ģenerālklausula ir nostiprināts tiesību sistēmā, un tā saturiskā nozīme pēc būtības ir skaidra. Par nelojālu atzīstama tāda rīcība vai viedoklis, ar kuru ir noliegta Latvijas valsts un Satversmē ietvertie principi. Tāpat pietiekami skaidri formulētas arī apstrīdētās normas, kas ietvertas 2016. gada 23. novembra likumā "Grozījumi Izglītības likumā". Turklāt minēto normu ietveršana likumprojekta "Par valsts budžetu 2017. gadam" pavadošo likumprojektu paketē atbilst Saeimas kārtības ruļļa 87.¹ panta prasībām.

Treškārt, Satversmes tiesa norādīja, ka kvalitatīvs izglītības process ir tāds, kurā izglītojamiem tiek sniegtas ne vien zināšanas, bet arī izpratne par Latvijas valsts un Satversmes vērtībām, ieaudzināta cieņa pret tām un stiprināta apziņa, ka viņi ir Latvijas pilsoniskās sabiedrības sastāvdaļa. Tādējādi tiek nodrošināta un aizsargāta demokrātiskā valsts iekārta gan šobrīd, gan arī nākotnē. Ja pedagogs vai izglītības iestādes vadītājs, kas nav lojāls Latvijai kā demokrātiskai tiesiskai valstij un Satversmes principiem un ar savu rīcību vai izteikumiem pauž nelojālus uzskatus, piedalīts izglītības procesā un ietekmētu izglītojamus, kvalitatīvas izglītības nodrošināšana un izglītošanas mērķu sasniegšana nebūtu iespējama.

Lojalitātes prasības neierobežo personas tiesības būt sabiedriski, tātad arī pilsoniski un politiski aktīvai. Tās ļauj personai īstenot vārda brīvību Satversmei un pedagoga ētikai atbilstošā veidā, citstarp arī kritiski analizējot politiskos un sabiedriskos procesus, amatpersonu vai valdības rīcību. Tāpat lojalitātes prasības neliedz pedagogam organizēt mācību stundas un audzināšanas darbu tādā veidā, kas rosina kritisko domāšanu, attīsta spēju paust, uzklaut un analizēt dažādus viedokļus. Tomēr paustais viedoklis vai rīcība nedrīkst graut izglītojamo uzticību Latvijas valstij un Satversmes principiem.

Katram izglītojamam Latvijā ir tiesības saņemt tādu izglītību, kas citstarp atbilst demokrātiskas tiesiskas valsts principam, Latvijas kā nacionālas valsts principam un nodrošina to, ka izglītojamais kļūst par pilnvērtīgu demokrātiskas pilsoniskas sabiedrības locekli. Sabiedrības locekļi, kas apzinās un ciena vērtības, uz kurām balstīta Satversme, ir demokrātiskas tiesiskas valsts pastāvēšanas priekšnoteikums. Turklāt izglītības procesa prioritārais mērķis – nodrošināt izglītojamo tiesības saņemt tādu izglītību un audzināšanu, kas ļautu veidot un stiprināt sajūtu, ka viņi ir piederīgi Latvijai, – atbilst ne tikai izglītojamo, bet visas sabiedrības interesēm. Līdz ar to likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, ir ievērojis līdzsvaru starp sabiedrības un indivīda interesēm un ar apstrīdētajām normām noteiktais ierobežojums ir samērīgs.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa atzina apstrīdētās normas par atbilstošām Satversmes 100. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam.

Kopš neatkarības atjaunošanas Latvijā ir nostiprinājušās demokrātiskās vērtības un pilsoniskā sabiedrība, tomēr valstij, ņemot vērā vēsturisko pieredzi, ir jāturpina īpaši rūpēties par demokrātijas vērtību aizstāvēšanu un nostiprināšanu izglītības jomā.

Lieta Nr. 2017-07-01

Satversmes tiesa 2017. gada 24. novembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2017-07-01 "Par Izglītības likuma 50. panta 1. punkta, ciktāl tas liedz personai, kura tikusi sodīta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, tiesības strādāt par pedagogu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. pantam".

Lietā tika vērtēts absolūtais aizliegums strādāt par pedagogu ikvienai personai, kura tikusi sodīta par tišu smagu vai sevišķi smagu noziegumu.

Lietā tika ierosināta pēc privātpersonas konstitucionālās sūdzības. Tajā norādīts, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums neesot samērīgs, jo neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas personai noteikts absolūts aizliegums strādāt par pedagogu. Tāpat apstrīdētā norma liedzot kompetentajai institūcijai izvērtēt personas atbilstību pedagoga amatam.

Pirmkārt, Satversmes tiesa noskaidroja, kādā apjomā un attiecībā uz kurām personām izvērtējams Izglītības likumā ietvertais regulējums, kas liedz personai strādāt par pedagogu, jo tas attiecas uz plašu atšķirīgu situāciju kopumu. Tika atzīts, ka procesuālās ekonomijas principam pretēja būtu tāda situācija, ka Satversmes tiesai nāktos ierosināt un izskatīt jaunas lietas par to pašu konstitucionāli tiesisko jautājumu, kas var tikt izlemts izskatāmās lietas ietvaros. Turklāt atbilstoši objektīvās

izmeklēšanas principam pēc tam, kad ir ierosināta lieta, Satversmes tiesa izmanto ne vien lietas dalībnieku – pieteikuma iesniedzēja un institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – iesniegtos argumentus un pierādījumus, bet meklē tos arī pati. Proti, Satversmes tiesas procesa jēga un būtība ir cieši saistīta ar tiesas aktīvo lomu lietas izpriešanai juridiski nozīmīgo apstākļu noskaidrošanā un pierādījumu vākšanā. Tā kā izskatāmajā lietā esošie materiāli bija pietiekami, Satversmes tiesa secināja, ka vērtējama apstrīdētās normas tiesisko seku ietekme ne tikai uz personu, kura sodīta par tīša smaga nozieguma izdarīšanu, bet arī uz personu, kura sodīta par tīša sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu. Tā tiek nodrošināta lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts regulējums, kas neatbilst Satversmei vai citām augstāka juridiskā spēka tiesību normām (aktiem).

Otrkārt, Satversmes tiesa secināja, ka likumdevējam ir rīcības brīvība izvirzīt prasības attiecībā uz konkrētu profesionālo darbību, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības interesēs. Pedagoģa profesija ir uzskatāma par sabiedriski nozīmīgu profesiju – tā saistīta ar nepieciešamību nodrošināt ikvienai personai Satversmes 112. pantā noteiktās tiesības uz izglītību. Pedagoģam ir būtiska loma ne tikai izglītības kvalitātes un zināšanu nodrošināšanā, bet arī izglītojamā attieksmju un vērtību veidošanā. Tādēļ likumdevējs ir tiesīgs noteikt personām, kuras vēlas strādāt par pedagoģu, stingras prasības, kas attiecas ne tikai uz profesionālo kvalifikāciju un prasmēm, bet arī uz personību un iepriekšējo pieredzi. Ja likumdevējs ir paredzējis šādas prasības, tad tās citstarp vērtējamas kā Satversmes 106. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumi. Tādējādi ar apstrīdēto normu tiek ierobežotas Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās personas tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos. Minētais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Turklāt šim ierobežojumam ir leģitīms mērķis – citu cilvēku tiesību, sabiedrības tikumības un labklājības aizsardzība.

Treškārt, Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums attiecas uz ikvienu personu, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu. Tas nepieļauj izņēmumus. Turklāt šāds aizliegums ir noteikts uz mūžu, proti, tas ir spēkā neierobežotu laiku arī pēc sodāmības noņemšanas vai dzēšanas. Tādēļ šāds aizliegums uzskatāms par absolūtu. Izvērtējot absolūta aizlieguma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai likumdevējs ir: 1) pamatojis absolūta aizlieguma nepieciešamību; 2) izvērtējis tā būtību un piemērošanas sekas; 3) pamatojis to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūta aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē.

Satversmes tiesa norādīja, ka likumdevējs ir pamatojis nepieciešamību saglabāt absolūtu aizliegumu strādāt par pedagoģu ikvienai personai, kura sodīta par tīšu

smagu vai sevišķi smagu noziegumu. Tomēr no apstrīdētās normas izstrādes materiāliem nav gūstams apstiprinājums tam, ka likumdevējs būtu izvērtējis, vai patiešām katrā gadījumā, kad ar noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu ir apdraudētas noteiktas personas, sabiedrības vai valsts intereses, aizliegums strādāt par pedagoģu ir pamatots. Arī pēc apstrīdētās normas pieņemšanas likumdevējs nav pārskatījis absolūta aizlieguma saglabāšanas nepieciešamību. Turklāt likumdevējam, nosakot absolūtu aizliegumu, ir ne tikai jāpamato šāda aizlieguma nepieciešamība, bet arī jāpārlicinās par to, ka absolūts aizliegums ir vienīgais līdzeklis, ar kuru var sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi. No apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas dokumentiem nav gūstams apstiprinājums tam, ka absolūts aizliegums strādāt par pedagoģu ikvienai personai, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, ir vienīgais pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzeklis.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa secināja, ka pastāv citi saudzējošāki līdzekļi, kas, ņemot vērā ar noziedzīgo nodarījumu apdraudētās intereses, mazāk ierobežotu personai Satversmes 106. pantā noteiktās pamattiesības. Ņemot vērā vienīgi to, ka persona ir sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, un nevērtējot konkrēto gadījumu individuāli, ne vienmēr ir iespējams gūt pilnīgu pārliecību par to, ka sodāmības fakts ir neatgriezeniski ietekmējis potenciālā pedagoģa personību. Iespēja izvērtēt to, vai persona, kura sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, drīkst strādāt par pedagoģu, ļautu pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus – citu cilvēku tiesību, sabiedrības tikumības un labklājības aizsardzību – sasniegt tādā pašā kvalitātē, kādā tie tiek sasniegti tagad. Vienlaikus tad tiktu mazāk ierobežotas par tīšiem smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem sodīto personu pamattiesības, jo atsevišķos gadījumos, kad Izglītības kvalitātes valsts dienests secinātu, ka tas nekaitēs izglītojamo interesēm, minētās personas drīkstētu strādāt par pedagoģiem.

Tādējādi Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums neatbilst samērīguma principam un līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106. pantam.

Izvērtējot absolūta aizlieguma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārlicinās par to, ka likumdevējs ir: 1) pamatojis absolūta aizlieguma nepieciešamību; 2) izvērtējis absolūta aizlieguma būtību un piemērošanas sekas; 3) pamatojis to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūta aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē.

2.2. STARPTAUTISKĀS TIESĪBAS UN EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBAS

Vispārīgas piezīmes

Satversmes tiesa savos nolēmumos norādījusi uz to, kā starptautiskās tiesības un Eiropas Savienības tiesības mijiedarbojas ar Latvijas tiesību sistēmu.

Latvijas tiesību sistēmu raksturo atvērtība starptautiskajām tiesībām. Atbilstoši monisma doktrīnai Latvijas Republikai saistošās starptautisko tiesību normas Latvijā tiek piemērotas tieši.¹⁹ Starptautisko tiesību normu spēkā esamību, kā arī valstu tiesības un pienākumus, uzņemoties starptautiskās saistības, regulē pašas starptautiskās tiesības, visupirms jau Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām (turpmāk – Vīnes konvencija) un starptautisko paražu tiesību normas.²⁰ Kā norādījusi Satversmes tiesa, katrai starptautiska līguma dalībvalstij jāievēro taisnīgums un cieņa pret pienākumiem, kas izriet no līgumiem un citiem starptautisko tiesību avotiem. Valsts nevar pretstatīt savas nacionālās tiesības starptautiskajām saistībām (tiesībām).²¹

Izpildot starptautiskās tiesības (saistības), valsts rīkojas kā vienots starptautisko tiesību subjekts, un nav svarīgi, kas – Saeima, Ministru kabinets vai kāda atsevišķa ministrija – nav pildījusi starptautiskā līguma uzlikto pienākumu, bet svarīgas ir sekas – saistību neizpilde.²² Arī tiesību normas piemērotājam, tostarp tiesām, konstatējot pretrunu starp starptautisko tiesību normu un Latvijas nacionālo tiesību normu, jāpiemēro starptautiskā tiesību norma.²³

Satversmes tiesas nolēmumos skaidrots Vīnes konvencijas saturs un piemērošanas nianšes,²⁴ kā arī starptautisko paražu tiesību normu piemērošana.²⁵ Satversmes tiesa arī norādījusi, kā piemērojami starptautiski līgumi, kuri nav ratificēti.²⁶

Satversmes tiesa vairākkārt atgādinājusi, ka starptautiskās tiesības un to piemērošanas prakse var kalpot par līdzekli Satversmē noteikto tiesību normu un principu satura noskaidrošanai.²⁷ Satversmes 89. pants atklāj, ka likumdevēja mērķis nav bijis pretnostatīt Satversmē iekļautās cilvēktiesību normas starptautisko cilvēktiesību normām, bet gluži pretēji – panākt to harmoniju. Tajos gadījumos, kad rodas šaubas par Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu saturu, tās, cik vien iespējams, jāinterpretē saskaņā ar to interpretāciju, kas tiek izmantota, piemērojot starptautiskās cilvēktiesības.²⁸ Šis pienākums izriet gan no Satversmes 89. panta, gan no Satversmes atvērtības principa.²⁹ Tādējādi starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmeni kalpo par interpretācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietvertu pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas.³⁰

Satversmes tiesas uzdevums, no vienas puses, ir gādāt par Satversmes kā valsts pamatlíkuma pilnīgu tiesisko aizsardzību, bet, no otras puses, Satversmes tiesai tai noteiktās kompetences ietvaros ir arī pienākums nodrošināt, lai Latvijas Republika savas starptautiskās

19 Satversmes tiesas tiesnešu Sanitas Osipovas un Inetas Ziemeles atsevišķo domu lietā Nr. 2015-19-01 5. punkts.

20 Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-10-0102 75.1. punkts.

21 Satversmes tiesas 2004. gada 7. jūlija sprieduma lietā Nr. 2004-01-06 secinājumu daļas 6. punkts.

22 Satversmes tiesas 2004. gada 7. jūlija spriedums lietā Nr. 2004-01-06 secinājumu daļas 3.2. punkts.

23 Satversmes tiesas 2002. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-05-010306 7. punkts un 2004. gada 7. jūlija sprieduma lietā Nr. 2004-01-06 secinājumu daļas 6. punkts.

24 Piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102.

25 Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija spriedums lietā Nr. 2004-18-0106 un 2007. gada 29. novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102.

26 Satversmes tiesas 2003. gada 27. novembra sprieduma lietā Nr. 2003-13-0106 secinājumu daļas 1.1. punkts.

27 Piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 7. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-35-01 13. punkts.

28 Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 5. punkts.

29 Ziemele I. Role of the Constitutional Courts in Upholding and Applying the Constitutional Principles: the Case of Latvia.

Paper presented at the XVIIth Congress of the Conference of European Constitutional Courts, Batumi, 29 June 2017.

Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/>

30 Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 5. punkts.

saistības uzņemtos Satversmē noteiktajā kārtībā. Proti, Satversmes tiesai ir pienākums nodrošināt Satversmes pārākumu, vienlaikus gādājot par to, lai pēc konkrētā starptautiskā līguma spēkā stāšanās nevarētu tikt apšaubīta procedūra, kādā valsts uzņēmusies noteiktas starptautiskās saistības.³¹ Divās lietās Satversmes tiesa vērtējusi tādu likumu atbilstību Satversmei, ar kuriem ratificēti starptautiski līgumi.³² Savukārt vienā lietā vērtēts, vai nacionālās tiesību normas atbilst divpusējam līgumam par ieguldījumu veicināšanu un savstarpēju aizsardzību.³³ No Satversmes tiesas judikatūras izriet, ka tiesību normas atbilstība starptautiskajam līgumam izvērtējama *in abstracto*.

Satversmes tiesa atzinusi, ka līdz ar līguma par Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai ratifikāciju Eiropas Savienības tiesības ir kļuvušas par neatņemamu Latvijas tiesību sastāvdaļu. Saskaņā ar šo līgumu Latvijai ir saistoši arī Eiropas Savienības institūciju pieņemtie tiesību akti.³⁴ Tādējādi Eiropas Savienības tiesību akti un Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā nostiprinātā to interpretācija ir jāievēro, piemērojot nacionālos normatīvos aktus, lai novērstu iespējamās pretrunas starp Latvijas un Eiropas Savienības tiesībām.³⁵

Papildus tam Satversmes tiesa definējusi likumdevēja pienākumu, ieviešot Eiropas Savienības direktīvas. Likumdevējam ir pienākums nodrošināt Eiropas Savienības direktīvās noteikto prasību precīzu pārņemšanu

– pārņemt visas no konkrētas direktīvas normām dalībvalstij izrietošās saistības nacionālajā tiesību sistēmā, kā arī izdarīt to skaidri un precīzi, lai personas varētu izprast savus pienākumus un tiesības.³⁶

Satversmes tiesas nolēmumi nav pārsūdzami, tāpēc gadījumā, kad lietas iznākums ir atkarīgs no Eiropas Savienības tiesību iztulkošanas, Satversmes tiesai jāpārlicinās, vai šo jautājumu jau iepriekš nav izskaidrojusi Eiropas Savienības Tiesa, vai attiecīgajā Eiropas Savienības tiesību aktā noteiktais ir tik skaidrs, ka nerada nekādas saprātīgas šaubas, un jālemj, vai ir nepieciešams saņemt prejudiciālu nolēmumu no Eiropas Savienības Tiesas.³⁷ Satversmes tiesa vairākās lietās vērtējusi iespēju vērsties Eiropas Savienības Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālo nolēmumu.³⁸

Attīstības tendences

Satversmes tiesa 2017. gadā vienā lietā risināja jautājumus, kas attiecas uz Eiropas Savienības tiesību mijiedarbību ar Latvijas tiesību sistēmu. Proti, lietā Nr. 2016-04-03 Satversmes tiesa pirmo reizi pieņēma lēmumu par jautājumu uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai.

Lieta Nr. 2016-04-03

Satversmes tiesa 2017. gada 28. februārī sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos izskatīja lietu Nr. 2016-04-03 “Par Ministru kabineta 2015. gada 14. aprīļa noteikumu

31 Satversmes tiesas 2009. gada 7. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-35-01 11.1. punkts.

32 Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102 un 2009. gada 7. aprīļa spriedums lietā Nr. 2008-35-01.

33 Satversmes tiesas 2010. gada 6. oktobra spriedums lietā Nr. 2009-113-0106.

34 Satversmes tiesas 2004. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2004-01-06 7. punkts un 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 24.2. punkts.

35 Satversmes tiesas 2012. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2011-17-03 13.3. punkts.

36 Satversmes tiesas 2014. gada 29. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-06-03 21.2. punkts.

37 Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 24. punkts.

38 Satversmes tiesas 2009. gada 28. maija spriedums lietā Nr. 2008-47-01, 2011. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-71-01 un 2015. gada 13. oktobra spriedums lietā Nr. 2014-36-01. Sk. plašāk: Laviņš A., Tamužs K. Satversmes tiesas pieredze saistībā ar prejudiciālajiem jautājumiem. Jurista Vārds, 06.12.2016., Nr. 49, 32.–35. lpp.

Nr. 187 "Grozījums Ministru kabineta 2004. gada 30. novembra noteikumos Nr. 1002 "Kārtība, kādā ieviešams programmdokuments "Latvijas Lauku attīstības plāns Lauku attīstības programmas īstenošanai 2004.–2006. gadam"" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam" un pieņēma lēmumu par jautājumu uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai.

Lietā tika vērtēts priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsts tiem gados vecākiem saimniecību īpašniekiem, kuri nevēlas vai dažādu iemeslu dēļ nespēj turpināt un attīstīt saimniecisko darbību un tāpēc nodod savu saimniecību citai personai.

Ar pieteikumu Satversmes tiesā vērsās Administratīvā rajona tiesa, kuras izskatīšanā ir lieta par mantotās priekšlaicīgās pensijas izmaksas pārtraukšanu. Līgums par priekšlaicīgo pensionēšanos paredz, ka pensiju lauksaimniekam vai viņa mantiniekiem maksā līdz 2021. gadam, taču tās izmaksa tika pārtraukta 2015. gadā – pēc apstrīdētās normas pieņemšanas.

Satversmes tiesa lietu vispirms izskatīja rakstveida procesā. Tomēr lietas izskatīšanas gaitā atklājās tādi apstākļi, kuru dēļ bija nepieciešams rīkot tiesas sēdi ar lietas dalībnieku piedalīšanos.

Uzklusot lietas dalībniekus un pieaicinātās personas, Satversmes tiesa secināja, ka lietā pastāv šaubas par to, vai Padomes 1999. gada 17. maija regulas (EK) Nr. 1257/1999 par Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonda (ELVGF) atbalstu lauku attīstībai un dažu regulu grozīšanu un atcelšanu (turpmāk – Regula Nr. 1257/1999) normas aizliedza dalībvalstīm savos normatīvajos aktos iekļaut priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta mantošanas institūtu. Tika konstatēts, ka izskatāmajā tiesiskajā un faktiskajā jautājumā Eiropas Savienības Tiesai judikatūra vēl nav izveidojusies. Tāpēc Regulas Nr. 1257/1999 normas varētu neuzskatīt

par tādām, kas paredz skaidrus un precīzus pienākumus, kuri to izpildes vai seku ziņā nav atkarīgi no jebkāda turpmāka akta pieņemšanas. Tādējādi *acte clair* doktrīna konkrētajā gadījumā nebūtu piemērojama un pastāv šaubas par to, vai Regula Nr. 1257/1999 patiešām aizliedza dalībvalstīm iekļaut savos normatīvajos aktos atbalsta mantošanas institūtu. Tātad ir nepieciešams uzdot Eiropas Savienības Tiesai jautājumus prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai par Regulas Nr. 1257/1999 normu interpretāciju.

Satversmes tiesas likums un Satversmes tiesas reglaments *expressis verbis* neparedz regulējumu gadījumam, kad nepieciešams pieņemt lēmumu par jautājuma uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai. Tāpēc Satversmes tiesa noteica šāda lēmuma pieņemšanas kārtību.

Satversmes tiesa apturēja tiesvedību lietā līdz brīdim, kad stāsies spēkā Eiropas Savienības Tiesas nolēmums.

Satversmes tiesas likums un Satversmes tiesas reglaments *expressis verbis* neparedz regulējumu gadījumam, kad nepieciešams pieņemt lēmumu par jautājuma uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai. Līdz ar to šāda lēmuma pieņemšanas kārtība ir uzskatāma par Satversmes tiesas likumā un Satversmes tiesas reglamentā neregulētu procesuālu jautājumu. Minētais jautājums tika neregulēts, Satversmes tiesai izskatot lietu Nr. 2016-04-03.

2.3. VALSTSTIESĪBAS (SATVERSMES INSTITUCIONĀLĀ DAĻA)

Vispārīgas piezīmes

Satversmes tiesas judikatūrā Satversmes institucionālās daļas normu saturs atklāts, raksturojot Latvijas valsts konstitucionālo identitāti, demokrātisko iekārtu, tiesiskās valsts principus, kā arī konstitucionālo institūciju savstarpējās attiecības.

Satversmes tiesa ir definējusi konstitucionālās identitātes elementus. Proti, Latvijas valsts balstās uz tādām pamatvērtībām, kas ietver pamattiesības un pamatbrīvības, demokrātiju, valsts un tautas suverenitāti, varas dalīšanu un likuma varu. Šīs vērtības valstij ir pienākums garantēt, un tās nevar aizskart ar grozījumiem Satversmē, kuri ieviesti tikai ar likumu.³⁹

Satversmes tiesa fundamentālu nozīmi ir piešķirusi valsts nepārtrauktības doktrīnai. Atjaunotā Latvijas Republika sevi identificē ar pirmskara Latviju. Savu nostādni Latvijas valsts konstitucionālās institūcijas pamato ar to, ka pēc 1940. gada notikumiem Latvija kā starptautisko tiesību subjekts nebija zaudējusi šo savu statusu. Pēc neatkarības atjaunošanas Latvija turpina savu valstiskumu (*integratio ad integrum*).⁴⁰ Satversmes tiesas attīstīto valsts nepārtrauktības doktrīnu veido spriedums lietā Nr. 2007-10-0102, spriedums lietā Nr. 2009-94-01 un spriedums lietā Nr. 2010-20-0106.

Satversmes tiesa ir definējusi arī Latvijas konstitucionālo tiesību avotus. Latvijas valsts konstitucionālais regulējums pamatā ir apkopots Satversmē, taču līdzās tai savu juridisko spēku ir saglabājis 1918. gada 18. novembra Latvijas Republikas proklamēšanas akts, 1920. gada 27. maija Deklarācija par Latvijas valsti, 1990. gada 4. maija deklarācija "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu" un 1991. gada 21. augusta konstitucionālais likums "Par Latvijas Republikas

valstisko statusu". Satversme un četri konstitucionāla ranga akti kopā veido Latvijas Republikas konstitucionālo regulējumu.⁴¹ Satversmes saturu veido arī vispārējie tiesību principi.⁴² Satversmes tiesa uzsvērusi, ka ikvienam tiesību piemērotājam Satversme ir jāpiemēro tieši un nepastarpināti.⁴³

Satversmes tiesas judikatūrā norādīti arī Satversmes iztulkošanas paņēmieni. Piemēram, Satversmes vienotības princips liedz atsevišķu konstitucionālo normu interpretēt atrauti no citām Satversmes normām, jo Satversme kā vienots dokuments ietekmē katras atsevišķās normas tvērumu un saturu.⁴⁴ Katram formulējumam Satversmē ir piešķirts noteikts saturs, un tas obligāti jāņem vērā, lai attiecīgo Satversmes normu piemērotu pareizi.⁴⁵

Satversmes tiesas judikatūrā raksturots Latvijas kā demokrātiskas tiesiskās valsts koncepts. Demokrātiskas tiesiskās valsts principi balstās uz to, ka sabiedrībā pastāv līdzsvars starp pamatvērtībām un tiesību realizāciju. Konstitucionālo institūciju pieņemtiem lēmumiem jārada ticība, ka tie tiek pieņemti, ievērojot taisnīguma principu. Katrai konstitucionālajai institūcijai demokrātiskā tiesiskā valstī sabiedrības uzticētās funkcijas jāpilda godīgi, efektīvi un taisnīgi, tās rīcībai jāatbilst Satversmei.⁴⁶

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka Satversme atzīst tikai demokrātisku valsts iekārtu.⁴⁷ Satversme nosaka vairākus veidus, kādos pilsoņi var paust savu gribu. Vēlēšanu procedūras ietvaros tauta ievēlē Saeimu (Satversmes 6.–9., 14. pants). Tauta pati var darboties kā likumdevējs, iesniedzot likumprojektus un lemjot par tiem tautas nobalsošanā (Satversmes 64., 65., 78.–80. pants). Tāpat pilsoņu kopums tautas nobalsošanā var lemt

39 Satversmes tiesas 2009. gada 7. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-35-01 17. punkts.

40 Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-10-0102 33.2. punkts.

41 Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-10-0102 62. punkts.

42 Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 10. punkts.

43 Satversmes tiesas 2013. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2013-06-01 15.2. punkts.

44 Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 13.punkts.

45 Satversmes tiesas 2009. gada 7. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-35-01 19.3.punkts.

46 Satversmes tiesas 2000. gada 24. marta sprieduma lietā Nr. 04-07 (99) 3. punkts.

47 Satversmes tiesas 2014. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2013-05-01 15. punkts.

par Saeimas pieņemtajiem likumiem vai Satversmes grozījumiem (Satversmes 72.–75., 77., 79., 80. pants), kā arī par citiem Satversmē noteiktiem jautājumiem, kas nodoti tautas nobalsošanai (Satversmes 48. pants, 68. panta trešā un ceturtdā daļa). Gan vēlēšanu, gan tautas nobalsošanas procedūrai Satversme un attiecīgie likumi izvirza virkni nosacījumu.⁴⁸ Satversmes tiesas judikatūrā ir vērtēti vēlēšanu tiesību ierobežojumi⁴⁹ un tautas nobalsošanas regulējuma⁵⁰ atbilstība augstāka juridiskā spēka normām. Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka pilsoņiem jāuzticas konstitūcijas leģitimitātei un tam, ka Satversme tiek īstenota demokrātiskā procesā. Jābūt noteiktai kārtībai, kādā tiek pieņemti juridiski saistoši lēmumi par politiska rakstura priekšlikumiem. Sabiedrību interesējoši jautājumi ir jāizlemj arī tad, ja tajos nav vienprātības, tomēr lēmumi vienmēr ir jāpieņem tādā procedūrā, kas ļauj tos uzskatīt par leģitīmiem. Saprātīga lēmumu pieņemšanas procedūra ir vairākuma varas leģitimitātes priekšnoteikums. Šādas procedūras esamība gan ne vienmēr garantē nevainojamu rezultātu, taču ļauj prezumēt, ka lēmums ir pieņemts pareizi.⁵¹

Satversmes institucionālās daļas normās ir iedzīvināts valsts varas institūciju kompetenču sadalījums jeb varas dališanas principa pamats.⁵² Līdz ar to īpašu vērību Satversmes tiesa pievērsusi varas dališanas principa saturam. Satversmes tiesa norādījusi, ka šis princips garantē līdzsvaru un savstarpēju kontroli starp konstitucionālajām institūcijām, lai novērstu varas uzurpācijas tendences un sekmētu varas mērenību.⁵³ Turklāt demokrātiskā tiesiskā valstī varas dališanas princips ne tikai nošķir varas atzarus, bet ietver arī prasību pēc to savstarpējas sadarbības.⁵⁴ Varas dališanas princips nav jāuztver dogmatiski un formāli, bet jāsamēro ar tā mērķi novērst varas centralizāciju vienas institūcijas vai amatpersonas rokās.⁵⁵ Varas dališanas principa mērķis ir nodrošināt demokrātiskas tiesiskas valsts pamatvērtību īstenošanu un aizsardzību.⁵⁶ Satversmes tiesa atzinusi, ka atsevišķas atkāpes no varas dališanas principa ir pieļaujamas, ja tās padara valsts varas funkciju īstenošanu efektīvāku, nostiprina kādas valsts varas institūcijas neatkarību no citas varas vai nodrošina triju varu savstarpējā līdzsvara un atsvara sistēmas funkcionēšanu.⁵⁷

Latvijas valsts kompetence Satversmē ir sadalīta starp tajā minētajām konstitucionālajām institūcijām – Lat-

vijas pilsoņu kopumu, Saeimu, Valsts prezidentu, Ministru kabinetu, Valsts kontroli, tiesām un Satversmes tiesu.⁵⁸ Latvijas valsts kompetenci valsts varas konstitucionālās institūcijas var īstenot pašas vai arī var izveidot šim nolūkam, piemēram, valsts pārvaldes iestādes. Tādējādi visos sabiedrības un valsts dzīves jautājumos, ciktāl to tiesiskais regulējums pamatojas Satversmes prasībās, kādai no valsts varas konstitucionālajām institūcijām vai to izveidotajām iestādēm ir kompetence rīkoties un risināt attiecīgo jautājumu. Līdz ar to Satversmei atbilst tikai tāda tiesiskā situācija, ka vismaz vienai valsts varas konstitucionālajai institūcijai vai tās izveidotai iestādei ir pienākums nodrošināt Satversmes prasību ievērošanu.⁵⁹

Satversmes tiesa arī uzsvērusi, ka, ievērojot no Satversmes 1. panta izrietošo varas dališanas principu, par konstitucionālo institūciju kompetenci, ciktāl tā jau nav noteikta Satversmē, lemj likumdevējs. Konstitucionālo institūciju kompetences jautājumi pamatā var tikt izlemti divējādi: likumdevējam likumā *expressis verbis* nosakot kādas konstitucionālās institūcijas pilnvaras un to īstenošanas kārtību vai arī atturoties no to piešķiršanas kādai konstitucionālajai institūcijai. Tomēr valsts varas dališanas princips nav saprotams tādējādi, ka no tā būtu atvasināmas konstitucionālo institūciju subjektīvas tiesības prasīt sev vēlamu pilnvaru vai tiesību piešķiršanu.⁶⁰ Raksturojot konstitucionālo institūciju savstarpējās attiecības, Satversmes tiesa norādījusi, ka konstitucionālajai institūcijai, pieņemot lēmumu, kas skar citu konstitucionālo institūciju, ir pienākums: pirmkārt, uzklaut šīs institūcijas viedokli, respektējot to atbilstoši varas dališanas principam; otrkārt, pamatot pieņemto lēmumu tādā apjomā, lai gadījumā, ja tiesai būtu jāizvērtē tā atbilstība Satversmei, šis pamatojums sniegtu visu tā izvērtēšanai nepieciešamo informāciju; treškārt, ja šis viedoklis netiek ņemts vērā vai tiek ņemts vērā daļēji, nodrošināt savai rīcībai pamatojumu tādā apjomā, lai gadījumā, ja tiesai būtu jāizvērtē tās atbilstība Satversmei, šis pamatojums sniegtu visu samērīguma pārbaudei nepieciešamo informāciju.⁶¹

Satversmes institucionālās daļas normu interpretāciju un konstitucionālo institūciju savstarpējās attiecības Satversmes tiesa analizē, aplūkojot arī likumdevēja pilnvarojumu izpildvarai izdot ārējus normatīvos aktus.

48 Satversmes tiesas 2014. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2013-05-01 14.4. punkts.

49 Piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 23. septembra spriedums lietā Nr. 2002-08-01, 2003. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2002-18-01, 2010. gada 22. februāra spriedums lietā Nr. 2009-45-01.

50 Satversmes tiesas 2009. gada 19. maija spriedums lietā Nr. 2008-40-01 un 2012. gada 19. decembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01.

51 Satversmes tiesas 2014. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2013-05-01 15. punkts.

52 Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 6. punkts.

53 Satversmes tiesas 2006. gada 16. oktobra sprieduma lietā Nr. 2006-05-01 10.1. punkts.

54 Satversmes tiesas 2012. gada 28. marta lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-10-01 30. punkts.

55 Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra sprieduma lietā Nr. 03-05 (99) 1. punkts.

56 Satversmes tiesas 2013. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2013-06-01 11. punkts.

57 Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 7. punkts.

58 Satversmes tiesas 2006. gada 16. oktobra sprieduma lietā Nr. 2006-05-01 10.3. punkts.

59 Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 19.2. punkts.

60 Satversmes tiesas 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 11.3. punkts.

61 Satversmes tiesas 2012. gada 8. jūnija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-18-01 17.1. punkts.

Saskaņā ar Satversmi izpildvaras funkcija ietilpst Ministru kabineta kompetencē, lai gan atsevišķas izpildvaras darbības var tikt uzticētas arī citām institūcijām. Viena no valsts pārvaldes darbībām ir ārējo normatīvo aktu izdošana gadījumā, kad likumdevējs, ievērojot Satversmi, tos izdot pilnvarojis izpildvaras institūciju. Tā kā šādu normatīvo aktu izdošana ir valsts pārvaldes darbība, Ministru kabinets vai cita izpildvaras institūcija detalizē likumā ietvertu politisko gribu vai noteic likuma īstenošanas kārtību. Šādas darbības ietvaros pieņemtu aktu saturu veido galvenokārt procesuālās normas, kas darbojas kā iepriekš likumā noteikto tiesību iedzīvināšanas instruments. Atsevišķos gadījumos to saturu var veidot arī materiālās normas, taču tām jābūt pieņemtām, pamatojoties uz likumdevēja pilnvarojumu. Uz pilnvarojuma pamata izdoti ārējie normatīvie akti veido to normatīvo aktu daļu, kura radusies nevis likumu izstrādes, bet gan to izpildes ceļā.⁶²

Satversmes tiesa skaidrojusi, ka prasība, lai likumdevējs pats likumdošanas ceļā izšķirtu visus valsts dzīves jautājumus, mūsdienu sabiedrības komplicētajos dzīves apstākļos ir kļuvusi nereāla. Likumdevējam nav iespēju izsmeloši likumdošanas ceļā izlemt visus jautājumus, kuriem nepieciešams regulējums. Šāda likumdevēja rīcība bieži vien būtu novēlota, jo likumdošanas process ir smagnējs un laikietilpīgs.⁶³ Lai nodrošinātu efektīvāku valsts varas īstenošanu, pieļaujami izņēmumi no likumdevēja virsvadības principa. Šie izņēmumi izriet no Satversmes. To mērķis ir padarīt likumdošanas procesu efektīvāku, kā arī ātrāk un adekvātāk reaģēt uz normatīvā regulējuma grozījumu nepieciešamību.⁶⁴ Tādējādi viena no nozīmīgākajām pārvaldes darbībām ir ārējo normatīvo aktu izdošana gadījumā, kad likumdevējs speciāli tam ir pilnvarojis izpildvaras institūciju.⁶⁵ Ārējo normatīvo aktu izdošanai atšķirībā no citu izpildvaras darbību veikšanas ir nepieciešama tam atbilstoša demokrātiskā leģitīmācija. Līdz ar to Satversme pieļauj autonomu valsts pārvaldes iestāžu tiesības izdot ārējos normatīvos aktus pārvaldes darbības ietvaros, ja šādas iestādes ir atbilstoši demokrātiski leģitīmetas.⁶⁶ Vienlaikus Satversmes tiesa uzsvērusi, ka par tādu svarīgu un nozīmīgu valsts un sabiedrības dzīves jautājumu reglamentāciju, kuros nepieciešama konceptuāla izšķiršanās un politiska diskusija, jālemt likumdevējam pašam. Izsverot konkrētā jautājuma nozīmīgumu un saistību ar pamattiesībām, likumdevējam jāizlemj, cik tāl šo jautājumu nepieciešams reglamentēt ar likumu.⁶⁷

Satversmes tiesas judikatūra attiecībā uz pilnvarojuma ietvaros izdotiem ārējiem normatīviem aktiem aptver lietas par Ministru kabineta noteikumu, autonomu valsts pārvaldes iestāžu izdotu noteikumu un pašvaldības saistošo noteikumu atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām. Lai noskaidrotu to, vai ārējais normatīvais akts izdots, ievērojot pilnvarojumu, Satversmes tiesa vērtē pilnvarojošo normu saturu un mērķi, kā arī to, vai attiecīgā institūcija nav pārsniegusi likumdevēja piešķirtā pilnvarojuma apjomu. Satversmes tiesa norādījusi, ka likumdevēja pilnvarojumam izdot ārējos normatīvos aktus ir jāsaista ar savstarpējās kontroles un līdzsvara attiecības, kā arī jāatbilst citiem tiesiskās valsts principiem.⁶⁸ Satversmes tiesa savā judikatūrā ir atzinusi par neatbilstošiem Satversmei normatīvos aktus, kas izdoti, pārsniedzot kompetenci vai neievērojot pilnvarojuma robežas, proti, *ultra vires*. Šajā judikatūrā ietvertu atziņu kopums citstarp paredz, ka tiesības noregulēt kādu jautājumu ar normatīvu aktu var būt noteiktas tikai ar likumdevēja pilnvarojumu un Ministru kabinets ir rīkojies *ultra vires*, ja izdevis ārējos normatīvos aktus (noteikumus), pārkāpjot tam sniegtā pilnvarojuma robežas.⁶⁹ *Ultra vires* doktrīna ir attiecināma arī uz citu likumdevēja pilnvarotas institūcijas un pašvaldības izdotu normatīvo aktu atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām.⁷⁰

Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes normas, definējusi arī savu mērķi un uzdevumus. Satversmes tiesa, izvērtējot likumu atbilstību Satversmei, īsteno konstitūcijas virsvadības principu, tādējādi nodrošinot konstitucionālo taisnīgumu. Nedz Satversme, nedz Satversmes tiesas likums nedod Satversmes tiesai tiesības atteikties izvērtēt kāda likuma vai citas tiesību normas atbilstību Satversmei, tāpat kā nevienam nedod tiesības liegt tiesai īstenot savu funkciju vai ierobežot tiesu tās funkcijas īstenošanā. Līdz ar to Satversmes tiesa ir kompetenta izvērtēt citu varas atzaru pieņemto lēmumu satversmību arī gadījumos, kad šie lēmumi skar tiesu varu.⁷¹

Attīstības tendences

Satversmes tiesa 2017. gadā risinājusi jautājumus, kas attiecas uz konstitucionālo institūciju savstarpējām attiecībām. Lieta Nr. 2016-31-01 ir jau piektā Satversmes tiesas lieta, kurā vērtēta tiesnešu atlīdzības sistēma un tās darbības principi. Minētajā lietā Satversmes tiesa konsekventi piemēroja Satversmes 83. pantu, lai definētu to

62 Satversmes tiesas 2016. gada 2. marta sprieduma lietā Nr. 2015-11-03 21.1. punkts.

63 Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 7. punkts.

64 Satversmes tiesas 2016. gada 2. marta sprieduma lietā Nr. 2015-11-03 21.1. punkts.

65 Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 14. punkts.

66 Satversmes tiesas 2016. gada 2. marta sprieduma lietā Nr. 2015-11-03 21.1. punkts.

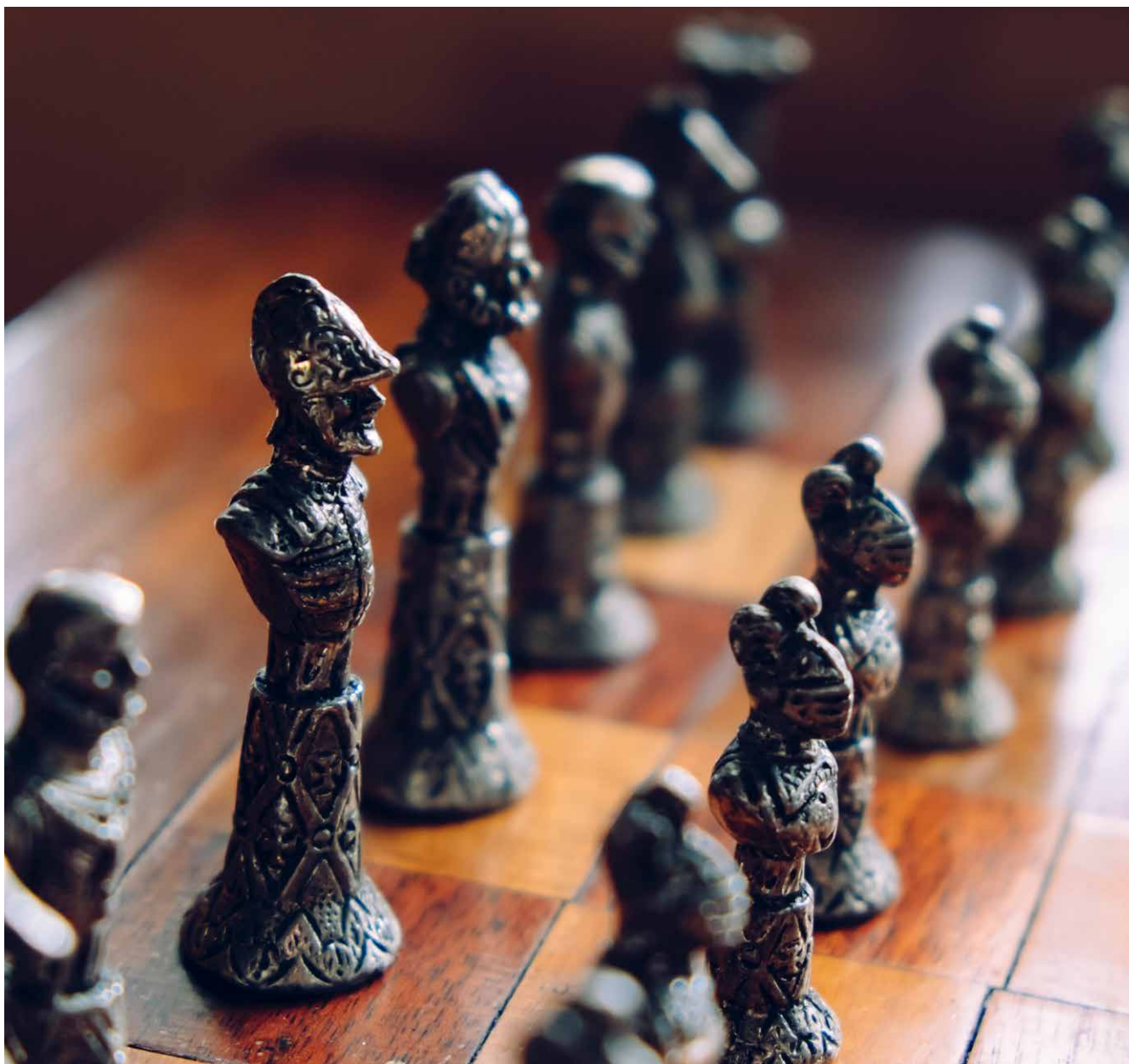
67 Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 10.1. punkts.

68 Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 10.2. punkts.

69 Piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 10. punkts un 2013. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-22-03 18. punkts.

70 Satversmes tiesas 2014. gada 12. decembra sprieduma lietā Nr. 2013-21-03 11.2. punkts un 2016. gada 2. marta sprieduma lietā Nr. 2015-11-03 23. punkts.

71 Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 5. punkts.

principus, kuriem jāatbilst tiesnešu atalgojuma sistēmai. Papildus tam tika skaidrots varas dalīšanas principa saturs un nepieciešamība pēc pienācīga dialoga starp konstitucionālajām institūcijām. Būtiski, ka pieteikumu minētajā lietā iesniedza Tieslietu padome, šīs savas tiesības izmantojot pirmo reizi.

Savukārt lietā Nr. 2016-23-03 Satversmes tiesa vērtēja, kādā kvalitātē izpildīts likumdevēja pilnvarojums Ministru kabinetam. Minētā lieta ir viena no nedaudzajām, kurās varas dalīšanas princips aplūkots vairākos līmeņos, ieskaitot pašvaldību. Šajā lietā aplūkota varas dalīšanas principa mijiedarbība ar pašvaldību principu.

Lieta Nr. 2016-23-03

Satversmes tiesa 2017. gada 29. jūnijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2016-23-03 "Par Ministru kabineta 2015. gada 13. oktobra noteikumu Nr. 591 "Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi" 12.1.1. un 60. pun-

cta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam".

Lietā tika vērtēts, vai Ministru kabinets, nosakot kārtību, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās, rīkojies atbilstoši Satversmei.

Lieta tika ierosināta pēc Jaunjelgavas novada domes pieteikuma. Tajā norādīts, ka pieteikuma iesniedzējas padotībā ir Jaunjelgavas vidusskola. Minētā vidusskola esot vienīgā izglītības iestāde Jaunjelgavas novadā, kurā izglītojamie var iegūt vispārējo vidējo izglītību. Skola vairs nespējot izpildīt apstrīdētajās normās noteiktās prasības attiecībā uz minimālo izglītojamo skaitu klasē. Šā iemesla dēļ 2016./2017. mācību gadā Jaunjelgavas vidusskolā netika atvērta 10. klase. Apstrīdētās normas liedzot pieteikuma iesniedzējai īstenot pašvaldības autonomajā kompetencē nodoto funkciju – nodrošināt iedzīvotāju tiesības iegūt vispārējo vidējo izglītību. Apstrīdētās normas par vienīgo kritēriju vidusskolas pastāvēšanai paredzot izglītojamo skaitu, tādējādi pašvaldībām nav iespējas lemt par vidusskolas pastāvēšanu, individuāli

izvērtējot arī citus apstākļus, piemēram, konkrētās izglītības iestādes skolēnu gūtos rezultātus centralizētajos eksāmenos, kā arī demogrāfisko situāciju un tās iespējamās izmaiņas nākotnē.

Pirmkārt, Satversmes tiesa noraidīja Ministru kabineta argumentu, ka apstrīdētās normas neaizskar pieteikuma iesniedzējas tiesības un ka tiesvedība lietā tādēļ būtu izbeidzama. Tika secināts, ka pašvaldības tiesību aizskārums var izpausties arī tādējādi, ka apstrīdētais akts ierobežo pašvaldību tās autonomo funkciju īstenošanā. Lai nodrošinātu iedzīvotāju tiesības uz izglītību, likumdevējs pieteikuma iesniedzējas kompetencē nodevis autonomo funkciju gādāt par iedzīvotāju izglītību. Savukārt apstrīdētās normas ierobežo pieteikuma iesniedzējas rīcības brīvību izvēlēties vispārējās vidējās izglītības nodrošināšanas veidu.

Otrkārt, Satversmes tiesa noskaidroja, vai pieteikuma iesniedzējas rīcības brīvība autonomās funkcijas īstenošanā ir ierobežota tiesiski. Pašvaldības rīcības brīvība autonomās funkcijas īstenošanā var tikt regulēta ar ārēju normatīvo aktu, bet šim aktam jābūt tiesiskam. Tādēļ visupirms ir jāpārbauda, vai apstrīdētās normas pieņemtas pienācīgā kārtībā un Ministru kabinets, izdodot apstrīdētās normas, rīkojies likumdevēja pilnvarojuma ietvaros.

Satversmes tiesa konstatēja, ka apstrīdētās normas izdotas, pamatojoties uz Vispārējās izglītības likuma 4. panta 18. punktu. Minētā tiesību norma noteic, ka Ministru kabinets ir pilnvarots noteikt kārtību, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un atskaitīti no tām (izņemot internātskolas un speciālās izglītības iestādes), un obligātās prasības pārceļšanai uz nākamo klasi. Atbilstoši tiesību normas gramatiskajai interpretācijai Ministru kabinets nebija pilnvarots noteikt minimālo izglītojamo skaitu klasēs. Savukārt no tiesību normas vēsturiskās interpretācijas izriet, ka iepriekš likumdevējs bija īpaši pilnvarojis Ministru kabinetu noteikt minimālo izglītojamo skaitu klasēs, bet vēlāk šis pilnvarojums Ministru kabinetam no Vispārējās izglītības likuma tika izslēgts. Tādēļ apstrīdēto normu izdošanai bija nepieciešams īpašs likumdevēja piešķirts pilnvarojums. Tādējādi šobrīd Ministru kabinetam piešķirtā pilnvarojuma apjoms neļauj tam pieņemt apstrīdētās normas. Arī atbilstoši tiesību normas sistēmiskajai un teleoloģiskajai interpretācijai Ministru kabinetam nebija pilnvarojuma pieņemt apstrīdētās normas. Līdz ar to Ministru kabinets, pieņemot apstrīdētās normas, ir darbojies pretēji varas dalīšanas principam, pārkāpis likumdevēja piešķirto pilnvarojumu un rīkojies *ultra vires*.

Ja likumdevējs kādu funkciju noteicis par pašvaldības autonomo funkciju, tad pašvaldībai ir pienākums to pildīt. Pašvaldībai ir pienākums savas kompetences ietvaros nodrošināt to,

lai iedzīvotāju tiesības tiktu īstenotas atbilstošākajā veidā. Autonomo funkciju īstenošanas apjomu nosaka tiesību normas. Tādēļ pašvaldība, īstenojot savas autonomās funkcijas, bauda rīcības brīvību, ciktāl to neierobežo tiesību normas. Tomēr tiesību normām, kas nosaka pašvaldības rīcības brīvību tās autonomo funkciju īstenošanā, ir jābūt tiesiskām. Proti, tām jāatbilst tiesiskas valsts principam.

Lieta Nr. 2016-31-01

Satversmes tiesa 2017. gada 26. oktobrī pasludināja spriedumu lietā Nr. 2016-31-01 "Par Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 4. panta devītās daļas un 6.¹ panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 83. un 107. pantam".

Lietā tika vērtēta tiesneša mēnešalgu piesaiste valsts tiesās pārvaldes iestādes augsti kvalificēta jurista mēnešalgai.

Lieta tika ierosināta pēc Tieslietu padomes pieteikuma. Tā uzskatīja, ka apstrīdētās normas pārkāpj tiesnešu neatkarības principu un tādēļ neatbilst Satversmes 83. un 107. pantam.

Pirmkārt, Satversmes tiesa noskaidroja prasījuma robežas un noteica tā izskatīšanas kārtību. Tika secināts, ka lietā ir strīds vienīgi par vienu no tiesnešu darba samaksas elementiem – mēnešalgu. Tā kā abas apstrīdētās normas veido vienotu tiesnešu mēnešalgas aprēķināšanas sistēmu, kas paredz ikviena tiesneša mēnešalgas apmēra piesaisti valsts tiesās pārvaldes iestādes juridiskās struktūrvienības vadītāja jeb 12. mēnešalgu grupas maksimālajam mēnešalgas apmēram, tās tika vērtētas kā vienots tiesnešu darba samaksas regulējums.

Satversmes tiesa norādīja, ka kritēriji, pēc kuriem izvērtējams, vai tiesnešiem ir nodrošināta atbilstoša darba samaksa Satversmes 107. panta izpratnē, tieši izriet no Satversmes 83. panta. Tādēļ, ja tiktu secināts, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 83. pantam, tas nozīmētu, ka tās nenodrošina tiesnešiem atbilstošu darba samaksu un neatbilst arī Satversmes 107. pantam.

Otrkārt, Satversmes tiesa izvērtēja apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 83. pantā ietvertajam tiesnešu neatkarības principam. Tika atzīts, ka likumdevējam ir no varas dalīšanas principa izrietošs pienākums ievērot tiesneša statusu, proti, izturēties pret tiesu varu tā, lai būtu nodrošināts triju valsts varas atzaru savstarpējais līdzsvars. Šai likumdevēja attieksmei pret tiesu varu citstarp ir jāatspoguļojas arī tiesnešu atlīdzības tiesis-

kajā regulējumā. Likumdevējs ir tiesīgs veidot tiesnešu atlīdzības sistēmu, par atskaites punktu izvēloties izpildvaras amatpersonas atlīdzības apmēru. Tomēr šādā gadījumā tiesneša atlīdzība nevar būt atkarīga no citam valsts varas atzaram raksturīgiem atlīdzības noteikšanas principiem.

Likumdevējam, lemjot par tiesnešu darba samaksas atbilstību, ir jānodrošina, lai tiesnešu neatkarības principam atbilstu ikviena tiesneša darba samaksa neatkarīgi no tiesas līmeņa vai tiesneša amatā nostrādātā laika. Tādēļ Satversmes tiesa vērtēja, vai ar apstrīdētajām normām rajona (pilsētas) tiesas tiesnesim, neņemot vērā iespējamās tiesnesim paredzētās izdienas piemaksas, tiek nodrošināta tāda darba samaksa, kas atbilst no Satversmes 83. pantā ietvertā tiesnešu neatkarības principa izrietošajiem kritērijiem. Tika secināts, ka tāda tiesnešu atlīdzības sistēma, kurā tiesneša atlīdzība ir atkarīga no citam valsts varas atzaram raksturīgiem atlīdzības noteikšanas principiem, neatbilst tiesnešu neatkarības principam.

Treškārt, Satversmes tiesa definēja tiesnešu finansiālās drošības saturu. Satversmes 83. pants aizsargā tiesnešu atlīdzības faktisko vērtību, kas ir noskaidrojama pēc tā, kādu dzīves līmeni tiesneša faktiski saņemtā atlīdzības summa absolūtos skaitļos spēj viņam nodrošināt. Ar tiesnešu finansiālo drošību jāsaprot valsts pienākums paredzēt tiesnešiem tādu atlīdzību, kas var viņiem nodrošināt pienācīgu dzīves līmeni visā tiesneša karjeras garumā, ņemot vērā valsts ekonomisko situāciju, kā arī vispārējos dzīves standartus. Tiesneša finansiālā drošība ietver ne vien viņa iztiku, bet, ņemot vērā tiesneša amata nozīmīgumu sabiedrībā, arī noteiktu dzīves kvalitāti. Tiesneša finansiālā drošība nav apdraudēta vienīgi tad, ja tiesneša saņemtā atlīdzība ļauj viņam uzturēt pienācīgu dzīves līmeni un arī parūpēties par savas ģimenes labklājību. Tiesnešu darba samaksai, lai tā nodrošinātu tiesnešu finansiālo drošību, ir jābūt samērotai ar tiesneša amatam izvirzītajām prasībām un noteiktajiem ierobežojumiem un konkurētspējīgai.

Tiesneša amatam izvirzītas sevišķi augstas kvalifikācijas un sociālās kompetences prasības, kā arī noteikti būtiski tiesību ierobežojumi. Tomēr tiesnešiem ir noteikta tāda darba samaksa, kuras faktiskā vērtība ir zemāka nekā amatpersonai, kuras mēnešalgai ir piesaistīta tiesnešu mēnešalga. Turklāt apstrīdēto normu radīto tiesnešu finansiālās drošības apdraudējumu pastiprina Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma (turpmāk – Atlīdzības likums) normu piemērošanas prakse valsts pārvaldē. Tādējādi ar apstrīdētajām normām noteiktā tiesnešu darba samaksa nenodrošina tiesnešu finansiālo drošību.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa vērtēja, vai apstrīdētās normas nodrošina tiesneša darba samaksas faktiskās vērtības saglabāšanu. Likumdevējam būtu jāizveido tāda tiesnešu atlīdzības sistēma, kas ietvertu tiesnešu atlīdzības faktiskās vērtības saglabāšanas mehānismu. Tiesnešu atlīdzības faktiskā vērtība var tikt saglabāta, likumdevējam izveidojot tādu tiesnešu atlīdzības sistēmu, kas tiesneša atlīdzības faktisko apmēru padara atkarīgu no

ekonomiskajiem rādītājiem, vai nosakot termiņu, pēc kura tiesnešu atlīdzības apmērs būtu pārskatāms, un konkrētus kritērijus, pēc kuriem vērtējams tiesnešu atlīdzības faktiskais apmērs. Pašreizējā tiesnešu atlīdzības sistēma neietver tiesnešu darba samaksas faktiskās vērtības saglabāšanas mehānismu, jo tās Atlīdzības likuma normas, kas paredz atlīdzības un darba samaksas pārskatīšanu, attiecas vienīgi uz valsts un pašvaldību institūciju vadītājiem.

Tā kā apstrīdētajās normās noteiktā tiesnešu atlīdzības piesaiste nenodrošina tiesnešu darba samaksas atbilstību no tiesnešu neatkarības principa izrietošajām prasībām, apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 83. pantam, kā arī Satversmes 107. pantam.

Satversmes tiesas tiesnese Ineta Ziemele spriedumam pievienoja savas **atsevišķās domas**. Tiesnese piekrita spriedumā ietvertajām atziņām, kā arī nolēmumu daļai. Tomēr tiesnese uzskatīja, ka nepieciešams akcentēt tos demokrātiskas tiesiskas valsts principus, pēc kuriem vadoties, jau Atlīdzības likuma tapšanas laikā bija acīmredzams tas, ka ar apstrīdētajām normām izveidotā tiesnešu atlīdzības sistēma neatbilst Satversmei. Kā izriet no atziņām, kuras izteiktas septiņu gadu gaitā pieņemtajos Satversmes tiesas nolēmumos tiesnešu atlīdzības lietās, likumdevēja reakcija uz minētajiem nolēmumiem neliecina par veiksmīgu Satversmes tiesas un likumdevēja dialogu. Atlīdzības likums liecina par varas dališanas principa un tiesu varas neatkarības principa ignorēšanu amatpersonu atlīdzības sistēmas veidošanā vai arī par nepamatoti šauru šo principu izpratni. Atsevišķajās domās uzsvērts, ka likumdevējam, izstrādājot tiesnešu atlīdzības sistēmu, ir jāraugās, lai tā būtu kvalitatīva gan pēc satura, gan pēc formas. Tiesu varas neatkarības un varas dališanas principi jāievēro ikkatrā tiesnešu atlīdzības sistēmas darbības posmā. Tiesnešu atlīdzība ir ārkārtīgi būtisks faktors un tomēr tikai viens no visiem tiem faktoriem, kuriem kopumā jānodrošina pienācīgs tiesneša statuss un darba apstākļi. Tāpēc Latvijā šobrīd būtu īpaši svarīgi pievērsties visam šim faktoru kompleksam, rodot efektīvus un pārdomātus risinājumus.

Tiesas un tiesnešu neatkarība nav pašmērķis, bet gan līdzeklis demokrātijas un tiesiskuma nodrošināšanai un stiprināšanai, kā arī obligāts priekšnosacījums tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanai. Tāpēc Satversmes 83. pantā ietvertais tiesas un tiesnešu neatkarības princips jāaplūko kopškarā ar tiesiskuma un varas dališanas principiem, kas atvasināti no pamatnormas, kā arī Satversmes 92. panta pirmo teikumu, kas paredz personas tiesības aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

2.4. ADMINISTRATĪVĀS TIESĪBAS

Vispārīgas piezīmes

Satversmes tiesas judikatūrā vērtēti tādi administratīvo tiesību jautājumi kā pārvaldes organizācijas tiesības, materiālās administratīvās tiesības, administratīvā procesa tiesības un administratīvo pārkāpumu tiesības.⁷²

Pārvaldes organizācijas tiesības iztirzātas lietās par autonomajām valsts pārvaldes iestādēm,⁷³ pašvaldībām,⁷⁴ ierēdņiem⁷⁵ un citās lietās. Tajās atzīts, ka atbilstoši tiesiskuma principam valsts pārvalde ir pakļauta likumam un tiesībām un tā darbojas normatīvajos aktos noteiktās kompetences ietvaros. Turklāt valsts pārvaldes iestādes rīcībai jābūt tādai, lai tā spētu nodrošināt pienācīgu pārvaldību un savas funkcijas īstenotu pēc iespējas efektīvāk.⁷⁶ Tādējādi arī valsts pārvaldes struktūra jāveido tā, lai tā funkcionētu efektīvi, demokrātiski un tiesiski.⁷⁷

Saskaņā ar valsts pārvaldes vienotības principu valsts pārvalde ir organizēta vienotā hierarhiskā sistēmā, kurā valsts pārvaldes iestādes ir padotas Ministru kabinetam. Taču, kā norādījusi Satversmes tiesa, minētajam principam ir izņēmumi. Mūsdienu demokrātiskā tiesiskā valstī nav iespējama visu izpildvaras funkciju nodošana Ministru kabinetam un tam padotajām valsts pārvaldes iestādēm. Atsevišķa valsts pārvaldes sfēra var tikt izņemta no Ministru kabineta kompetences un nodota autonomai valsts pārvaldes iestādei, ja tiek konstatēts, ka šajā jomā Ministru kabinetam padota iestāde nespēs nodrošināt pienācīgu pārvaldību.⁷⁸

Valsts pārvaldi veido ne tikai Ministru kabinetam padotās iestādes un autonomās iestādes, bet arī pašvaldības. Demokrātiskā valstī centrālajai varai bez pašvaldību līdzdalības nav iespējams pilnvērtīgi pārvaldīt valsts teritoriju. Šādā gadījumā tiek īstenota valsts pārvaldes funkciju decentralizācija, nododot atsevišķu funkciju īstenošanu demokrātiski leģitimētām pašvaldībām.⁷⁹

Lietās par civildienestu Satversmes tiesa norādījusi, ka ierēdņi īsteno dzīvē demokrātiskas tiesiskas valsts principus.⁸⁰ Tāpēc valstī nepieciešami godīgi, kompetenti un motivēti ierēdņi.⁸¹ Satversmes tiesa arī akcentējusi, ka civildienestā tāpat kā visā valsts dienestā strādājošie atrodas īpašās attiecībās ar valsti – šo personu tiesības ir ierobežotas un tām uzlikti īpaši pienākumi.⁸² Turklāt no šīm personām tiek prasīta politiskā lojalitāte jeb uzticība valstij, kuras labā tās strādā.⁸³

Līdzās pārvaldes organizācijas tiesībām Satversmes tiesas judikatūrā plaši analizētas materiālās administratīvās tiesības – tostarp tādas jomas kā privatizācija,⁸⁴ nodokļu administrēšana,⁸⁵ publiskie iepirkumi,⁸⁶ būvniecība,⁸⁷ teritorijas plānošana⁸⁸ un sabiedrisko pakalpojumu regulēšana.⁸⁹ Minētās jomas ilustrē šādas Satversmes tiesas atziņas: valsts pamatuzdevums ir nodrošināt personu tiesības uz privatizāciju, nevis īpašuma objektu saglabāšanu valsts īpašumā;⁹⁰ likumdevēja uzdevums ir atrast līdzsvaru starp efektīvu nodokļu administrēšanu un personas pamattiesībām;⁹¹ prasība piemērot iepirkuma procedūru ir vērsta uz konkurences veicināšanu, valsts un pašvaldību līdzekļu efektīvu izmantošanu, kā arī pakalpojumu maksas samazināšanos;⁹² būvniecības procesā

72 Sal.: Briede J., Danovskis E., Kovaļevska A. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 12.–13. lpp.

73 Satversmes tiesas 2006. gada 16. oktobra spriedums lietā Nr. 2006-05-01, 2012. gada 8. jūnija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-18-01, 2016. gada 2. marta spriedums lietā Nr. 2015-11-03.

74 Satversmes tiesas 2008. gada 16. aprīļa lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-21-01, 2009. gada 20. janvāra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306, 2009. gada 30. oktobra spriedums lietā Nr. 2009-04-06.

75 Satversmes tiesas 2003. gada 18. decembra spriedums lietā Nr. 2003-12-01, 2006. gada 11. aprīļa spriedums lietā Nr. 2005-24-01, 2007. gada 10. maija spriedums lietā Nr. 2006-29-0103.

76 Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 23.2. punkts.

77 Satversmes tiesas 2004. gada 30. janvāra sprieduma lietā Nr. 2003-20-01 9.1. punkts.

78 Satversmes tiesas 2006. gada 16. oktobra sprieduma lietā Nr. 2006-05-01 12. un 16.3. punkts.

79 Satversmes tiesas 2009. gada 20. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306 16. punkts.

80 Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2006-29-0103 18. punkts.

81 Satversmes tiesas 2003. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2003-12-01 9.2. punkts.

82 Satversmes tiesas 2006. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2005-24-01 7. punkts.

83 Satversmes tiesas 2006. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2005-24-01 11.2. punkts.

84 Satversmes tiesas 2000. gada 31. oktobra spriedums lietā Nr. 2000-06-04, 2002. gada 11. novembra spriedums lietā Nr. 2002-10-04, 2003. gada 10. janvāra spriedums lietā Nr. 2002-17-0103.

85 Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa spriedums lietā Nr. 2006-28-01, 2008. gada 3. aprīļa spriedums lietā Nr. 2007-23-01, 2010. gada 19. jūnija spriedums lietā Nr. 2010-02-01, 2013. gada 15. aprīļa spriedums lietā Nr. 2012-18-01, 2016. gada 15. novembra spriedums lietā Nr. 2015-25-01.

nevalstiskajām organizācijām ir plašas tiesības sekot, lai tiktu ievērots teritorijas plānojums un vides aizsardzības prasības;⁹³ pašvaldības pienākums teritorijas plānojuma izstrādāšanas gaitā ir būt par objektīvu un neitrālu vidutāju starp konkrētas teritorijas attīstītāja un ieinteresētās sabiedrības interesēm;⁹⁴ sabiedrisko pakalpojumu regulēšanā vienmēr jāreķinās ar divām interesēm – ar piegādātāja interesi nodrošināt sava uzņēmuma ekonomisko darbību un attīstību, kā arī patērētāju interesi saņemt nepārtrauktus, drošus un kvalitatīvus sabiedriskos pakalpojumus par samērīgiem tarifiem.⁹⁵

Satversmes tiesas nolēmumos analizēti arī atsevišķi administratīvā procesa tiesību jautājumi – raksturota administratīvā procesa būtība,⁹⁶ vērtētas administratīvā akta pazīmes,⁹⁷ kā arī aplūkoti tādi administratīvā procesa principi kā privātpersonas tiesību ievērošanas princips,⁹⁸ patvaļas aizlieguma princips,⁹⁹ likuma atrunas princips,¹⁰⁰ samērīguma princips¹⁰¹ un labas pārvaldības princips.¹⁰² Satversmes tiesa uzsvērusi, ka tiesiskas valsts uzdevums ir nodrošināt valsts pārvaldes darbības efektīvu kontroli – gan augstākā iestādē valsts pārvaldes ietvaros, gan pēc tam tiesā.¹⁰³

Lai gan Satversmes tiesa atzinusi, ka administratīvo pārkāpumu lietas pēc savas būtības pielīdzināmas kri-

mināllietām,¹⁰⁴ Satversmes tiesas judikatūra administratīvo pārkāpumu lietās tomēr pieskaitāma judikatūrai administratīvajās tiesībās. Starp Satversmes tiesas aplūkotajiem administratīvo pārkāpumu tiesību jautājumiem ir, piemēram, administratīvā atbildība par trokšņošanu,¹⁰⁵ sods par valsts karoga nenovietošanu pie dzīvojamās ēkas,¹⁰⁶ atbrīvošana no administratīvās atbildības maznozīmīga pārkāpuma gadījumā,¹⁰⁷ soda piemērošana gadījumos, kad ceļu satiksmes pārkāpums fiksēts ar fotoiekārtām vai videoiekārtām,¹⁰⁸ transportlīdzekļa izņemšana līdz piemērotā naudas soda samaksāšanai,¹⁰⁹ kā arī valsts nodeva¹¹⁰ un pārsūdzība¹¹¹ administratīvo pārkāpumu lietās. No Satversmes tiesas judikatūras administratīvo pārkāpumu tiesībās var izcelt šādas atziņas: indivīdam ir pienākumi pret sabiedrību, un šādu pienākumu noteikšana ar likumu ir pamatota. Tomēr soda noteikšana pilsoniska rakstura pienākumu izpildes nodrošināšanai ir atzīstama par samērīgu tikai izņēmuma gadījumos. Demokrātiskā valstī līdzās imperatīviem līdzekļiem jārada arī vispārīga rakstura priekšnoteikumi labprātīgai pilsonisko pienākumu izpildei, kas primāri balstās nevis bailēs no soda, bet gan valstiskajā apziņā un attiecīgi izpaužas indivīda rīcībā un uzvedībā.¹¹²

86 Satversmes tiesas 2010. gada 19. aprīļa spriedums lietā Nr. 2009-77-01, 2011. gada 3. novembra spriedums lietā Nr. 2011-05-01, 2012. gada 6. decembra spriedums lietā Nr. 2012-01-01.

87 Satversmes tiesas 2015. gada 2. marta lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2014-16-01.

88 Satversmes tiesas 2004. gada 9. marta spriedums lietā Nr. 2003-16-05, 2005. gada 14. decembra spriedums lietā Nr. 2005-10-03, 2007. gada 8. februāra spriedums lietā Nr. 2006-09-03, 2007. gada 26. aprīļa spriedums lietā Nr. 2006-38-03, 2007. gada 28. novembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-16-03, 2007. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 2007-12-03, 2008. gada 17. janvāra spriedums lietā Nr. 2007-11-03, 2008. gada 27. marta spriedums lietā Nr. 2007-17-05, 2008. gada 24. septembra spriedums lietā Nr. 2008-03-03, 2008. gada 11. novembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-24-03, 2008. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 2008-05-03, 2009. gada 13. februāra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-23-03, 2009. gada 24. marta spriedums lietā Nr. 2008-39-05, 2009. gada 6. jūlija spriedums lietā Nr. 2008-38-03, 2009. gada 19. novembra spriedums lietā Nr. 2009-09-03, 2011. gada 24. februāra spriedums lietā Nr. 2010-48-03, 2011. gada 14. aprīļa spriedums lietā Nr. 2010-62-03, 2011. gada 3. maija spriedums lietā Nr. 2010-54-03, 2011. gada 12. maija spriedums lietā Nr. 2010-56-03, 2011. gada 12. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-74-03, 2011. gada 4. novembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-07-03, 2013. gada 5. aprīļa spriedums lietā Nr. 2012-20-03, 2013. gada 5. novembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2013-10-05, 2014. gada 9. oktobra spriedums lietā Nr. 2013-19-03, 2014. gada 10. oktobra spriedums lietā Nr. 2014-04-03.

89 Satversmes tiesas 2002. gada 24. decembra spriedums lietā Nr. 2002-16-03.

90 Satversmes tiesas 2002. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 2002-10-04 secinājumu daļas 3. punkts.

91 Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 14. punkts.

92 Satversmes tiesas 2012. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2012-01-01 15. punkts.

93 Satversmes tiesas 2009. gada 13. februāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-23-03 13. punkts.

94 Satversmes tiesas 2007. gada 28. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-16-03 7. punkts.

95 Satversmes tiesas 2002. gada 24. decembra sprieduma lietā Nr. 2002-16-03 5. punkts.

96 Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra spriedums lietā Nr. 2004-16-01, 2010. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-01-01.

97 Satversmes tiesas 2004. gada 6. decembra spriedums lietā Nr. 2004-14-01, 2006. gada 14. marta spriedums lietā Nr. 2005-18-01, 2006. gada 20. decembra spriedums lietā Nr. 2006-12-01, 2014. gada 10. jūnija spriedums lietā Nr. 2013-18-01.

98 Satversmes tiesas 2010. gada 11. jūnija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-11-01, 2012. gada 3. maija spriedums lietā Nr. 2011-14-03.

99 Satversmes tiesas 2006. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2005-25-01.

100 Satversmes tiesas 2001. gada 19. decembra spriedums lietā Nr. 2001-05-03.

101 Satversmes tiesas 2007. gada 28. februāra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2006-41-01.

102 Satversmes tiesas 2009. gada 19. novembra spriedums lietā Nr. 2009-09-03.

103 Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 11. punkts.

104 Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta sprieduma lietā Nr. 2012-15-01 13.2.2. punkts.

105 Satversmes tiesas 2014. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. 2013-21-03.

106 Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija spriedums lietā Nr. 2015-01-01.

107 Satversmes tiesas 2013. gada 19. novembra spriedums lietā Nr. 2013-09-01.

108 Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta spriedums lietā Nr. 2012-15-01.

Attīstības tendences

Satversmes tiesa 2017. gadā izskatījusi divas ar administratīvajām tiesībām saistītas lietas. Viena no tām ir lieta Nr. 2016-24-03, kurā vērtēts teritorijas plānojuma tiesiskums. Līdz šim Satversmes tiesa izskatījusi aptuveni 25 šādas lietas. Līdz ar to ir izveidots skaidrs tests, atbilstoši kuram tiek vērtēts teritorijas plānošanas jomā izdoto tiesību aktu tiesiskums. Arī lietā Nr. 2016-24-03 Satversmes tiesa konsekventi piemēroja šo iepriekš izstrādāto pārbaudes testu. Turklāt jāuzsver, ka pēdējo gadu laikā Satversmes tiesā ir ievērojami samazinājies to lietu skaits, kas saistītas ar teritorijas plānošanas jautājumiem. Piemēram, 2015. un 2016. gadā nevienā lietā netika vērtēts teritorijas plānojuma tiesiskums.

Savukārt lieta Nr. 2017-08-01 ir viena no tām nedaudzajām lietām, kurās risināts ar administratīvā procesa tiesībām saistīts jautājums. Satversmes tiesa vērtēja administratīvās tiesas tiesības grozīt administratīvo aktu, analizējot administratīvo tiesu kompetenci no tiesību uz taisnīgu tiesu un varas dalīšanas principa skatpunkta.

Lieta Nr. 2016-24-03

Satversmes tiesa 2017. gada 6. oktobrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2016-24-03 "Par Jūrmalas pilsētas domes 2016. gada 24. marta saistošo noteikumu Nr. 8 "Par Jūrmalas pilsētas Teritorijas plānojuma grozījumu grafiskās daļas, teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu apstiprināšanu" "Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu" 2361. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam".

Lietā tika vērtēta Jūrmalas pilsētas teritorijas plānojuma norma, kas pieļauj kūrorta objektu būvniecību konkrētā zemes gabalā Jūrmalā.

Lieta tika ierosināta pēc 12 fizisko personu pieteikuma. Pieteikuma iesniedzēji uzskatīja, ka apstrīdētā norma, kas pieļauj apbūvi konkrētā zemes gabalā, neatbilst tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē. Turklāt Jūrmalas pilsētas

domē, pieņemot apstrīdēto normu, neesot ņēmusi vērā ilgtspējības un piesardzības principu.

Pirmkārt, Satversmes tiesa analizēja Satversmes 115. panta saturu un tvērumu. Tika secināts, ka Satversmes 115. pants citstarp uzliek pienākumu publiskās varas institūcijām izveidot un nodrošināt efektīvu vides aizsardzības sistēmu. Tiesības dzīvot labvēlīgā vidē kā pamattiesības ietver arī indivīda tiesības uz to, lai ikviena publiska persona lēmumu, kas saistīts ar vides izmantošanu, pieņemtu un īstenotu efektīvas vides aizsardzības sistēmas ietvaros. Savukārt teritorijas plānošana ir viens no valsts vides politikas mērķu sasniegšanas līdzekļiem un tādējādi ar vidi saistīta joma. Satversmes tiesa arī norādīja, ka vides tiesību normas konkrētizē Satversmes 115. panta saturu. Turklāt normatīvajos aktos ietvertie valsts pienākumi vides saglabāšanā jāinterpretē atbilstoši Latvijas Republikai saistošajām starptautisko tiesību normām.

Otrkārt, Satversmes tiesa konkrētizēja pašvaldības pienākumus, izstrādājot vietējā līmeņa teritorijas attīstības plānošanas dokumentus. Normatīvie akti piešķir pašvaldībai plašu rīcības brīvību teritorijas plānojuma satura noteikšanā. Savukārt vispārējie tiesību principi, valsts pārvaldes principi un teritorijas plānošanas principi noteic tiesisko ietvaru šīs rīcības brīvības pareizai izmantošanai. Teritorijas attīstības plānošanas sistēma ir veidota tādējādi, ka augstāka līmeņa plānošanas dokumenti ir mazāk detalizēti, tie lielākoties nosaka vispārīgu iespējamo attīstības pasākumu kopumu izvirzīto mērķu īstenošanai. Turpretim zemāka līmeņa plānošanas dokumenti paredz jau konkrētākas prasības teritorijas izmantošanai un apbūvei. Proti, teritorijas attīstības plānošanas sistēmu veido vairāki savstarpēji saistīti dažāda veida plānošanas dokumenti ar atšķirīgu mērķi un detalizācijas pakāpi. Atsevišķi pašvaldības pienākumi teritorijas plānošanas jomā var atšķirties atkarībā no plānošanas dokumenta veida, mērķa un detalizācijas pakāpes.

109 Satversmes tiesas 2013. gada 24. oktobra spriedums lietā Nr. 2012-23-01.

110 Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra spriedums lietā Nr. 2004-16-01.

111 Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija spriedums lietā Nr. 2001-17-0106 un 2010. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-01-01.

112 Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija sprieduma lietā Nr. 2015-01-01 16.6. punkts.

Treškārt, Satversmes tiesa atzina, ka noteiktos gadījumos pieņemtais pašvaldības teritorijas plānojums var būt nepietiekams kādas attīstības ieceres īstenošanai konkrētā teritorijā, jo papildus ir nepieciešams pieņemt detalizētāku plānošanas dokumentu. Šādos gadījumos obligāts būvniecības ieceres īstenošanas priekšnoteikums ir spēkā esošs detalplānojums. No apstrīdētās normas neizriet tas, ka konkrētajā zemes gabalā noteikti tiks īstenota kāda būvniecības iecere vai tā tiks īstenota pēc visiem apstrīdētajā normā pieļautajiem apbūves parametriem. Proti, tieši atbilstoši normatīvo aktu prasībām izstrādāts un apstiprināts detalplānojums noteiks, vai un kādā apjomā konkrētajā zemes gabalā var veikt apbūvi. Tādējādi attiecībā uz konkrēto zemes gabalu teritorijas plānošanas process vēl nav noslēdzies un šis apstāklis ir jāņem vērā, izvērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 115. pantam.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa vērtēja, vai teritorijas plānošanas procesā ir pieļauti būtiski pārkāpumi. Tika secināts, ka 2016. gada teritorijas plānojuma izstrādes procesā ir veikts ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums un sagatavots vides pārskats, saņemti institūciju atzinumi, kā arī organizēta publiskā apspriešana. Apstrīdētā norma salīdzinājumā ar iepriekš spēkā bijušo Jūrmalas pilsētas teritorijas plānojumā noteikto atļauto izmantošanu samazina konkrētajā zemes gabalā pieļaujamo stāvu skaitu, trīs reizes samazina pieļaujamo apbūves blīvumu un pieļauj vienīgi konkrēta veida kūrorta objekta būvniecību. Attiecībā uz apstrīdētās normas pieņemšanu no 2016. gada teritorijas plānojuma izstrādes materiāliem ir gūstams apstiprinājums tam, ka pašvaldības izraudzītais risinājums ir argumentēts, bet sabiedrības priekšlikumi – izvērtēti, kā arī daļēji iekļauti šā teritorijas plānojuma galīgajā redakcijā. Līdz ar to apstrīdētās normas pieņemšanā ir ievērota normatīvajos aktos noteiktā kārtība.

Piektkārt, Satversmes tiesa vērtēja, vai, izstrādājot Jūrmalas teritorijas plānojumu, ir ievēroti ilgtspējības un piesardzības principi. Ilgtspējība ir viens no konstitucionālajiem principiem, kas vērsts uz Satversmē ietvertu mērķu un vērtību aizsardzību, kā arī to īstenošanu. Šis princips neprasa, lai teritorijas plānošanā vides intereses tiktu paceltas pāri ekonomiskajām un sociālajām interesēm, taču prasa, lai visas šīs intereses tiktu vērtētas kā vienlīdz svarīgas. Turklāt izraudzītajam attīstības risinājumam jābūt rūpīgi izvērtētam un pamatotam. Savukārt piesardzības princips teritorijas plānojuma pieņemšanā tiek īstenots citstarp ar stratēģiskā novērtējuma procedūru. Tās mērķis ir novērst vai samazināt plānošanas dokumenta īstenošanas negatīvo ietekmi uz vidi. Atsevišķas no ilgtspējības un piesardzības principiem izrietošās prasības var atšķirties atkarībā no plānošanas dokumenta detalizācijas pakāpes. Konkrētajā gadījumā apstrīdētās normas iekļaušana 2016. gada teritorijas plānojumā nepārkāpj ilgtspējības un piesardzības principus.

Visbeidzot, Satversmes tiesa noskaidroja, vai Jūrmalas teritorijas plānojums nodrošina teritorijas, kas atrodas kāpu aizsargjoslā un kuru daļēji aizņem mežs, aizsar-

dzību. Pašreiz spēkā esošais uz konkrēto zemes gabalu attiecināmais tiesiskais regulējums ir vērsts uz to, lai saglabātu kāpu aizsargjoslā esošās dabas vērtības, tomēr tas pilnībā neaizliedz arī šīs teritorijas turpmāko attīstību. Pašvaldība, ievērojot kāpu aizsargjoslai un tajā esošajam mežam vides tiesību normās noteiktās aizsardzības prasības, ir tiesīga teritorijas plānojumā ietvert normas, kas par atļauto teritorijas izmantošanu nosaka apbūvi arī tādā zemes gabalā, kurš atrodas kāpu aizsargjoslā un kuru daļēji aizņem mežs. Tādējādi, pieņemot apstrīdēto normu, Jūrmalas pilsētas dome ir rīkojusies tai likumdevēja piešķirtās rīcības brīvības ietvaros.

Līdz ar to Satversmes tiesa atzina apstrīdēto normu par atbilstošu Satversmes 115. pantam.

Ilgtspējība ir viens no konstitucionālajiem principiem, kas vērsts uz Satversmē ietvertu mērķu un vērtību aizsardzību, kā arī to īstenošanu. Ilgtspējības princips tiek piemērots daudzās tiesību nozarēs, un tas citstarp ir arī teritorijas plānošanas pamatprincips.

Lieta Nr. 2017-08-01

Satversmes tiesa 2017. gada 22. decembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2017-08-01 “Par Administratīvā procesa likuma 253. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Lietā tika vērtētas administratīvās tiesas tiesības grozīt administratīvo aktu un noteikt tā konkrētu saturu tikai likumā paredzētajos gadījumos.

Lietā tika ierosināta pēc diviem pieteikumiem. Tos iesniedza Administratīvā apgabaltiesa, kuras izskatīšanā ir divas administratīvās lietas par Konkurences padomes lēmumu atcelšanu vai grozīšanu. Pieteikumos norādīts, ka atbilstoši apstrīdētajai normai tiesa var grozīt un noteikt konkrētu administratīvā akta saturu iestādes vietā tikai tad, ja šāda kompetence tai ir tieši paredzēta tiesību normās. Tomēr ne Konkurences likums, ne citas konkurences tiesību nomas tieši neparedzot administratīvās tiesas tiesības grozīt Konkurences padomes pieņemtos lēmumus. Pieteikumu iesniedzēja uzskatīja, ka apstrīdētā norma ierobežo administratīvās tiesas kompetenci un liedz nodrošināt personas tiesības uz taisnīgu tiesu.

Pirmkārt, Satversmes tiesa nolēma, ka apstrīdētās normas satversmība izvērtējama neatkarīgi no tā, par kuras iestādes izdotu nelabvēlīgu administratīvo aktu tiek taisīts spriedums administratīvajā lietā.

Otrkārt, Satversmes tiesa atzina, ka tiesu varas institūciju var atzīt par “taisnīgu tiesu” Satversmes 92. panta

pirmā teikuma izpratnē tikai tad, ja tā ir neatkarīga, objektīva un kompetenta. Kompetence nozīmē ne vien profesionālo prasmī, bet arī piekritību un tiesības izvērtēt un izlemt noteiktus jautājumus. Lai administratīvā tiesa, īstenojot kontroli pār izpildvaras lēmumiem, varētu nodrošināt personas tiesības uz taisnīgu tiesu, tai jābūt tiesībām izvērtēt visus lietā būtiskos apstākļus un pārbaudīt pārsūdzēto lēmumu gan no faktu, gan tiesību viedokļa. Personas tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana prasa tiesību normām neatbilstoša izpildvaras lēmuma atcelšanu vai noteiktu valsts pārvaldes rīcību. Tādējādi administratīvajā procesā jāisteno visaptveroša tiesas kontrole pār izpildvaras lēmumiem un šīs kontroles rezultātā jānovērš tiesību normām neatbilstoša administratīvā akta sekas attiecībā uz personu.

Treškārt, Satversmes tiesa atzina, ka administratīvajam procesam vienlaikus jānodrošina gan personas aizsardzība pret izpildvaras prettiesisku rīcību, gan jāisteno varas dalīšanas princips attiecībās starp izpildvaru un tiesu varu. Administratīvā procesa tiesā regulējums ir veidots, lai nodrošinātu minēto uzdevumu izpildi. Arī apstrīdētā norma ir daļa no sistēmas, kas noteic administratīvās tiesas kompetenci izpildvaras darbību kontrolēšanā. Atbilstoši varas dalīšanas principam administratīvās lietas ierosināšana un administratīvā akta izdošana ir iestādes kompetencē. Savukārt tiesas kompetencē ir lemšana par administratīvā akta tiesiskumu. Tādējādi tiesiskais regulējums, kas nosaka administratīvās tiesas kompetenci, ir varas dalīšanas principa konkretizācija attiecībās starp izpildvaru un tiesu varu.

Administratīvās tiesas kontrole aptver gan izpildvaras rīcības formālo tiesiskumu, gan arī saturisko lietderību. Administratīvajai tiesai ir tiesības noskaidrot un izvērtēt gan lietas faktiskos apstākļus, gan juridiskos apsvērumus. Līdz ar to administratīvajā procesā tiek īstenota visaptveroša tiesas kontrole pār izpildvaras lēmumiem.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa secināja: ja tiesa, pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 253. panta pirmo teikumu, personai nelabvēlīgu administratīvo aktu

atceļ pilnībā vai daļā vai atzīst to par spēkā neesošu, ir novērstas ar šo aktu personai radītās sekas. Administratīvajā lietā šādi tiek panākts efektīvs galīgais noregulējums. Tāpēc nav pamata uzskatīt, ka nelabvēlīga administratīvā akta radīto seku novēršanai nepieciešams piemērot tieši apstrīdēto normu. Administratīvā procesa būtībai atbilstošāks ir regulējums, saskaņā ar kuru tiesa atceļ vai atzīst par spēkā neesošu administratīvo aktu, nevis pati iestādes vietā izdod citu personai nelabvēlīgu aktu. Arī tiesības uz taisnīgu tiesu neprasa, lai tiesa, pārbaudot personai nelabvēlīga administratīvā akta tiesiskumu, vienmēr pati izdarītu lietderības apsvērumus un uz to pamata noteiktu jaunu administratīvā akta saturu.

Līdz ar to Satversmes tiesa nosprieda atzīt apstrīdēto normu par atbilstošu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Administratīvajā procesā jāisteno visaptveroša tiesas kontrole pār izpildvaras lēmumiem, un šīs kontroles rezultātā jānovērš tiesību normām neatbilstoša administratīvā akta sekas attiecībā uz personu.

2.5. NODOKĻU UN BUDŽETA TIESĪBAS

Vispārīgas piezīmes

Satversmes tiesa savos nolēmumos ir atklājusi Satversmes normu un vispārējo tiesību principu saturu, kas noteic valsts budžeta pieņemšanas procedūru un likumdevēja rīcības brīvības robežas nodokļu tiesību jomā.

Satversmes tiesas spriedumos definēts valsts budžeta jēdziens,¹¹³ analizēta Saeimas un Ministru kabineta kompetence valsts budžeta izstrādē, kā arī vērtēts valsts budžeta izstrādāšanas procedūras tiesiskums¹¹⁴ un citu konstitucionālo institūciju iespēja piedalīties valsts budžeta izstrādē.¹¹⁵ Satversmes tiesa arī norādījusi, kādi jautājumi var tikt risināti valsts budžeta likumā un to pavadošo likumu paketē, un formulējusi kritērijus, kas ļauj Saeimai izvērtēt, vai visi Ministru kabineta iesniegtie valsts budžeta paketes likumprojekti ir saistīti ar valsts budžeta pieņemšanu.¹¹⁶ Papildus tam raksturota valsts budžeta izstrādāšana ekonomiskās lejupslīdes apstākļos. Secināts, ka finansējumu var samazināt tikai un vienīgi tādējādi, ka tiek ievēroti konstitucionālie principi un konstitucionālās procedūras, proti, respektējot pamattiesības un brīvības – jo īpaši konstitucionālo vienlīdzības principu.¹¹⁷ Satversmes tiesa arī norādījusi, kādā kārtībā var notikt starptautiskā aizdevuma saņemšana.¹¹⁸ Tāpat analizēti arī valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta izstrādāšanas principi.¹¹⁹

Satversmes tiesa atzinusi, ka likumdevēja uzdevums ir raudzīties, lai valsts budžetā būtu pietiekami daudz līdzekļu un tiktu izstrādāts pienācīgs regulējums sabiedrības labklājības nodrošināšanai.¹²⁰ Lemjot par valsts budžetu, ilgtermiņā ir jānodrošina līdzsvars starp valsts ekonomiskajām iespējām un visas sabiedrības labklājību.¹²¹ Valstij ir jā rūpējas par tās ilgtspējīgu attīstību, citstarp arī tādā veidā, lai valsts budžetā vienmēr būtu valsts funkciju pildīšanai nepieciešamie līdzekļi.¹²²

Satversmes tiesa valsts budžeta jautājumus bieži aplūkojusi kopsakarā ar nodokļu regulējumu, jo nodokļi galvenokārt īsteno fiskālo funkciju, kas nodrošina ieņēmumus valsts budžetā un pašvaldību budžetos. Ar šo ieņēmumu palīdzību ir iespējams finansēt prioritārus sociālos un ekonomiskos pasākumus, kā arī mazināt personu ienākumu un labklājības līmeņa nevienlīdzību. Tāpat nodokļu likumi pilda ekonomisko (regulējošo) funkciju – līdzsvaro valsts un nodokļu maksātāju intereses, kā arī ietekmē nodokļu maksātāju rīcību.¹²³

Satversmes tiesa vērtējusi uzņēmumu ienākuma nodokļa,¹²⁴ iedzīvotāju ienākuma nodokļa,¹²⁵ pievienotās vērtības nodokļa,¹²⁶ dabas resursu nodokļa¹²⁷ un subsidiētās elektroenerģijas nodokļa¹²⁸ regulējuma atbilstību

113 Satversmes tiesas 1998. gada 27. novembra spriedums lietā Nr. 01-05 (98).

114 Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. 2011-11-01.

115 Satversmes tiesas 2010. gada 25. novembra spriedums lietā Nr. 2010-06-01 un 2012. gada 8. jūnija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-18-01.

116 Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 2014-11-0103.

117 Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra spriedums lietā Nr. 2009-11-01.

118 Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 2009-43-01.

121 Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra spriedums lietā Nr. 2011-03-01.

120 Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 18. punkts.

121 Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 17.5. punkts.

122 Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2014-11-0103 20. punkts.

123 Satversmes tiesas 2008. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-23-01 15. punkts.

124 Satversmes tiesas 2011. gada 20. maija spriedums lietā Nr. 2010-70-01.

125 Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa spriedums lietā Nr. 2006-28-01, 2007. gada 8. jūnija spriedums lietā Nr. 2007-01-01, 2010. gada 6. decembra spriedums lietā Nr. 2010-25-01, 2011. gada 13. aprīļa spriedums lietā Nr. 2010-59-01 un 2011. gada 13. decembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-15-01.

126 Satversmes tiesas 2010. gada 19. jūnija spriedums lietā Nr. 2010-02-01.

127 Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 2014-11-0103.

128 Satversmes tiesas 2015. gada 3. jūlija spriedums lietā Nr. 2014-12-01.

Satversmei. Vērtēta gan jauna nodokļa maksāšanas pienākuma noteikšana,¹²⁹ gan arī iepriekš noteiktu nodokļu atvieglojumu atcelšana.¹³⁰

Satversmes tiesa savos nolēmumos norādījusi, ka nodokļu noteikšana ir likumdevēja ekskluzīva konstitucionāla kompetence.¹³¹ Saeimai, nosakot un realizējot savu nodokļu politiku, ir plaša rīcības brīvība. Tajā ietilpst tiesības izvēlēties, kādas nodokļu likmes un kādām personu kategorijām paredzamas, kā arī tiesības noteikt attiecīgā regulējuma detaļas. Tomēr nodokļu regulējumam ir jābūt pamatotam ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem.¹³²

Satversmes tiesas judikatūrā atzīts, ka nodokļa maksāšanas pienākums vienmēr nozīmē īpašumtiesību ierobežojumus, kā arī var būt saistīts ar citiem likumā noteiktiem ierobežojumiem, kuriem jābūt samērīgiem ar leģitīmo mērķi – konstitucionāli nozīmīgu vērtību aizsardzību.¹³³ Līdz ar to Satversmes tiesa galvenokārt vērtē, vai nodokļa maksājums nav nesamērīgs slogs adresātam un vai nodokļu normatīvais regulējums atbilst vispārējiem tiesību principiem.¹³⁴ Nodoklis pēc sava rakstura nedrīkst būt konfiscējošs.¹³⁵

Satversmes tiesa atzinusi, ka personas pienākums maksāt pašvaldības nodevu pēc sava ekonomiskā rakstura var tikt pielīdzināts personas pienākumam maksāt nodokli.¹³⁶

Nodokļu tiesību jomā vērtēti arī jautājumi par nodokļu administrēšanu, sodu noteikšanu par nodokļu nemaksāšanu, kā arī tiesas kompetenci lemt par piemēroto sodu. Pienākums maksāt nodokļus ir nesaraujami saistīts ar šā pienākuma izpildi nodrošinošo līdzekļu noteikšanu. Valsts ne vien uzliek pienākumu nodokļu maksātājiem samaksāt noteikta apmēra nodokļus, bet arī paredz šo nodokļu aprēķināšanas, ieturēšanas un maksāšanas kārtību, kā arī atbildību par pienākuma nepildīšanu. Tādējādi nodokļu maksātāja strīds ar valsti par nodokļa samaksu bieži vien attiecas uz nodokļu administrācijas rīcības pareizību un piemērotā soda pamatotību.¹³⁷ Pienācīga nodokļu administrēšana ietver savlaicīgu un efektīvu nodokļu iekasēšanu un vienlaikus novērš izvairīšanos no nodokļu maksāšanas.¹³⁸ Labas un pienācīgas pārvaldības īstenošana nodokļu administrācijā, kā arī nodokļu maksātāju tiesību un likumisko interešu aizsardzība nav iespējama bez pilnvērtīgas, taisnīgas, kompetentas un efektīvas tiesas kontroles.¹³⁹

Attīstības tendences

Satversmes tiesa 2017. gadā divās lietās vērtējusi nodokļa regulējuma atbilstību Satversmei, proti, lietā Nr. 2016-14-01 un lietā Nr. 2016-16-01 vērtēta solidaritātes nodokļa atbilstība Satversmei. Spriedumā lietā Nr. 2016-14-01 ietvertas inovatīvas tēzes par likumdevēja konstitucionālo pienākumu nodokļu politikas jomā. Definējot principus, kuri likumdevējam ir jāievēro nodokļu politikas jomā, Satversmes tiesa ir uzsvērusi ilgtspējīgas ekonomikas jēdziena nozīmi demokrātiskā tiesiskā valstī. Satversmes tiesa skaidri definējusi, ka likumdevējam nodokļu tiesību jomām jāievēro efektivitātes, taisnīguma, solidaritātes un savlaicīguma principi. Papildus tam šajā spriedumā pirmo reizi konkretizēts arī solidaritātes principa saturs. Minētais spriedums uzskatāms par pagrieziena punktu Satversmes tiesas judikatūrā nodokļu tiesību jomā, jo pirmo reizi konstatēta nodokļa likmes neatbilstība augstāka juridiskā spēka normām. Savukārt spriedums lietā Nr. 2016-16-01 atkārtoti Satversmes tiesas atziņas lietā Nr. 2016-14-01, akcentējot solidaritātes maksāšanas pienākumu attiecībā uz darba devējiem.

Lieta Nr. 2016-14-01

Satversmes tiesa 2017. gada 19. oktobrī pasludināja spriedumu lietā Nr. 2016-14-01 "Par Solidaritātes nodokļa likuma 3., 5., 6., 7. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam".

Lietā tika vērtēts, vai likumdevējs, ieviešot darbaņēmējiem jaunu nodokļa veidu, rīkojies atbilstoši Satversmei.

Lietā tika ierosināta pēc 37 fizisku personu pieteikumiem. Visi pieteikumu iesniedzēji bija darbaņēmēji, kuriem bija pienākums maksāt solidaritātes nodokli. Viņi lūdza Satversmes tiesu vērtēt normas, kas noteic solidaritātes nodokļa objektu, nodokļa maksātājus, nodokļa likmes, aprēķināšanas kārtību un nodokļa ieņēmumu novirzīšanu valsts pamatbudžetā. Pieteikumu iesniedzēji uzskatīja, ka attiecīgās Solidaritātes nodokļa likuma normas neatbilst Satversmes 109. pantam, jo tās viņiem liedz saņemt sociālās apdrošināšanas pakalpojumus atbilstoši maksājumiem, kurus viņi veikuši proporcionāli algai un tai pielīdzinātajiem ienākumiem. Turklāt Solidaritātes nodokļa likuma normas neatbilstot arī Satversmes 91. pantā ietvertajam vienlīdzības principam, jo paredz atšķirīgas solidaritātes nodokļa

129 Satversmes tiesas 2015. gada 3. jūlija spriedums lietā Nr. 2014-12-01.

130 Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 2014-11-0103 un 2011. gada 13. decembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-15-01

131 Satversmes tiesas 2010. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-25-01 10. punkts.

132 Satversmes tiesas 2011. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2010-70-01 9. punkts.

133 Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 19.1. punkts.

134 Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 24. punkts.

135 Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2014-11-0103 20. punkts.

136 Satversmes tiesas 2016. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2015-13-03 15.2. punkts.

137 Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 13. punkts.

138 Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 19.1. punkts.

139 Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 10. punkts.

likmes tām personām, kuras atrodas salīdzināmos apstākļos.

Pirmkārt, Satversmes tiesa noskaidroja, vai Solidaritātes nodokļa likuma normas ietilpst Satversmes 109. panta tvērumā. Proti, tika analizēts, vai minētās normas attiecas uz valsts pozitīvā pienākuma izpildi un vai tās ierobežo tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

Satversmes tiesa secināja, ka solidaritātes nodoklis ir jauns ienākuma nodokļa veids. Minētais nodoklis nav sociālās apdrošināšanas iemaksas un nevar tikt attiecināts uz sociālās apdrošināšanas pakalpojumu. Līdz ar to solidaritātes nodoklis neskar valsts pienākumu izveidot un uzturēt sociālās drošības sistēmu, kas garantē ikvienas personas tiesības uz sociālo nodrošinājumu. Likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, nav arī ierobežojis personas pamattiesības uz sociālo nodrošinājumu likumos paredzētajos gadījumos, jo ikvienai personai ir tiesības uz sociālo apdrošināšanu proporcionāli apmēram, kādā persona līdzdarbojusies sociālās apdrošināšanas kapitāla uzkrāšanā, kā arī uz citiem valsts garantētiem sociālā nodrošinājuma pasākumiem. Tā kā solidaritātes nodoklis neietilpst Satversmes 109. panta tvērumā, Satversmes tiesa šajā prasījuma daļā izbeidza lietā tiesvedību.

Otrkārt, Satversmes tiesa noskaidroja, vai ir pamats analizēt Solidaritātes nodokļa likumu Satversmes 91. panta pirmā teikuma aspektā – vai solidaritātes nodokļa maksātāji atrodas salīdzināmos apstākļos un vai regulējums rada atšķirīgu attieksmi. Satversmes tiesai bija jāvērtē arī tas, vai atšķirīgā attieksme ir noteikta ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu un vai atšķirīgajai attieksmei ir leģitīms mērķis.

Satversmes tiesa norādīja, ka pēc jauna nodokļa ieviešanas regulējuma izmaiņas vienmēr noteic divas personu grupas, vienlaikus paredzot arī atšķirīgu attieksmi pret tām, proti: personas, kas ir nodokļa maksātājas, un personas, kam nodoklis nav jāmaksā.

Satversmes tiesa secināja, ka pazīme, kas ļauj salīdzināt solidaritātes nodokļa maksātājus, ir solidaritātes nodokļa objekts jeb ienākumu apmērs, kuram tiek piemērots solidaritātes nodoklis. Līdz ar to visi sociāli apdrošināmie darba ņēmēji un pašnodarbinātās personas, kuru ienākumi pārsniedz valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālo apmēru gadā, atrodas salīdzināmos apstākļos. Visiem solidaritātes nodokļa maksātājiem likmes atšķiras, ņemot vērā sociālos riskus, kuriem persona ir apdrošināta. Tādējādi izskatāmajā lietā atšķirīga attieksme pret salīdzināmajām grupām izriet no noteiktajām solidaritātes nodokļa likmēm. Vērtējot likumdošanas procesa norisi un juridiskās tehnikas nianšes, Satversmes tiesa secināja, ka solidaritātes nodoklis ieviests ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Savukārt, analizējot atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi, tika atzīts, ka nodokļa administrēšanas vienkāršība šajā gadījumā nevar būt vienīgais leģitīmais mērķis. Tāpat arī nozīmīgs budžeta ieņēmumu apjoms (nodokļa fiskālais efekts) vai solidaritātes

nodokļa maksātāju nelielais skaits paši par sevi nevar tikt izmantoti, pamatojot pamattiesību ierobežojumu Satversmes 91. panta pirmā teikuma izpratnē. Līdz ar to Solidaritātes nodokļa likuma 6. pantā noteiktās nodokļa likmes neatbilst vienlīdzības principam.

Treškārt, Satversmes tiesa definēja likumdevēja konstitucionālos pienākumus nodokļu politikas jomā. Likumdevēja pienākums attiecībā uz nodokļu politikas veidošanu ir solidāra un taisnīga – uz noteiktiem kritērijiem balstīta – sociāli ekonomisko atšķirību izlīdzināšanas mehānisma izveide, kas ir vērsts uz valsts ilgtspējīgu attīstību, turklāt ne tikai formālā nozīmē, bet arī nodrošinot tā efektīvu funkcionēšanu un nepieciešamo nodokļu politikas izmaiņu veikšanu pārdomāti un savlaicīgi. Līdz ar to likumdevējam, īstenojot savu rīcības brīvību nodokļu politikas jomā, ir jāievēro efektivitātes, taisnīguma, solidaritātes un savlaicīguma principi.

Ceturtkārt, atsaucoties uz Satversmes ievadu, Satversmes tiesa skaidroja solidaritātes principa nozīmi demokrātiskā, tiesiskā un sociāli atbildīgā valstī. Ikviens nodoklis būtībā ir solidārs maksājums, jo tas ļauj iegūt līdzekļus valsts budžetā, ar kuru palīdzību tiek finansēti visai sabiedrībai nozīmīgi pasākumi. Tādējādi ikviena nodokļa maksāšanas pienākuma izpilde ir solidaritātes principa izpausme. Individīdi atbilstoši saviem ienākumiem, patēriņa īpatnībām, tiem piederošā īpašuma vērtībai vai citiem sociāli ekonomiskajiem kritērijiem veic nodokļu maksājumus, īstenojot savstarpējo solidaritāti sabiedrībā. Nodokļu maksāšana ir veids, kā personas uzņemas kopīgu atbildību par sabiedrības vajadzību apmierināšanu un Latvijas valsts uzturēšanu.

Piektkārt, Satversmes tiesa secināja, ka normas, kas nosaka valsts pārvaldes rīcību attiecībā uz solidaritātes nodokļa aprēķināšanu un ieskaitīšanu valsts budžetā, nepiešķir personai subjektīvās tiesības. Tāpēc šajā prasījuma daļā Satversmes tiesa tiesvedību lietā izbeidza. Satversmes tiesa izbeidza tiesvedību arī prasījuma daļā par Solidaritātes nodokļa likuma normām, kas noteic nodokļa maksātājus un nodokļa objektu, jo tās pašas par sevi neradīja vienlīdzības principa pārkāpumu.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa atzina, ka likumdevējs, nosakot atšķirīgas solidaritātes nodokļa likmes visiem solidaritātes nodokļa maksātājiem, pārkāpis vienlīdzības principu, jo nav leģitīma mērķa atšķirīgajai attieksmei pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Līdz ar to Solidaritātes nodokļa likuma 6. pants tika atzīts par neatbilstošu Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesas tiesnesis Aldis Laviņš spriedumam pievienoja savas **atsevišķās domas**. Tiesnesis nepiekrita, ka atšķirīgajai attieksmei, kas noteikta ar Solidaritātes nodokļa likuma 6. pantu, nav leģitīma mērķa. Solidaritātes nodokļa administrēšanas kārtības piesaistīšana valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu administrēšanas sistēmai ir vērsta uz paredzamu nodokļa iekasēšanu katru mēnesi, un minētie nodokļa maksājumi var tikt izmantoti nevienlīdzības jeb ie-

dzīvotāju labklājības līmeņu atšķirības mazināšanai. Lai arī nodokļa likmes, kas noteiktas ar Solidaritātes nodokļa likuma 6. pantu, dažādām personu grupām ir atšķirīgas, tomēr tās ir vērstas uz darbaspēka nodokļu regresivitātes mazināšanu, proti, līdzīga darbaspēka nodokļu sloga saglabāšanu katrai nodokļu maksātāju grupai. Tādējādi solidaritātes nodokļa administrēšanas kārtība sekmē tā efektivitāti, regularitāti un paredzamību un ir vēsta uz sabiedrības labklājības aizsardzību. Tomēr likumdevējs nav sniedzis ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem pamatotu izskaidrojumu konkrētajām uz dažādām personu grupām attiecinātajām solidaritātes nodokļa likmēm un to atšķirībām.

Satversmes tiesas tiesnesis Gunārs Kusiņš savās **atsevišķajās domās** norādīja, ka piekrit spriedumā atzītājam par Solidaritātes nodokļa likuma 6. panta neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam. Tomēr viņš nevar piekrist atsevišķiem spriedumā ietvertajiem secinājumiem. Nevar apgalvot, ka atšķirīgajai attieksmei, kas noteikta ar Solidaritātes nodokļa likuma 6. pantu, nav leģitīma mērķa, jo atšķirīgu solidaritātes nodokļa likmju noteikšana nodrošina, ka no šā nodokļa ieņēmumiem gūtie līdzekļi papildina valsts budžetu un var tikt izlietoti sabiedrības vajadzībām. Šādā izpratnē atšķirīgas nodokļa likmes un ar tām radītā atšķirīgā attieksme ir noteikta sabiedrības labklājības aizsardzībai. Līdz ar to leģitīmā mērķa kritērija izmantošana, izvērtējot atšķirīgās attieksmes satversmību, neatspoguļoja solidaritātes nodokļa īpatnības. Atsevišķajās domās arī uzsvērts, ka spriedumā atklājas Satversmes tiesas izmantotās vienlīdzības principa iespējamā pārkāpuma izvērtēšanas metodoloģijas piemērošanas problemātiska nodokļu lietās – leģitīmā mērķa kritērija izmantošana, vērtējot nodokļus ar izteiktu fiskālo funkciju.

Satversmes tiesas tiesnese Daiga Rezevska savās **atsevišķajās domās** norādīja, ka spriedumā nav vērtēti ekonomiskās efektivitātes apsvērumi un tie nav izmantoti arī juridiskajā argumentācijā. Taisnīguma princips mūsdienu demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskajā sistēmā pieprasa valstij pieņemt ekonomiski efektīvus lēmumus attiecībā uz suverēna dzīves regulēšanu, jo tikai tā varēs panākt saskaņu un līdzsvaru, tikai tā varēs nodrošināt vienlīdzību un labumu proporcionālu sadali. Atsevišķajās domās arī norādīts, ka Solidaritātes nodokļa likums nav atzīstams par pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Šā likuma pieņemšanas process neliecina par to, ka likums būtu bijis vērst uz valsts ilgtspējīgu attīstību (šis likums tika grozīts jau pirmā gada laikā pēc tā stāšanās spēkā), nedz arī par nodokļu politikas izmaiņu pārdomātu un savlaicīgu ieviešanu (likums tika ietverts kopējā valsts budžeta likumu paketē, nevis pieņemts pārdomāta, savlaicīga, uz taisnīguma un solidaritātes nodrošināšanu vēsta procesa rezultātā). Saeima ir ievērojusi likumdošanas procedūru, tomēr to darījusi formāli, vadoties pēc Satversmes burta, nevis gara. Tāpēc Solidaritātes nodokļa likums nav uzskatāms par labas likumdošanas paraugu. Ņemot vērā to, ka Solidaritātes nodokļa likums pieņemts steigā, tiesnese aicina turpmāk Satversmes tiesas judikatūrā izmantot atziņas par saprātīgu *vacatio legis*.

No sociāli atbildīgas valsts principa izriet valsts pienākums īstenot taisnīgu, solidāru, efektīvu un savlaicīgu nodokļu politiku sabiedrības labklājības nodrošināšanai.

Lieta Nr. 2016-16-01

Satversmes tiesa 2017. gada 16. novembrī pasludināja spriedumu lietā Nr. 2016-16-01 "Par Solidaritātes nodokļa likuma 3., 5. un 6. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam".

Lietā tika vērtēts, vai likumdevējs, ieviešot darba devējiem jaunu nodokļa veidu, rīkojies atbilstoši Satversmei.

Lietā tika ierosināta pēc deviņu juridisko personu – darba devēju – pieteikumiem. Pieteikumu iesniedzēji nodarbina darba ņēmējus, kuru ienākumi no darba algas gadā pārsniedz valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālo apmēru. Tādējādi atbilstoši Solidaritātes nodokļa likuma normām darba devējam iestājas solidaritātes nodokļa maksāšanas pienākums likumā noteiktajā apmērā. Pieteikumu iesniedzēji uzskatīja, ka no apstrīdēto normu mērķa mazināt nodokļu regresivitāti un papildināt valsts pamatbudžetu sociāla rakstura izmaksu finansēšanai izriet darba ņēmēju, nevis darba devēju pienākums maksāt solidaritātes nodokli. Tomēr lielāko daļu no kopējā solidaritātes nodokļa sloga maksājot tieši darba devēji. Turklāt Solidaritātes nodokļa likuma normas neatbilstot arī Satversmes 91. pantā ietvertajam vienlīdzības principam, jo paredz atšķirīgas solidaritātes nodokļa likmes tām personām, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

Pirmkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka savus apsvērumus par Satversmes 91. panta saturu solidaritātes nodokļa aspektā tā jau ir sniegusi spriedumā lietā Nr. 2016-14-01. Minētajā spriedumā izdarītie secinājumi ir attiecināmi uz izskatāmo lietu tiktāl, ciktāl pastāv līdzība solidaritātes nodokļa maksāšanas saistības satūra ziņā.

Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētajās normās ir paredzēts darba devēja pienākums likumā noteiktajā gadījumā maksāt solidaritātes nodokli un tas atbilst Solidaritātes nodokļa likuma mērķim. Proti, solidaritātes nodoklis veido gan to nodokļu maksājumu daļu, kas tiek aprēķināta un ieturēta no darba ņēmēja bruto darba samaksas, gan arī to nodokļu maksājumu daļu, kas tiek aprēķināta un maksāta no darba devēja līdzekļiem. Lai mazinātu darbaspēka nodokļu regresivitāti, likumdevējs ieviesa jaunu nodokļa veidu – solidaritātes nodokli. Tādējādi atbilstoši Solidaritātes nodokļa likuma mērķim tika izlīdzināts darbaspēka nodokļu slogs gan darba ņēmējiem, gan arī darba devējiem.

Otrkārt, Satversmes tiesa noskaidroja, vai ir pamats analizēt Solidaritātes nodokļa likumu Satversmes 91. panta pirmā teikumā aspektā. Vienojošā pazīme, pēc kuras lietā nosakāmas personu grupas, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, ir solidaritātes nodokļa objekts jeb ienākumu apmērs, kam tiek piemērots solidaritātes nodoklis. Darba devējiem, kas nodarbina darba ņēmējus, kuru ienākumi gada laikā nesasniedz robežu, pēc kuras rodas solidaritātes nodokļa maksāšanas pienākums, šīs pazīmes nav. Līdz ar to šie darba devēji pēc būtības nav salīdzināmi ar darba devējiem, kas nodarbina darba ņēmējus, kuru ienākumi šo robežu pārsniedz. Savukārt visi darba devēji, kam ir pienākums maksāt solidaritātes nodokli, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

Treškārt, vērtējot likumdošanas procesa norisi un juridiskās tehnikas nianšes, Satversmes tiesa secināja, ka solidaritātes nodoklis ieviests ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Savukārt attiecībā uz Solidaritātes nodokļa likuma 6. pantā paredzētās atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi tika atzīts, ka nodokļa administrēšanas vienkāršība nevar būt vienīgais leģitīmais mērķis, no-

sakot atšķirīgu attieksmi pret salīdzināmām solidaritātes nodokļa maksātāju grupām. Tāpat arī nozīmīgs budžeta ieņēmumu apjoms (nodokļa fiskālais efekts) vai solidaritātes nodokļa maksātāju nelielais skaits paši par sevi nevar tikt izmantoti, lai pamatotu vienlīdzības principa ierobežojumu. Tādējādi atšķirīgai attieksmei pret darba devējiem, kas paredzēta ar Solidaritātes nodokļa likuma 6. pantu, nav leģitīma mērķa. Tāpēc šī apstrīdētā norma arī attiecībā uz darba devējiem neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa atzina, ka šajā lietā tāpat kā lietā Nr. 2016-14-01 nodokļa subjekts un objekts paši par sevi nerada vienlīdzības principa pārkāpumu. Tādējādi Solidaritātes nodokļa likuma 3. un 5. pants Satversmes 91. panta pirmā teikuma ietvaros nav vērtējami, jo nerada pamattiesību ierobežojumu. Līdz ar to šajā prasījuma daļā tiesvedība tika izbeigta.

Satversmes tiesas tiesnesis Aldis Laviņš spriedumam pievienoja savas **atsevišķās domas**. Tiesnesis vērsa uzmanību uz to, ka atbilstoši Satversmes tiesas izmantotajai metodoloģijai "objektīvs un saprātīgs pamats" ir plašāks jēdziens, kas var neietvert sevī tikai pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa izvērtējumu. Noskaidrojot, vai atšķirīgajai attieksmei pastāv leģitīms mērķis, ir jāanalizē, kādu svarīgu interešu labad ir noteiktas atšķirīgas solidaritātes nodokļa likmes. Ja ir konstatētas svarīgas intereses, kuru labad ir noteiktas atšķirīgas solidaritātes nodokļa likmes, tad, lai secinātu, vai ar nodokļa maksāšanas pienākumu radītais pamattiesību ierobežojums ir atbilstošs Satversmes 91. pantam, ir jāpārbauda, vai nodokļa atšķirīgās likmes kā tādas ir saprātīgi izskaidrojamas ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem, proti, vai nodokļa aprēķina princips nav noteikts patvaļīgi. Lai arī darba devējiem noteiktās atšķirīgās solidaritātes nodokļa likmes atbilstoši šāda nodokļa fiskālajam mērķim sekmē ieņēmumus valsts pamatbudžetā, tomēr solidaritātes nodokļa likmju apmērs nevar būt pamatots ar sociālās apdrošināšanas riskiem, jo solidaritātes nodoklim ir citi mērķi. Arī lietas izskatīšanas gaitā likumdevējs nav sniedzis ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem pamatotu izskaidrojumu konkrētajām uz dažādām personu grupām attiecinātajām solidaritātes nodokļa likmēm un to atšķirībām.

Satversmes tiesas tiesnesis Gunārs Kusiņš savās **atsevišķajās domās** norādīja, ka līdzīgi kā lietā Nr. 2016-14-01 izvēlētās atšķirīgās solidaritātes nodokļa likmes nodrošina nepieciešamos ieņēmumus valsts budžetā un šādā aspektā tām ir racionāls pamats. Tomēr konkrētajā gadījumā, piemēram, nav objektīvu un racionālu apsvērumu tam, kādēļ solidaritātes nodokļa likmes mainās (samazinās vai palielinās) pa gadiem, salīdzinot 2016. un 2017. gadu, un kādēļ tās mainās tieši šādā apjomā. Tāpēc lietā Nr. 2016-16-01 tāpat kā lietā Nr. 2016-14-01 leģitīmā mērķa kritērija izmantošana, izvērtējot atšķirīgās attieksmes satversmību, neatspoguļoja solidaritātes nodokļa

īpatnības. Tiesnesis uzskata, ka abās lietās būtu bijis jāvērtē, vai apstrīdētais regulējums ir balstīts objektīvos un racionālos apsvērumos. Secinājums, ka šis regulējums kaut vai vienā aspektā nav balstīts objektīvos un racionālos apsvērumos, būtu pietiekams, lai atzītu, ka regulējums neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesas tiesnese Daiga Rezevska savās **atsevišķajās domās** uzsvēra, ka apsvērumus par to, ka Solidaritātes nodokļa likums nav atzīstams par pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, viņa norādījusi jau atsevišķajās domās lietā Nr. 2016-14-01. Papildus tiesnese vērsa uzmanību, ka situāciju vēl netaisnīgāku padara tas, ka solidaritātes nodokļa maksāšanas pienākums iestājas arī tam darba devējam, kas maksā tādu darba algu, kas atsevišķi pati par sevi nepārsniedz darbaņēmējam attiecīgajam kalendāra gadam noteikto valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālo apmēru. Proti, ja darbaņēmēja kopējie ienākumi pie vairākiem darba devējiem pārsniedz apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālo apmēru, visiem darba devējiem neatkarīgi no darba algas apmēra, ko tie maksā darbaņēmējam, iestājas pienākums maksāt solidaritātes nodokli.

Satversmes tiesas tiesnese Sanita Osipova savās **atsevišķajās domās** norādīja, ka Satversmes 91. panta pirmā teikuma kontekstā nošķiramas vēl divas solidaritātes nodokļa maksātāju grupas. Par solidaritātes nodokļa maksātāju kļūst ne tikai tas darba devējs, kurš maksā savam darbaņēmējam atalgojumu virs 48 600 euro gadā, bet arī darba devējs, kurš darbaņēmējam maksā mazāku atalgojumu (kaut vai minimālo algu), ja šis darbaņēmējs ir nodarbināts pie vairākiem darba devējiem un visi viņa gūtie ienākumi kopumā pārsniedz apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālo apmēru. Rezultātā veidojas tāda situācija, ka vienai personai, kura maksā savam darbaņēmējam atalgojumu, kas ir mazāks par 48 600 euro gadā, netiek paredzēts solidaritātes nodoklis, bet otra persona, kura arī maksā savam darbaņēmējam atalgojumu, kas ir mazāks par 48 600 euro gadā, kļūst par solidaritātes nodokļa maksātāju. Turklāt darba devējs, kurš maksā savam darbaņēmējam atalgojumu, kas ir mazāks par 48 600 euro gadā, var nemaz nezināt, ka kļuvis par solidaritātes nodokļa maksātāju, jo visi dati par darbaņēmēja ienākumiem ir pieejami vienīgi Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai. Demokrātiskā tiesiskā valstī nav pieļaujama tāda tiesiska pienākuma uzlikšana personai, par kura esību persona nezina.

Lai mazinātu darbaspēka nodokļu regresivitāti, likumdevējs ieviesa jaunu nodokļa veidu – solidaritātes nodokli. Tādējādi tika izlīdzināts darbaspēka nodokļu slogs gan darbaņēmējiem, gan arī darba devējiem.

2.6. KRIMINĀLTIESĪBAS

Satversmes tiesas judikatūru krimināltiesību jomā veido gan Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā, gan Latvijas Sodū izpildes kodeksā un citos normatīvajos aktos ietvertu tiesību normu satversmības izvērtējums.

Satversmes tiesa ir vērtējusi Krimināllikuma normas, kas paredz sodu par valsts amatpersonu goda un cieņas aizskaršanu,¹⁴⁰ narkotisko un psihotropo vielu neatļautu lietošanu,¹⁴¹ kā arī dzīvnieku turēšanas noteikumu pārkāpšanu.¹⁴² Vērtētas tikušas arī Krimināllikuma normas par mantas konfiskāciju.¹⁴³ Savukārt lietās par Kriminālprocesa likuma un Latvijas Kriminālprocesa kodeksa normām Satversmes tiesa aplūkojusi tiesības uz juridisko palīdzību,¹⁴⁴ tiesības iepazīties ar lietas materiāliem,¹⁴⁵ pirmstiesas kriminālprocesa¹⁴⁶ un apcietinājuma termiņu,¹⁴⁷ izziņas izdarītāja un prokurora darbību pārsūdzēšanu,¹⁴⁸ kā arī tiesības uz lietas izskatīšanu no jauna sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem.¹⁴⁹

Daudzās lietās risināti ar ieslodzīto tiesībām saistīti jautājumi, kā, piemēram, tiesības vēlēties,¹⁵⁰ tiesības uz pastaigu,¹⁵¹ tiesības uz satikšanos,¹⁵² tiesības uz saraksti,¹⁵³ tiesības uz telefonsarunām,¹⁵⁴ tiesības uz pienācīgu uzturu,¹⁵⁵ tiesības uz pienācīgiem uzturēšanās apstākļiem,¹⁵⁶ tiesības glabāt reliģiskus priekšmetus,¹⁵⁷ tiesības saņemt pārtikas sūtījumus un pienesumus,¹⁵⁸ tiesības uz veiktajam darbam atbilstošu samaksu,¹⁵⁹ tiesības uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu,¹⁶⁰ kā arī tiesības uz atbrīvošanu no soda izciešanas.¹⁶¹ Visbeidzot, tikuši vērtēti arī tādi ar krimināltiesību jomu saistīti jautājumi kā operatīvās darbības tiesiskuma kontrole¹⁶² un DNS datubāzes uzturēšana.¹⁶³

Kā atzinusi Satversmes tiesa, lai regulētu personu uzvedību un atturētu tās no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, valstij ir jāparedz personas atbildība par prettiesisku rīcību. Soda piemērošana par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu ir vērsta uz demokrātiskas

140 Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. 2003-05-01.

141 Satversmes tiesas 2005. gada 26. janvāra spriedums lietā Nr. 2004-17-01.

142 Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra spriedums lietā Nr. 2008-09-0106.

143 Satversmes tiesas 2011. gada 6. janvāra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01 un 2015. gada 8. aprīļa spriedums lietā Nr. 2014-34-01.

144 Satversmes tiesas 2003. gada 6. oktobra spriedums lietā Nr. 2003-08-01.

145 Satversmes tiesas 2014. gada 3. aprīļa lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2013-11-01 un 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01.

146 Satversmes tiesas 2008. gada 29. aprīļa spriedums lietā Nr. 2007-25-01.

147 Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija spriedums lietā Nr. 2003-03-01.

148 Satversmes tiesas 2004. gada 11. oktobra spriedums lietā Nr. 2004-06-01.

149 Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2001-10-01 un 2016. gada 29. aprīļa spriedums lietā Nr. 2015-19-01.

150 Satversmes tiesas 2003. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2002-18-01.

151 Satversmes tiesas 2009. gada 29. septembrī spriedums lietā Nr. 2008-48-01.

152 Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2008-42-01.

153 Satversmes tiesas 2006. gada 6. februāra spriedums lietā Nr. 2005-17-01, 2008. gada 9. maija spriedums lietā Nr. 2007-24-01, 2009. gada 2. decembra spriedums lietā Nr. 2009-07-0103, 2009. gada 18. decembra spriedums lietā Nr. 2009-10-01.

154 Satversmes tiesas 2009. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. 2009-05-01.

155 Satversmes tiesas 2010. gada 9. marta spriedums lietā Nr. 2009-69-03.

156 Satversmes tiesas 2010. gada 20. decembra spriedums lietā Nr. 2010-44-01 un 2002. gada 22. oktobra spriedums lietā Nr. 2002-04-03.

157 Satversmes tiesas 2011. gada 18. marta spriedums lietā Nr. 2010-50-03.

158 Satversmes tiesas 2001. gada 19. decembra spriedums lietā Nr. 2001-05-03 un 2004. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2003-15-0106.

159 Satversmes tiesas 2007. gada 14. jūnija spriedums lietā Nr. 2006-31-01 un 2011. gada 9. jūnija spriedums lietā Nr. 2010-67-01.

160 Satversmes tiesas 2008. gada 21. oktobra spriedums lietā Nr. 2008-02-01.

161 Satversmes tiesas 2010. gada 8. jūnija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-115-01.

162 Satversmes tiesas 2011. gada 11. maija spriedums lietā Nr. 2010-55-0106.

163 Satversmes tiesas 2016. gada 12. maija spriedums lietā Nr. 2015-14-0103.

valsts iekārtas, sabiedrības drošības un citu personu tiesību aizsardzību.¹⁶⁴ Likumdevējs politiskā procesā ir tiesīgs izvēlēties atbilstošākos soda veidus un sankcijas par noziedzīgiem nodarījumiem. Savukārt tiesa katrā individuālā gadījumā nosaka piemērotāko sodu likumdevēja paredzētajās robežās.¹⁶⁵

Satversmes tiesa norādījusi, ka kriminālprocesa uzdevums ir ātri un pilnīgi atklāt noziedzīgus nodarījumus, noskaidrot vainīgos un nodrošināt likumu pareizu piemērošanu, lai katra persona, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, tiktu taisnīgi sodīta, savukārt neviens nevainīgais netiktu saukts pie kriminālatbildības un notiesāts.¹⁶⁶ Valsts varai, izdodot normatīva rakstura aktus, jāparedz procedūra, kas maksimāli vērsta uz to, lai ikviena ar pamattiesību ierobežojumiem saistīta soda piemērošana notiktu tikai pēc tam, kad vispusīgi noskaidroti lietas apstākļi.¹⁶⁷ Proti, Satversmes 92. pants prasa, lai tiktu izveidota sistēma, kurā krimināllietas izskatītu taisnīga, objektīva tiesa, un lai šīs lietas tiktu izskatītas kārtībā, kas nodrošinātu to taisnīgu un objektīvu izspiešanu.¹⁶⁸ Tādējādi neatņemams taisnīgas tiesas elements ir arī taisnīgs tiesvedības procesa rezultāts jeb taisnīgs spriedums. Procesuālie likumi izvērta vairākas prasības, kas vērstas uz taisnīga sprieduma nodrošināšanu, piemēram, tiesas objektivitāte un neitralitāte, pušu līdztiesības princips, pierādījumu pārbaude, tiesības pārsūdzēt nolēmumu apelācijas instances tiesā un citas. Šādu prasību pareizas piemērošanas un mijiedarbības rezultātā ir iespējams nonākt līdz taisnīgam spriedumam.¹⁶⁹

Satversmes tiesa arī uzsvērusi, ka personas, kuras izcieš sodu ieslodzījuma vietā, saglabā savas pamattiesības.¹⁷⁰ Tomēr šīs tiesības var tikt ierobežotas, turklāt ierobežojumi ieslodzītajām personām var būt stingrāki nekā brīvībā esošām personām.¹⁷¹ Būtiski, lai ieslodzījumā esošās personas tiktu pakļautas tikai tādiem pamattiesību ierobežojumiem, kas ir absolūti nepieciešami.¹⁷² Pret visām personām, kurām atņemta brīvība, jāizturas humāni un respektējot cilvēka cieņu. Valstij ir pienākums nodrošināt ieslodzīto personu pamatvajadzību apmierināšanu – tostarp attiecībā uz pārtiku, apģērbu, medicīnisko aprūpi, sanitārajām labierīcībām, izglītību, darbu, atpūtu, kameru apgaismojumu, saziņu ar ārpusauli, pastaigām un privātumu.¹⁷³ Valstij nav tiesību, aizbildinoties ar ekonomiska rakstura apsvērumiem, atteikties no tās pamatpienākumu izpildes, ja tā rezultātā netiek ievērotas minimālās cilvēktiesību aizsardzības prasības.¹⁷⁴ Valstij ieslodzījuma vietās jānodrošina tādi apstākļi, kas nepazemo cilvēka cieņu un nepakļauj

cilvēku tik lielām grūtībām un ciešanām, kas pārsniedz pieļaujamo ciešanu līmeni, kā arī tas, ka ieslodzījuma režīms ļaus saglabāt veselību un apstākļiem atbilstošu labklājību.¹⁷⁵

Attīstības tendences

Satversmes tiesa 2017. gadā trīs lietās pārbaudījusi Kriminālprocesa likuma normu satversmību. Visas minētās lietas saistītas ar tiesisko regulējumu par noziedzīgi iegūtu mantu. Lietā Nr. 2016-07-01 vērtēta noziedzīgi iegūtas mantas atdošana sākotnējam īpašniekam, lietā Nr. 2016-13-01 – tiesības iepazīties ar lietas materiāliem procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, bet lietā Nr. 2017-10-01 – procesā par noziedzīgi iegūtu mantu pieņemta lēmuma pārsūdzamība.

Lietā Nr. 2016-07-01 pirmo reizi analizēts cietušā tiesību aizsardzības princips, kurš regulē krimināltiesiskas attiecības, un labticīga ieguvēja aizsardzības princips, kurš regulē civiltiesiskas attiecības. Satversmes tiesa risināja starp šiem principiem pastāvošo koliziju, tādējādi atspoguļojot krimināltiesību un civiltiesību mijiedarbību.

Lietā Nr. 2017-10-01 aplūkotas atšķirības dažādos procesa veidos. Satversmes tiesa noskaidroja, vai kriminālprocesā paredzētās tiesības pārsūdzēt tiesas lēmumu atbilstoši vienlīdzības principam nodrošināmas arī procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Tika atzīts, ka minēto procesu atšķirīgā būtība un mērķi liedz šos procesus salīdzināt.

Savukārt lietā Nr. 2016-13-01 attīstīta Satversmes tiesas judikatūra par dažādiem procesuālā taisnīguma aspektiem – tostarp par līdzvērtīgu iespēju principu un lēmēja objektivitāti. Satversmes tiesa uzsvēra gan to, ka procesuālā taisnīguma ierobežojumiem jābūt samērīgiem, gan to, ka kontrole pār procesa virzītāja lēmumiem ir jāveic tiesai.

Lietā Nr. 2016-07-01

Satversmes tiesa 2017. gada 8. martā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2016-07-01 "Par Kriminālprocesa likuma 356. panta otrās daļas un 360. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam, 92. un 105. pantam".

Lietā tika vērtēta kārtība, kādā pirmstiesas kriminālprocesa laikā atzīst mantu par noziedzīgi iegūtu. Satversmes tiesa vērtēja arī noziedzīgi iegūtas mantas atdošanu tās īpašniekam vai likumīgajam valdītājam.

164 Satversmes tiesas 2015. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr.2014-34-01 17. punkts.

165 Satversmes tiesas 2015. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-34-01 18. punkts.

166 Satversmes tiesas 2003. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-08-01 secinājumu daļas 2. punkts.

167 Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 7. punkts.

168 Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punkts.

169 Satversmes tiesas 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 12.2. punkts.

170 Satversmes tiesas 2008. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2008-02-01 9.1. punkts.

171 Satversmes tiesas 2008. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2008-02-01 10. punkts.

172 Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 10. punkts.

173 Satversmes tiesas 2010. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-44-01 8.1. punkts.

174 Satversmes tiesas 2010. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-44-01 15. punkts.

Lieta tika ierosināta pēc juridiskas personas pieteikuma. Pieteikuma iesniedzēja bija iegādājusies nekustamo īpašumu (dzīvokli), tomēr procesa virzītājs pirmstiesas kriminālprocesa laikā pieņēma lēmumu atzīt minēto īpašumu par noziedzīgi iegūtu mantu un atdot to īpašniekam, kas nekustamo īpašumu bija zaudējis noziedzīga nodarījuma – krāpšanas – rezultātā. Kriminālprocesa gaitā tika noskaidrots, ka izkrāptais nekustamais īpašums vēlāk tika pārdots citai personai, kura savas īpašumtiesības nostiprinājusi zemesgrāmatā. Pieteikuma iesniedzēja uzskatīja, ka apstrīdētās normas ierobežo tās tiesības uz īpašumu un ir pretrunā tiesiskās pašāvības principam. Valstij esot pienākums aizsargāt īpašuma tiesības, kas nostiprinātas zemesgrāmatā – tostarp labticīga ieguvēja īpašuma tiesības.

Pirmkārt, Satversmes tiesa izbeidza tiesvedību prasījuma daļā, jo pieteikuma iesniedzējai pirmstiesas kriminālprocesa laikā Kriminālprocesa likuma 356. panta otrās daļas 1. punkts nav piemērots un nav radījis tai nelabvēlīgas tiesiskās sekas.

Otrkārt, Satversmes tiesa noskaidroja prasījumu robežas un to izskatīšanas secību, jo pieteikuma iesniedzēja bija lūgusi izvērtēt vairāku Kriminālprocesa likuma normu atbilstību vairākām Satversmes normām. Kritērijs, kas nosaka vairāku prasījumu izskatīšanas secību, ir efektivitāte. Tāpēc Satversmes tiesa nolēma Kriminālprocesa likuma 356. panta otrās daļas 2. punktu un 360. panta pirmo daļu vērtēt kā vienotu tiesisko regulējumu, visupirms pārbaudot tā atbilstību Satversmes 1. un 105. pantam, bet pēc tam – Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 92. pantam.

Treškārt, Satversmes tiesa noskaidroja apstrīdēto normu saturu. Tika secināts, ka līdz šim likumdevēja mērķis pirmstiesas kriminālprocesa laikā ar apstrīdēto regulējumu ir bijis aptvert gan kustamu, gan nekustamu mantu.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa vērtēja to, vai apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1. un 105. pantam, jo izskatāmajā lietā tiesiskās pašāvības princips ir cieši saistīts ar tiesībām uz īpašumu. Satversmes tiesa norādīja, ka procesa virzītāja pieņemtais lēmums par pieteikuma iesniedzējai piederošā nekustamā īpašuma atzīšanu par noziedzīgi iegūtu mantu un atdošanu personai, kas to zaudējusi noziedzīga nodarījuma rezultātā, liedza pieteikuma iesniedzējai realizēt pilnīgas varas tiesības pār sev piederošo īpašumu. Tādējādi apstrīdētais regulējums ierobežoja pieteikuma iesniedzējai Satversmes 105. pantā noteiktās īpašuma tiesības. Satversmes tiesa atzina, ka no apstrīdētā regulējuma izrietošais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un apstrīdētajā regulējumā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – citu personu tiesību aizsardzība. Apstrīdētais regulējums ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai, un likumdevējs ir izvēlējis saudzējošāko leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekli, jo nav alternatīvu, kā to sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Piektkārt, Satversmes tiesa konkretizēja publiskās ticamības un labticīga ieguvēja aizsardzības principu. Demokrātiskā tiesiskā valstī pastāv publiskās ticamības princips, no kura ir atvasināts arī labticīga ieguvēja aizsardzības princips un kurš Latvijā citstarp tiek īstenots ar zemesgrāmatu palīdzību. Lai gan nekustamo īpašumu ierakstīšana zemesgrāmatā un lietu tiesību nostiprināšana ir obligāta un attiecīgajiem ierakstiem tiek nodrošināta publiskā ticamība pret trešajām personām, tomēr tādi ieraksti, kas zemesgrāmatā izdarīti pēc noziedzīga nodarījuma, nevar tikt atzīti par tiesiskiem. Tiesību sistēmā izņēmums no labticīga ieguvēja aizsardzības principa ir noteikts Kriminālprocesa likumā kā cietušā tiesību aizsardzības princips. Vienlaikus Civillikumā nav noteikts, ka šāds izņēmums no labticīga ieguvēja aizsardzības principa nevar pastāvēt. Tātad atbilstoši racionāla likumdevēja principam likumdevēja radītais regulējums ir iekšēji saskanīgs. Tiesību normu piemērošanā ir jāņem vērā gan racionāla likumdevēja princips, gan tiesību sistēmas vienotības princips. Proti, likumdevējs pieņem savstarpēji saskaņotas tiesību normas, kas harmoniski darbojas visas tiesību sistēmas ietvaros, turklāt dažādos normatīvajos aktos ietvertas tiesību normas ir jāinterpretē kā vienotu tiesību sistēmu veidojošas. Tātad Kriminālprocesa mērķu un uzdevumu sasniegšanai un cietušā tiesību aizsardzībai demokrātiskā tiesiskā valstī ir pieļaujams izņēmums no labticīga ieguvēja aizsardzības principa. Personai, kas nekustamo īpašumu zaudējusi noziedzīga nodarījuma rezultātā, jābūt līdzekļiem, kā šo nekustamo īpašumu atgūt. Tādējādi apstrīdētais regulējums samērīgi ierobežo pieteikuma iesniedzējas pamattiesības un atbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Satversmes tiesa konstatēja, ka šobrīd pastāvošais regulējums paredz nekustamā īpašuma atdošanu personai, kas to zaudējusi noziedzīga nodarījuma rezultātā, tomēr tiesisko attiecību neregulējums pilnībā netiek nodrošināts. Līdz ar to Satversmes tiesa *obiter dictum* norādīja, ka likumdevējam būtu jāparedz skaidrs mehānisms procesā iesaistīto personu pamattiesību efektīvai nodrošināšanai. Proti, būtu jānodrošina efektīva rīcība ar noziedzīgi iegūtu nekustamo īpašumu, lai īpašniekam, kas to zaudējis noziedzīga nodarījuma rezultātā, ir iespējams panākt attiecīgā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatā uz sava vārda, bet trešajai personai – šā īpašuma labticīgai ieguvējai vai labticīgai ķīlas ņēmējai – ir efektīvas iespējas prasīt zaudējumu atlīdzību.

Visbeidzot, Satversmes tiesa vērtēja arī apstrīdētā regulējuma atbilstību vienlīdzības principam, ņemot vērā gan kriminālprocesam, gan civilprocesam raksturīgās tiesiskās attiecības. Tika secināts, ka izskatāmajā lietā nav personu grupu, kuras atrastos vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos, un tādējādi apstrīdētais regulējums nav pretrunā ar Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietverto vienlīdzības principu. Likumdevējam ir plaša rīcības brīvība pieņemt procesuālos likumus un noteikt lietu kategorijas, kuras attiecīgajos procesos tiek skatītas. Tāpat likumdevējam ir tiesības noteikt pamattiesībām atbilstošu lietu izskatīšanas kārtību. Starp dažādiem tiesvedības procesiem ir objektīvas at-

šķirības, arī tādas, kas attiecas uz skartajām tiesiskajām attiecībām, tiesvedības uzsākšanu, pierādīšanas pienākumu, tiesas specializāciju vai pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanu. Savstarpēji salīdzinot dažādu tiesas procesu tiesisko regulējumu, neapšaubāmi būtu iespējams atrast pat vairākas visiem procesiem kopīgas pazīmes vai analogas īpašības. Tomēr tās nevarētu kalpot par pamatu personas prasībai šos procesus pilnībā vienādot.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam.

Kriminālprocesa mērķu un uzdevumu sasniegšanai un cietušā tiesību aizsardzībai demokrātiskā tiesiskā valstī ir pieļaujams izņēmums no labticīga ieguvēja aizsardzības principa. Personai, kas nekustamo īpašumu zaudējusi noziedzīga nodarījuma rezultātā, jābūt līdzekļiem, kā šo nekustamo īpašumu atgūt.

Lieta Nr. 2016-13-01

Satversmes tiesa 2017. gada 23. maijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2016-13-01 "Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam".

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas procesā par noziedzīgi iegūtu mantu paredz iespēju liegt kriminālprocesa dalībniekam iepazīties ar lietas materiāliem.

Lietā tika ierosināta pēc juridiskas personas konstitucionālās sūdzības. Tajā norādīts, ka pieteikuma iesniedzējas pārstāvis procesā par noziedzīgi iegūtu mantu iesniedza procesa virzītājam lūgumu iepazīties ar lietā esošajiem materiāliem, taču šis lūgums, pamatojoties uz apstrīdēto normu, tika noraidīts. Pieteikuma iesniedzēja uzskatīja, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo tās tiesības uz taisnīgu tiesu, jo nenodrošina procesuālās līdztiesības principa ievērošanu.

Pirmkārt, Satversmes tiesa noraidīja Saeimas argumentu, ka iespējamo personas pamattiesību aizskārumu radījusi nevis apstrīdētā norma, bet gan tās piemērošanas prakse.

Otrkārt, Satversmes tiesa noskaidroja Satversmes 92. panta saturu un tvērumu. Procesam par noziedzīgi iegūtu mantu raksturīgs tas, ka šajā procesā netiek noskaidrota personas vaina, bet gan tiek lemts par mantas noziedzīgo izcelsmi vai saistību ar noziedzīgu nodarījumu. Šāds process ir vērst uz mantisko jautājumu kriminālprocesā savlaicīgu un efektīvu atrisināšanu. Uz šo procesu ir attiecināmas Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta pir-

mās daļas garantijas kopsakarā ar Satversmes 92. panta pirmā teikuma garantijām. Līdz ar to procesā par noziedzīgi iegūtu mantu valstij ir pozitīvs pienākums nodrošināt tiesības uz taisnīgu tiesu tā, lai tiktu paredzēta efektīva tiesību aizsardzība. Tas vienlaikus nozīmē valsts pienākumu nodrošināt personai arī procesuālās garantijas aizstāvēt tās īpašuma tiesības, lai sevišķajā procesā lieta pēc būtības tiktu izlemta, ievērojot personas tiesības uz taisnīgu tiesu.

Treškārt, Satversmes tiesa vērtēja, vai apstrīdētās normas ietver tās garantijas, kas nepieciešamas, lai īstenotu tiesības uz taisnīgu tiesu. Satversmes tiesa konstatēja, ka gadījumā, ja ar mantu saistītā persona nepiekrīt procesa virzītāja lēmumam, kas pieņemts, pamatojoties uz apstrīdēto normu, tā var šo lēmumu pārsūdzēt Kriminālprocesa likuma 24. nodaļā noteiktajā kārtībā tikai prokuratūras ietvaros. Normatīvais regulējums neparedz tiesas kompetenci pārskatīt šo procesa virzītāja lēmumu. Satversmes tiesa atzina, ka prokurors nevar tikt uzskatīts par neatkarīgu tiesu varas institūciju, kas atbilstu apzīmējumam "tiesa", ja viņš vienlaikus ir viens no lietas dalībniekiem un galīgā lēmuma pieņēmējs jautājumā par to, kādā apjomā personai tiek nodrošinātas tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem.

Satversmes tiesa atzina – lai nodrošinātu kriminālprocesa mērķi, procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir jānodrošina izmeklēšanas noslēpuma aizsardzība. Tas nepieciešams, lai neapdraudētu kriminālprocesa norisi un nodrošinātu citām personām efektīvu pamattiesību īstenošanu. Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošo materiālu atklāšana un uzrādīšana bez iepriekšējas izvērtēšanas būtu pretrunā ar citu personu tiesībām uz taisnīgu tiesu un varētu apdraudēt pirmstiesas kriminālprocesa sekmīgu norisi. Procesā virzītājam izmeklēšanas noslēpuma aizsardzība ir jānodrošina ne tikai lemjot par personu tiesībām iepazīties ar lietas materiāliem, bet arī tad, kad šāda atļauja tiek dota.

Satversmes tiesa secināja, ka procesa virzītājam jau šobrīd, lemjot par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem, ir jāņem vērā gan tiesību sistēmā spēkā esošie vispārējie tiesību principi, gan likumdevēja noteiktais normatīvais regulējums. Lemjot par iepazīšanos ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, katrā konkrētajā gadījumā ir jāsamēro lietā iesaistīto personu intereses, ņemot vērā kriminālprocesa mērķi. Tomēr apstrīdētajā normā paredzētais izmeklēšanas noslēpums vai nepieciešamība aizsargāt citu personu tiesības nevar kalpot par pamatu tam, lai procesā par noziedzīgi iegūtu mantu netiktu nodrošināts pušu līdzvērtīgu iespēju princips, proti, tiesības pienācīgi sagatavoties lietas izskatīšanai un tiesības tikt uzklusītam. Tikai tādā procesā, kurā tiek nodrošināts pušu līdzvērtīgu iespēju princips, var nonākt līdz taisnīgam tiesas nolēmumam.

Satversmes tiesas ieskatā, likumdevējam būtu jāparedz tāda kārtība, kas nodrošinātu pušu līdzvērtīgu iespēju

principu, paredzot tiesai iespēju pārbaudīt procesa virzītāja lēmuma par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem tiesiskumu un pamatotību, tādējādi nodrošinot personai efektīvu īpašuma tiesību aizsardzību. Tieši tiesa ir tas subjekts, kam, izskatot jautājumu pēc būtības, vienlaikus būtu jāveic kontroles funkcija pār ar mantu saistīto personu pamattiesību ievērošanu.

Līdz ar to apstrīdētā norma, ciktāl tā nenodrošina pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošanu, neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu demokrātiskā tiesiskā valstī ir jānodrošina pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošana, kas citstarp ir saistīta ar personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem.

Lieta Nr. 2017-10-01

Satversmes tiesa 2017. gada 11. oktobrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2017-10-01 "Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un Kriminālprocesa likuma 631. panta trešās daļas otrā teikuma atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam tei-

kumam".

Lietā galvenokārt tika vērtēta procesā par noziedzīgi iegūtu mantu pieņemta lēmuma pārsūdzamība, jo jautājums par tiesībām iepazīties ar lietas materiāliem procesā par noziedzīgi iegūtu mantu jau tika risināts lietā Nr. 2016-13-01.

Lieta tika ierosināta pēc juridiskās personas pieteikuma. Pieteikuma iesniedzēja norādīja, ka Kriminālprocesa likuma 631. panta trešās daļas otrais teikums neatbilstot vienlīdzības principam, jo procesā par noziedzīgi iegūtu mantu šai personai nepamatoti esot liegtas tiesības iesniegt kasācijas sūdzību par apelācijas instances tiesas lēmumu.

Pirmkārt, Satversmes tiesa vērtēja pieteikuma iesniedzējas rakstveida viedokli pausto lūgumu par prasījuma robežu paplašināšanu. Satversmes tiesā lieta tiek sagatavota izskatīšanai un izskatīta, ņemot vērā gan konstitucionālajā sūdzībā un lēmumā par lietas ierosināšanu norādīto prasījumu, gan arī Saeimas atbildes rakstā ietverto juridisko argumentāciju par šo prasījumu. Pieteikuma iesniedzējas rakstveida viedokli paustais lūgums par prasījuma robežu paplašināšanu ir atzīstams par jaunu konstitucionālo sūdzību, uz kuras pamata visupirms būtu jālemj par lietas ierosināšanu un tad jāsagatavo lieta izskatīšanai. Tādējādi izskatāmajā lietā prasījuma robežu paplašināšana lietas izskatīšanas stadijā neatbilst Satversmes tiesas procesa principiem.

Papildus tam Satversmes tiesa vērtēja pieteikuma iesniedzējas lūgumu spriedumā noteikt arī to, ka pieteikuma iesniedzējai ir piešķiramas tiesības izmantot likumdevēja izstrādāto jauno procesuālo regulējumu un tādējādi nodrošināt iespēju no jauna izskatīt lietu par noziedzīgi iegūtu mantu, izmantojot jaunajā procesuālajā regulējumā ietvertās procesuālās garantijas. Satversmes tiesa norādīja, ka tās uzdevums ir pēc iespējas novērst personas pamattiesību aizskārums. Ja Satversmes tiesa spriedumā atzīst tiesību normu par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai, tā lemj par veidu, kādā pēc iespējas ir novēršams pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārums. Tādējādi pieteikuma iesniedzējas lūgumu spriedumā noteikt, ka pieteikuma iesniedzējai ir piešķiramas tiesības izmantot likumdevēja izstrādāto jauno procesuālo regulējumu, Satversmes tiesa izvērtē tajā sprieduma daļā, kur nosaka brīdi, ar kuru tiesību norma zaudē spēku.

Pieteikuma iesniedzēja arī lūdza Satversmes tiesu spriedumā norādīt, ka vispārējās jurisdikcijas tiesas lēmuma izpilde tiek apturēta līdz brīdim, kad tiesā tiks izskatīts pieteikuma iesniedzējas pieteikums par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Satversmes tiesa atzina, ka vispārējās jurisdikcijas tiesas nolēmuma izpildes apturēšana visupirms ir līdzeklis, kas nodrošina Satversmes tiesas procesa efektivitāti un tā mērķa sasniegšanu, vienlaikus neradot personai jaunu pamattiesību aizskārums. Savukārt personas pamattiesību aizsardzība pēc Satversmes tiesas nolēmuma spēkā stāšanās nodrošināma atbilstoši Satversmes tiesas likuma 29. panta 2.¹ daļai un 32. panta otrajai daļai. Tādējādi personas pamattiesību aizsardzību pēc Satversmes tiesas nolēmuma spēkā stāšanās īsteno tiesību normu piemērotājs, piemēram, tiesa, ņemot vērā arī konkrētajā nolēmumā ietvertos secinājumus. Līdz ar to Satversmes tiesa noraidīja lūgumu apturēt tiesas nolēmuma izpildi.

Otrkārt, Satversmes tiesa lēma par to, vai tiesvedība lietā ir izbeidzama. Proti, Saeima atbildes rakstā lūdza izbeigt tiesvedību, jo jautājumu par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam Satversmes tiesa jau ir izlēmusi lietā Nr. 2016-13-01. Turklāt Kriminālprocesa likuma 631. panta trešās daļas otrais teikums neradot vienlīdzības principa pārkāpumu, jo neparedzot atšķirīgu attieksmi pret pieteikuma iesniedzēju. Satversmes tiesa nekonstatēja tiesvedības izbeigšanas pamatus un nolēma tiesvedību turpināt.

Treškārt, Satversmes tiesa analizēja, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam. Proti, Satversmes tiesa noskaidroja vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām un vai šādi attieksmi ir objektīvs un saprātīgs pamats.

Satversmes tiesa norādīja, ka izskatāmajā lietā tiek salīdzināti aizskartie mantas īpašnieki dažādos Kriminālprocesa likumā regulētos procesos, proti, pamata kriminālprocesā un sevišķajā procesā – procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Būtiskākā personas vienojošā pazīme ir mantas īpašnieku ierobežotās tiesības rīkoties ar mantu, par kuras noziedzīgo izcelsmi un turpmāko rīcību ar to lemj tiesa. Tomēr, vērtējot tiesību normas atbilstību vienlīdzības principam, ir jākonstatē ne tikai kopīgas pazīmes esība, bet arī tas, vai apstākļi, kādos atrodas personas, ir vienādi un savstarpēji salīdzināmi.

Lai noskaidrotu, vai izskatāmajā lietā personas atrodas savstarpēji salīdzināmos apstākļos, Satversmes tiesa izvērtēja sevišķā procesa – procesa par noziedzīgi iegūtu mantu – būtību un mērķi. Tika atzīts, ka minētais process ir atsevišķs un nošķirts process, kura ietvaros tiesa vērtē tikai vienu lietā radušos jautājumu – mantisko jautājumu. Likumdevēja mērķis, izdalot mantisko jautājumu vērtēšanu sevišķā procesā, ir nodrošināt savlaicīgu un uz procesa ekonomijas interesēm vērstu kriminālprocesā radušos mantisko jautājumu atrisināšanu. Ņemot vērā to, ka process par noziedzīgi iegūtu mantu ir izņēmums no mantisko jautājumu risināšanas kārtības pamata kriminālprocesā, šādam procesam var būt atšķirīgi noteikumi, kas vērsti uz ātru un efektīvu tā mērķa sasniegšanu. Tādējādi Kriminālprocesa likuma 631. panta trešās daļas otrajā teikumā ietvertais regulējums, nosakot šādu jautājumu izskatīšanu divās instancēs, ir viens no līdzekļiem, ar kuriem tiek panākta mantisko jautājumu ātra un efektīva atrisināšana. Satversmes tiesa arī norādīja, ka izskatāmajā lietā Satversmes 91. panta pirmais teikums ir jāvērtē kopsakarā ar vispārējiem tiesību principiem, tai skaitā tiesiskuma un taisnīgas tiesas principiem, kuru tvērumā neietilpst personas subjektīvās tiesības ikvienas kategorijas lietu pārsūdzēt kasācijas instancē.

Lai arī personas mantiskie jautājumi var tikt risināti gan procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, gan pamata kriminālprocesā, šos abus procesus, ņemot vērā procesa par noziedzīgi iegūtu mantu atšķirīgo būtību un mērķi, nav pamata salīdzināt. Līdz ar to personas atrodas atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos.

Ievērojot minēto, Kriminālprocesa likuma 631. panta trešās daļas otrais teikums atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu izdalīšana ir saistīta arī ar nepieciešamību nodrošināt personas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Tāpēc process par noziedzīgi iegūtu mantu tiek izdalīts tieši pirmstiesas kriminālprocesa laikā.

2.7. LĒMUMI PAR TIESVEDĪBAS IZBEIGŠANU LIETĀ

Vispārīgas piezīmes

Ja lietas sagatavošanas vai izskatīšanas gaitā atklājas tādi apstākļi, kas nepieļauj tālāku procesa norisi, Satversmes tiesa taisa lēmumu par tiesvedības izbeigšanu. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmo daļu tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai ar Satversmes tiesas lēmumu:

- 1) pēc pieteikuma iesniedzēja rakstveida lūguma;
- 2) ja apstrīdētā tiesību norma (akts) ir zaudējusi spēku;
- 3) ja Satversmes tiesa konstatē, ka lēmums par lietas ierosināšanu neatbilst Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas prasībām;
- 4) ja spēku ir zaudējusi norma (akts), atbilstība kurai tiek apstrīdēta;
- 5) ja pasludināts spriedums citā lietā par to pašu prasījuma priekšmetu;
- 6) citos gadījumos, kad tiesvedības turpināšana lietā nav iespējama.

Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmajā daļā noteiktajos gadījumos likums paredz Satversmes tiesai tiesības izbeigt lietu, bet neparedz pienākumu to darīt. Satversmes tiesai *ex officio* ir jāvērtē, vai nepastāv kādi apsvērumi, kas liecina par nepieciešamību tiesvedību turpināt un lietu izskatīt pēc būtības, pieņemot spriedumu.¹⁷⁶ Atsevišķos gadījumos var būt nepieciešams lietā turpināt tiesvedību, lai novērstu pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārumu vai būtisku valsts vai sabiedrības interešu apdraudējumu.¹⁷⁷ Līdz ar to katrā lietā Satversmes tiesai jāvērtē, vai nepastāv kādi apsvērumi, kuru dēļ tiesvedība lietā būtu izbeidzama vai turpināma.

Satversmes tiesas process notiek publiski tiesiskās interesēs. Lietas dalībnieku vienošanās, ja nav citu svarīgu apstākļu, pašas par sevi nevar kalpot par Satversmes tiesā ierosinātās tiesvedības izbeigšanas pamatu. Piemēram, lemjot par tiesvedības izbeigšanu pēc konstitucionālās sūdzības ierosinātā lietā, Satversmes tiesas uzdevums ir atbilstoši savai kompetencei nodrošināt

tādas tiesību sistēmas pastāvēšanu, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiktu novērsts regulējums, kas neatbilst Satversmei vai citām augstāka juridiskā spēka tiesību normām (aktiem), kā arī dot savu vērtējumu konstitucionāli nozīmīgos jautājumos.¹⁷⁸

Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkts noteic, ka tiesvedību lietā var izbeigt, ja apstrīdētā tiesību norma ir zaudējusi spēku. Minētā tiesību norma ir vērsta uz to, lai nodrošinātu Satversmes tiesas procesa ekonomiju un Satversmes tiesai nebūtu jātaisā spriedums lietās, kurās strīds vairs nepastāv.¹⁷⁹ Tādējādi, lai izņemtu jautājumu par tiesvedības izbeigšanu uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkta pamata, Satversmes tiesai jānoskaidro: 1) vai apstrīdētā norma zaudējusi spēku un 2) vai nepastāv apstākļi, kas prasa tiesvedību turpināt. Apstrīdētās normas grozījumus, normatīvā akta atzīšanu par spēku zaudējušu un apstrīdētās normas ietveršanu citā normatīvajā aktā, kas strīdu pēc būtības neatrisina, nevar uzskatīt par pietiekamu pamatu tiesvedības izbeigšanai gadījumos, kad tiesvedības turpināšana ir nepieciešama konstitucionālās sūdzības iesniedzēja pamattiesību aizsardzībai. Tādējādi Satversmes tiesai jāpārlicinās, vai likumdevējs konkrēto jautājumu reglamentējis saturiski atšķirīgi vai arī nolēmis šo jautājumu turpmāk vairs nereglamentēt. Gadījumos, kad ir grozīts normatīvā regulējuma saturs, bet apstrīdētās normas teksts no regulējuma nav izslēgts, Satversmes tiesai jānoskaidro veikto izmaiņu apjoms, lai secinātu, ka tiesību normas saturs pēc būtības ir mainījies. Pretējā gadījumā tiesību normu izdevējs to tekstā izdarītu tikai redakcionālus grozījumus, kas vienmēr būtu uzskatāmi par formālu pamatu lūgt tiesvedības izbeigšanu lietā. Šāda situācija nonāktu pretrunā ar tiesiskās valsts principu, neveicinātu ne personas pamattiesību aizsardzību, nedz arī valsts vai sabiedrības interešu īstenošanu.¹⁸⁰ Satversmes tiesa daudzkārt norādījusi, ka tās nolēmumiem ir būtiska nozīme tiesiskuma principa nodrošināšanā. Tāpēc Satversmes tiesai ir pienākums sniegt savu vērt-

¹⁷⁶ Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 9. punkts.

¹⁷⁷ Satversmes tiesas 2013. gada 4. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2013-11-01 10. punkts.

¹⁷⁸ Satversmes tiesas 2013. gada 5. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2012-20-03 5. punkts.

¹⁷⁹ Piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2007-15-01 4. punkts.

¹⁸⁰ Satversmes tiesas 2013. gada 12. februāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2013-11-01 10.1. punkts.

tējumu konstitucionāli nozīmīgā jautājumā arī tad, ja apstrīdētā norma zaudējusi spēku.¹⁸¹

Ja Satversmes tiesa konstatē, ka lēmums par lietas ierosināšanu neatbilst Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas prasībām, tiesvedība tiek izbeigta tāpēc, ka ir radušies tādi apstākļi, par kuriem lietas ierosināšanas laikā pastāvēja šaubas vai tie nebija zināmi. Attiecībā uz šo tiesvedības izbeigšanas pamatu pastāv vairākas lietu kategorijas. Vairums tiesvedību izbeigtas tāpēc, ka netiek konstatēti pamattiesību aizskārumi.¹⁸² Satversmes tiesa atsevišķos gadījumos nav vērtējusi apstrīdēto normu atbilstību konstitucionālajā sūdzībā norādītajam Satversmes pantam, jo, taisot spriedumu, ir konstatējusi, ka konstitucionālajā sūdzībā nav sniegts pietiekams juridiskais pamatojums, lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību konkrētajam Satversmes pantam.¹⁸³ Dažkārt tiesvedība izbeigta, jo pieteikuma iesniedzējs nav izmantojis visus vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus.¹⁸⁴

Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 4. punkts paredz, ka tiesvedību lietā var izbeigt, ja spēku ir zaudējusi norma (akts), atbilstība kurai tiek apstrīdēta. Arī šī norma ir vērsta uz to, lai nodrošinātu Satversmes tiesas procesa ekonomiju un Satversmes tiesai nebūtu jātaisa spriedums lietās, kurās strīds vairs nepastāv.¹⁸⁵ Satversmes tiesa trīs reizes izbeigusi tiesvedību uz šīs tiesību normas pamata.¹⁸⁶

Ja pasludināts spriedums citā lietā par to pašu prasījuma priekšmetu, tad strīds pēc būtības ir atrisināts citas lietas ietvaros un tāpēc nav pamata turpināt tiesvedību. Arī šī norma ir vērsta uz to, lai nodrošinātu Satversmes tiesas procesa ekonomiju un Satversmes tiesai nebūtu jātaisa spriedums lietās, kurās strīds vairs nepastāv.¹⁸⁷ Parasti tiesvedību uz šīs normas pamata izbeidz tad, ja ir ierosinātas vairākas lietas par vienu prasījuma priekšmetu, kuras atrodas dažādās procesa stadijās un tāpēc tās nav iespējams apvienot, lai izskatītu visus prasījumus vienas tiesvedības ietvaros.

Parasti tiesvedība lietā nav iespējama, ja pamattiesību ierobežojumu rada tiesību normas piemērošana. Satversmes tiesas kompetence ļauj izvērtēt tikai tiesību normu, nevis to piemērotāju rīcības atbilstību Satversmei.¹⁸⁸ Tiesvedība lietā nav iespējama arī tad, ja pastāv citi apstākļi, kas liedz lietu izskatīt pēc būtības. Piemēram, vērtējot maksātnespējas procesa administratoru

profesionālās darbības ierobežojumus, Satversmes tiesa ir izbeigusi tiesvedību gadījumā, kad maksātnespējas procesa administratora sertifikāta darbība bija izbeigusies jau pirms lietas izskatīšanas Satversmes tiesā. Tomēr jāņem vērā, ka minētā lieta bija ierosināta par pamattiesību aizskārumu, kas varētu rasties nākotnē, taču sakarā ar maksātnespējas procesa administratora sertifikāta darbības izbeigšanos pamattiesību aizskārumam personai arī nākotnē vairs nekādi nevarēja rasties.¹⁸⁹

Satversmes tiesas process pieļauj tiesvedības izbeigšanu attiecīgajā lietā jebkurā tiesvedības stadijā līdz sprieduma pasludināšanai (publicēšanai). Ja lietā izteikts lūgums izbeigt tiesvedību, Satversmes tiesa parasti to izlemj visupirms, ja vien šā lēmuma pieņemšanai nav nepieciešams izvērtēt atsevišķus lietas aspektus pēc būtības.¹⁹⁰

Satversmes tiesas likuma 29. panta 2.¹ daļā noteikts, ka lēmumā par tiesvedības izbeigšanu sniegtā tiesību normas interpretācija ir obligāta visām valsts un pašvaldību institūcijām (arī tiesām) un amatpersonām, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām. Šāds nosacījums dod iespēju Satversmes tiesai situācijās, kad nav iespējams taisīt spriedumu, sniegt attiecīgās normas interpretāciju un tādā veidā panākt apstrīdēto tiesību normu piemērošanu atbilstoši augstāka juridiskā spēka tiesību normām.

Attīstības tendences

Katrs lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā ir saistīts ar specifiskiem apstākļiem, kas liedz pēc būtības izvērtēt tiesību normas satversmību. 2017. gadā vairākās lietās konstatēti tādi apstākļi, kas padara tiesvedību lietā neiespējamu. Šāds tiesvedības izbeigšanas pamats Satversmes tiesas judikatūrā nav bieži konstatēts, jo pārsvarā tiesvedība lietās tiek izbeigta, jo apstrīdētā norma zaudējusi spēku vai arī tāpēc, ka pasludināts spriedums citā lietā par to pašu prasījuma priekšmetu.

Lietā Nr. 2016-09-01

Satversmes tiesa 2017. gada 18. janvārī pieņēma lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-09-01 "Par Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 32. panta pirmās daļas vārda "internetā" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 100. pantam".

Lietā tika lūgts vērtēt tiesību normu, kas vēlēšanu dienā, kā arī dienu pirms vēlēšanu dienas liedz izvietot priekšvēlēšanu aģitācijas materiālus internetā.

181 Piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 9. punkts.

182 Satversmes tiesas 2007. gada 21. augusta lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-07-01, 2010. gada 15. aprīļa spriedums lietā Nr. 2009-88-01, 2012. gada 8. novembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-04-03, 2015. gada 6. oktobra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2014-35-03.

183 Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2004-19-01 10. punktu.

184 Satversmes tiesas 2009. gada 10. jūlija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-06-01.

185 Satversmes tiesas 2009. gada 3. februāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-46-0306 4. punkts.

186 Satversmes tiesas 2007. gada 12. jūnija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-06-03,

2009. gada 20. janvāra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306 un 2009. gada 3. februāra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-46-0306.

187 Satversmes tiesas 2007. gada 12. jūnija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-06-03 11.2. punkts.

188 Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 16.2. punkts.

189 Satversmes tiesas 2016. gada 13. novembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-02-01.

190 Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 11.-14. punkts.

Lieta tika ierosināta pēc divdesmit 12. Saeimas deputātu pieteikuma. Tajā norādīts, ka jēdziens “internets” apstrīdētajā normā esot definēts pārāk plaši, tādējādi apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežojot tiesības uz vārda brīvību.

Ar 2016. gada 16. jūnija likumu “Grozījumi Priekšvēlēšanu aģitācijas likumā” Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 32. panta pirmā daļa tika grozīta, precīzi nosakot, ka vēlēšanu dienā un dienu pirms vēlēšanu dienas ir aizliegta tikai tāda priekšvēlēšanu aģitācija internetā, kas tiek veikta kā maksas pakalpojums.

Vērtējot, vai nepastāv apstākļi, kas prasa tiesvedību turpināt, Satversmes tiesa ņēma vērā, ka izskatāmā lieta ir ierosināta pēc divdesmit Saeimas deputātu pieteikuma un pēc šāda pieteikuma ir veicama normu abstraktā kontrole. Turklāt pieteikuma iesniedzējs papildu paskaidrojumos Satversmes tiesai norādīja, ka nepastāv tādi apstākļi, kuru dēļ tiesvedība lietā būtu turpināma.

Satversmes tiesa norādīja, ka pieteikuma iesniedzēja juridiskais pamatojums tam, ka apstrīdētā norma, iespējams, neatbilst Satversmei, tika balstīts uz pieņēmumu, ka jēdziens “internets” apstrīdētajā normā ir definēts pārāk plaši. Tā kā likumdevējs ar 2016. gada 16. jūnija grozījumiem Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 32. panta pirmajā daļā ir tieši noteicis, kāda veida aģitāciju internetā vēlēšanu dienā, kā arī dienu pirms vēlēšanu dienas veikt ir aizliegts, strīds izskatāmajā lietā vairs nepastāv. Līdz ar to tiesvedība lietā tika izbeigta.

Lieta Nr. 2016-10-01

Satversmes tiesa 2017. gada 6. aprīlī pieņēma lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-10-01 “Par Maksātspējas likuma 9. panta pirmās daļas otrā

teikuma un likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 4. panta pirmās daļas 26. punkta un pārejas noteikumu 22.² punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”.

Lietā tika lūgts vērtēt regulējumu, kas paredz maksātspējas procesa administratorus pielīdzināt valsts amatpersonām. Apstrīdētās normas nosaka valsts amatpersonas statusu maksātspējas procesa administratoriem, kā arī valsts amatpersonas deklarācijas iesniegšanas termiņu tiem maksātspējas administratoriem, kuri vienlaikus ieņem arī advokāta amatu.

Lieta tika ierosināta pēc vairāku maksātspējas procesa administratoru pieteikuma. Pieteikuma iesniedzēji norādīja, ka vienlīdzības principam neatbilstot regulējums, kas paredz atšķirīgu attieksmi pret administratoriem, kuri vienlaikus ir zvērināti advokāti, salīdzinājumā ar citām konkrētām administratoru grupām.

Visupirms Satversmes tiesa vērtēja iespēju paplašināt prasījuma robežas, jo šādu lūgumu pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem bija iesnieguši pieteikuma iesniedzēji. Satversmes tiesa secināja, ka pastāv cieša saistība starp apstrīdētajām normām un likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 24. panta 1.¹ daļu. Šī tiesību norma paredz īpašus noteikumus attiecībā uz valsts amatpersonas deklarācijā norādāmās informācijas apjomu tām valsts amatpersonām, kuras vienlaikus ieņem arī advokāta amatu. Satversmes tiesa nolēma, ka izskatāmās lietas ietvaros ir izvērtējama arī likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 24. panta 1.¹ daļas atbilstība Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesa norādīja, ka Maksātnespējas likuma 9. panta pirmās daļas otrā teikuma un Interēšu konflikta novēršanas likuma 4. panta pirmās daļas 26. punkta atbilstība Satversmei jau ir vērtēta Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra spriedumā lietā Nr. 2015-03-01, kā arī 2016. gada 22. februāra lēmumā par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2015-04-01. Tādējādi tas, vai minētās normas aizskar Satversmes 91. panta pirmajā teikumā noteiktās pamattiesības, ir vērtējams kopsakarā ar Satversmes tiesas iepriekš paustajiem apsvērumiem.

Satversmes tiesa uzsvēra, ka Satversme neliedz likumdevējam noteikt, kuras personas likuma "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" izpratnē ir valsts amatpersonas. Tātad likumdevējs bija tiesīgs paredzēt, ka ikviens maksātnespējas procesa administrators amata darbībā ir pielīdzināts valsts amatpersonām. Ņemot vērā, ka Maksātnespējas likuma 9. panta pirmās daļas otrais teikums un likuma "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" 4. panta pirmās daļas 26. punkts nosaka valsts amatpersonas statusu ikvienam maksātnespējas procesa administratoram, vērtēt šo normu atbilstību Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātajam vienlīdzības principam nav iespējams. Šīs normas neaizskar Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātās pieteikuma iesniedzēju pamattiesības, tāpēc tiesvedības turpināšana šajā prasījuma daļā nav iespējama.

Attiecībā uz Interēšu konflikta novēršanas likuma 24. panta 1.¹ daļu un pārejas noteikumu 22.² punktu Satversmes tiesa secināja, ka maksātnespējas procesa administratori, kuri ieņem arī advokāta amatu, un maksātnespējas procesa administratori, kuri savu profesionālo darbību savieno ar citām privātā sektora profesijām, tostarp kvalificēti juristi un zvērināti revidenti, atrodas atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos. Izskatāmās lietas ietvaros no vienlīdzības principa neizriet pienākums paredzēt vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos, tādējādi tiesvedības turpināšana arī šajā prasījuma daļā nav iespējama.

Lieta Nr. 2016-20-01

Satversmes tiesa 2017. gada 3. maijā pieņēma lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-20-01 "Par Maksātnespējas likuma 17. panta 3.¹ daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam".

Lietā tika lūgts vērtēt regulējumu, kas paredz maksātnespējas procesa administratoru sertifikātu darbības izbeigšanu.

Lieta tika ierosināta pēc vairāku privātpersonu konstitucionālajām sūdzībām. Pieteikumu iesniedzēji ir sertificēti maksātnespējas procesa administratori, kuru sertifikātu darbība, pamatojoties uz apstrīdēto normu, varēja tikt izbeigta. Pieteikumu iesniedzēju ieskatā, apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežojot viņu tiesības saglabāt izvēlēto nodarbošanos.

2017. gada 6. janvārī stājās spēkā likums "Grozījumi Maksātnespējas likumā", ar kuru citstarp no Maksātnespējas likuma izslēgts 17. pants.

Satversmes tiesa secināja, ka pašlaik spēkā esošajās Maksātnespējas likuma normās nav ietverts tāds pamats administratora sertifikāta darbības izbeigšanai un administratora atcelšanai no amata, kāds bija ietverts apstrīdētajā normā. Tiesiskais regulējums par administratora sertifikāta darbības izbeigšanu un administratora atcelšanu no amata ir mainījies pēc būtības. Līdz ar to apstrīdētā norma ir zaudējusi spēku.

Noskaidrojot, vai nepastāv apstākļi, kas prasa tiesvedību turpināt, Satversmes tiesa vērtēja, vai tas, ka apstrīdētā norma zaudējusi spēku, ir pietiekams pamats uzskatīt, ka ir novērsts personas pamattiesību aizskārumš, kas radies apstrīdētās normas dēļ. Tika atzīts, ka apstrīdētā norma nav aizskārusi pieteikumu iesniedzēju pamattiesības, jo administratīvās lietas par viņiem izsniegto administratora sertifikātu darbību izbeigšanu ir izbeigtas. Proti, pieteikumu iesniedzējiem joprojām ir spēkā esoši administratora sertifikāti. Līdz ar to tiesvedība lietā tika izbeigta.

2.8. KOLĒGIJU LĒMUMI

Satversmes tiesas process sākas ar pieteikuma par lietas ierosināšanu izskatīšanu Satversmes tiesas kolēģijā. Kolēģija izvērtē pieteikuma atbilstību Satversmes tiesas likuma prasībām un lemj par lietas ierosināšanu vai atteikšanos ierosināt lietu.¹⁹¹

Pieteikumu izskatīšana un kolēģijas lēmumu sagatavošana ir laikietilpīga un veido nozīmīgu Satversmes tiesas darba daļu. Konstitucionalitātes jautājumi kļūst arvien sarežģītāki, un tādējādi arī kolēģijas lēmumos tiek ietverta plaša un izvēsta argumentācija.¹⁹² Jāņem vērā, ka kolēģiju lēmumos ietvertās tiesiskās atziņas var kalpot par interpretācijas līdzekli pamattiesību un tiesiskas valsts principu satura noskaidrošanai.¹⁹³ Līdz ar to minētie lēmumi var noderēt pieteikumu par lietas ierosināšanu sagatavošanai un Satversmes tiesas procesam veltītu zinātnisku pētījumu izstrādāšanai.

Satversmes tiesas kolēģiju lēmumi par lietu ierosināšanu tiek publicēti Satversmes tiesas mājaslapas sadaļā "Ierosinātās un izskatītās lietas". Papildus tam Satversmes tiesas mājaslapas sadaļā "Kolēģiju lēmumi par atteikšanos ierosināt lietu" izlases veidā tiek publicēti arī lēmumi, kuri ilustrē Satversmes tiesas likuma piemērošanas nianšes. Līdz ar to pārskatāmā veidā pieejama in-

formācija par pieteikuma veidiem un atsevišķiem likuma piemērošanas jautājumiem, piemēram, pieteikuma juridiskā pamatojuma saturu, konstitucionālās sūdzības iesniedzēja pamattiesību aizskāruma konstatēšanu un pieteikuma iesniegšanas termiņa skaitīšanu. Lai gan kolēģiju lēmumu kļūst arvien vairāk, tajos atspoguļojas konsekventa izpratne par pieteikumam izvirzītajām prasībām.

Satversmes tiesā 2017. gadā saņemts liels skaits pieteikumu, kuros lūgts vērtēt civilprocesa¹⁹⁴ un kriminālprocesa¹⁹⁵ normu, kā arī administratīvo pārkāpuma lietu izskatīšanas kārtības¹⁹⁶ atbilstību Satversmes 92. pantā ietvertajām tiesībām uz taisnīgu tiesu. Visvairāk pieteikumu saņemts par Civilprocesa likuma normu atbilstību Satversmei. Lielāko pieteikumu daļu veido konstitucionālās sūdzības.

Satversmes tiesas kolēģiju izskatīšanai 2017. gadā nodoti 207 pieteikumi par lietas ierosināšanu un ierosinātas 35 lietas. 20 lietas ierosinātas uz konstitucionālās sūdzības pamata. Septiņas lietas ierosinātas pēc vispārējās jurisdikcijas vai administratīvās tiesas pieteikumiem, četras lietas pēc tiesībsarga pieteikuma, divas – pēc Saeimas deputātu pieteikuma. Pa vienai lietai ie-

191 Sk. plašāk: Rodiņa A., Amoliņa D. Lietas ierosināšana Satversmes tiesā. Central and Eastern European Legal Studies, 2013, No. 1.

Pieejams: <https://eplopublications.eu/publication/digital-edition/lietas-ierosinasana-satversmes-tiesa>.

192 Sk. plašāk: Semenuka E. Satversmes tiesas kolēģija: vēsture, kompetence, prakse. Jurista Vārds, 06.12.2016., Nr. 49, 42.–48. lpp.

193 Satversmes tiesas 2011. gada 8. marta lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-52-03 8. punkts.

194 Piemēram, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 190/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 184/2017,

pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 175/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 170/2017,

pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 165/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 163/2017,

pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 162/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 162/2017,

pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 160/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 156/2017,

pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 150/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 140/2017,

pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 137/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 128/2017,

pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 111/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 105/2017,

pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 96/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 88/2017,

pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 87/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 86/2017.

195 Piemēram, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 164/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 148/2017,

pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 141/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 139/2017 un

pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 83/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 65/2017,

pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 33/2017.

196 Piemēram, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 108/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 13/2017 un

pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 10/2017.

rosinātas pēc ģenerālprokurora pieteikuma un pašvaldības domes pieteikuma.

Lēmumi par lietas ierosināšanu

Ierosinātās lietas skar dažādus tiesību jautājumus – to starp tādus, kas saistīti ar zemes piespiedu nomas maksas apmēru, miruša pacienta mantinieka tiesībām prasīt no Ārstniecības riska fonda atlīdzību par pacienta dzīvībai un veselībai nodarīto kaitējumu un ārstniecības izdevumiem, ministra tiesībām apturēt pašvaldības domes lēmuma par pastāvīgo komiteju izveidošanu un locekļu ievēlēšanu darbību, pienākumu prasības pieteikumā civilprocesā norādīt atbildētāja deklarēto dzīvesvietu, pašvaldības saistošajiem noteikumiem par nekustamā īpašuma nodokļa likmi, sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu, kandidēšanu Saeimas vēlēšanās, ārstniecības personu darba samaksu, pieeju tiesai administratīvo pārkāpumu lietās un kasācijas sūdzību izskatīšanas kārtību krimināllietās.

Ja iesniegtais pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma prasībām, kolēģija pieņem lēmumu par lietas ierosināšanu. Šā iemesla dēļ lēmumos par lietas ierosināšanu parasti netiek ietverta izvērstā analīze par pieteikuma saturu un formu.¹⁹⁷ Tomēr atsevišķos gadījumos kolēģija strīdīgus procesuālus jautājumus var atstāt izlemšanai tiesas spriedumā.¹⁹⁸ Visbiežāk šādas situācijas rodas, vērtējot konstitucionālajās sūdzībās sniegto pamatojumu par personas pamattiesību aizskārumu. Kā atzinusi Satversmes tiesa, lai ierosinātu lietu pēc konstitucionālās sūdzības, nepieciešams konstatēt, ka pieteikumā ietverts juridiskais pamatojums personas uzskatam par tās iespējamo pamattiesību aizskārumu, taču kolēģijai nav pienākuma šo “uzskatu” izvērtēt līdz galam. Lieta būtu ierosināma tikai tad, ja kolēģija ir pārliecināta, ka pastāv šāds aizskārumu. Tomēr jautājums par to, vai patiešām aizskartas konstitucionālās sūdzības iesniedzēja pamattiesības, tiesai galvenokārt ir jāizlemj, izskatot lietu pēc būtības.¹⁹⁹ Turklāt lietas ierosināšana var tikt atteikta arī kādā prasījuma daļā – parasti tāpēc, ka konkrētajam prasījumam nav sniegts juridiskais pamatojums.²⁰⁰

Izskatot pieteikumu, Satversmes tiesas kolēģijai citstarp jānoskaidro, vai prasījums nav uzskatāms par izspriestu. Lai izvērtētu, vai pieteikums iesniegts par jau izspriestu prasījumu, jānoskaidro, vai: 1) prasījums for-

māli ir izspriests; 2) prasījums ir mainījies pēc būtības; 3) pastāv būtiski jauni apstākļi, kuru dēļ prasījumu nevarētu uzskatīt par jau izspriestu.²⁰¹ Piemēram, kolēģija konstatēja, ka pieteikumā Nr. 152/2017 ietvertais prasījums ir identisks spriedumā lietā Nr. 2005-13-0106 izvērtētajam prasījumam. Tomēr kolēģija arī secināja, ka pastāv būtiski jauni apstākļi, kuru dēļ pieteikuma iesniedzējas prasījumu nevar uzskatīt par izspriestu.²⁰²

Satversmes tiesā 2017. gadā tika saņemti pieteikumi ar identiskiem prasījumiem un līdzīgu lietas faktisko apstākļu izklāstu un juridisko pamatojumu. Procesuālās ekonomijas un lietderības apsvērumu dēļ Satversmes tiesas kolēģijas šādus pieteikumus izskata kopā un pieņem par tiem vienu lēmumu.²⁰³ Savukārt gadījumos, kad vairākos pieteikumos par lietas ierosināšanu ir līdzīgi prasījumi un vairākas lietas jau ierosinātas pirms attiecīgo pieteikumu izskatīšanas, kolēģijas lēmumos par lietas ierosināšanu norāda, ka nav nepieciešams uzaicināt institūciju, kas izdevusi apstrīdēto aktu, iesniegt savu atbildes rakstu ar lietas faktisko apstākļu izklāstu un juridisko pamatojumu.²⁰⁴ Arī tas tiek darīts procesuālas ekonomijas nolūkā, jo lietas par līdzīgiem vai identiskiem prasījumiem parasti tiek apvienotas, lai veicinātu to vispusīgu un ātru iztiesāšanu.

Pieteikumu iesniedzēji 2017. gadā bieži lūguši apturēt tiesas nolēmuma izpildi. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka nolēmuma izpildes apturēšana ir uzskatāma par ārkārtēju tiesas procesa līdzekli, kas ir piemērojams vienīgi svarīgu mērķu sasniegšanai – piemēram, lai nodrošinātu personas tiesību aizsardzību tādos gadījumos, kad nolēmuma izpilde attiecīgajā vispārējās jurisdikcijas tiesas lietā pirms Satversmes tiesas nolēmuma spēkā stāšanās varētu padarīt neiespējamu Satversmes tiesas nolēmuma izpildi vai radīt būtisku kaitējumu pieteikuma iesniedzējam. Līdz ar to Satversmes tiesas kolēģijai, izlemjot lūgumu par tiesas nolēmuma izpildes apturēšanu, jāizvērtē: 1) vai pieteikumā ir sniegts pamatojums šādam lūgumam; 2) vai lietā pastāv tādi apstākļi, kuru dēļ nolēmuma izpilde pirms Satversmes tiesas nolēmuma spēkā stāšanās varētu padarīt neiespējamu Satversmes tiesas nolēmuma izpildi, vai nolēmuma izpilde varētu radīt būtisku kaitējumu pieteikuma iesniedzējam.²⁰⁵ Pērn vairumā gadījumu pieteikumu iesniedzēji vai nu nebija snieguši pamatojumu savam lūgumam, vai arī kolēģija no pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem neguva pārlicību, ka konkrētajā situāci-

197 Sk. plašāk: Rodiņa A., Amoliņa D. Lietas ierosināšana Satversmes tiesā. *Central and Eastern European Legal Studies*, 2013, No. 1.

Pieejams: <https://eplpublications.eu/publication/digital-edition/lietas-ierosinasana-satversmes-tiesa>

198 Piemēram, Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2007. gada 17. jūlija lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 61/2007.

199 Piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 21.2. punkts.

200 Piemēram, Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2017. gada 24. novembra lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 180/2017 un 1. kolēģijas 2017. gada 8. novembra lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 176/2017.

201 Piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 10.1.–10.5. punkts.

202 Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2017. gada 18. oktobra lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 152/2017.

203 Piemēram, Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2017. gada 24. novembra lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikumiem Nr. 181/2017 un Nr. 188/2017.

204 Piemēram, Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2017. gada 20. decembra lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 202/2017 un 1. kolēģijas 2017. gada 11. decembra lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 174/2017.

205 Satversmes tiesas 2014. gada 19. jūnija rīcības sēdes lēmuma lietā Nr. 2014-09-01 4. un 5. punkts.

jā patiešām pastāv tādi apstākļi, kuru dēļ būtu nepieciešams apturēt tiesas nolēmumu izpildi.²⁰⁶

Pieteikumos bez prasījuma par lietas ierosināšanu un lūguma par nolēmuma izpildes apturēšanu arvien biežāk tiek ietverti arī citi lūgumi. Piemēram, vienā pieteikumā lūgts apvienot ierosināto lietu ar lietu Nr. 2017-16-01 "Par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 289.²⁰ panta septītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam". Par šo lūgumu Satversmes tiesas kolēģija norādījusi, ka lēmumu par lietas apvienošanu var pieņemt tiesnesis, kurš sagatavo lietu izskatīšanai. Savukārt jautājumu par dažādās procesa stadijās esošu lietu apvienošanu izlemj rīcības sēdē. Līdz ar to šāda lūguma izlemšana nav kolēģijas kompetencē.²⁰⁷ Savukārt citā pieteikumā lūgts izskatīt lietu līdz 2017. gada 31. decembrim. Šajā gadījumā kolēģija atzina, ka lietas tiek izskatītas Satversmes tiesas likumā noteiktā termiņā. Saskaņā ar likuma 22. panta desmito daļu jautājumu par tiesas sēdes laiku un vietu tiesa izlemj pēc lietas nodošanas izskatīšanai rīcības sēdē. Tādējādi norādītais lūgums ir izlemjams vienīgi rīcības sēdē.²⁰⁸

Lēmumi par atteikšanos ierosināt lietu

Satversmes tiesas kolēģijas 2017. gadā pieņēmušas 131 lēmumu par atteikšanos ierosināt lietu. Vairākos gadījumos prasījums tiesai nebija noformēts skaidri un saprotami. Piemēram, pieteikumā nebija norādīta tiesību norma, kura varētu radīt pieteikuma iesniedzējam Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumu. Tādējādi no pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem nebija identificējama tā tiesību norma, kuras atbilstība Satversmei būtu vērtējama.²⁰⁹ Savukārt citā gadījumā pieteikumā bija norādīta apstrīdētā tiesību norma, bet augstāka juridiskā spēka tiesību norma tajā nebija precizēta. Lai gan pieteikumā bija citētas vairākas Satversmes normas un vispārīgi norādīts uz pieteikuma iesniedzējam Satversmē garantētajām pamattiesībām, tomēr arī šajā gadījumā no pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem nebija nepārprotami konstatējams, kādas pieteikuma iesniedzējam Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar apstrīdētā norma un kas tiesai šajā gadījumā būtu jāvērtē.²¹⁰

Konstitucionālajā sūdzībā persona var ietvert prasiju-

mu vienīgi par normatīvā akta atbilstības izvērtēšanu augstāka juridiskā spēka tiesību normai. Proti, izskatot konstitucionālo sūdzību, Satversmes tiesa nav tiesīga vērtēt konstitucionālo institūciju, valsts pārvaldes vai pašvaldības pieņemto lēmumu tiesiskumu. Katru gadu Satversmes tiesas kolēģijas vismaz vienreiz atsaka ierosināt lietu tāpēc, ka prasījums nav Satversmes tiesas kompetencē. Piemēram, 2017. gadā privātpersona lūdz vērtēt Jelgavas pilsētas domes lēmumu par sabiedriskā transporta pakalpojumu tarifu noteikšanu Jelgavas pilsētas maršrutu tīkla pilsētas nozīmes maršrutos. Minētais lēmums nav ārējs normatīvais akts, tādēļ šāds prasījums nav piekritīgs Satversmes tiesai.²¹¹

Satversmes tiesas kolēģijas bieži atsaka ierosināt lietu, jo nav konstatējams pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārumus. Proti, nav konstatējama tieša saikne starp pieteikuma iesniedzēja pamattiesību iespējamo aizskārumu un apstrīdēto normu vai arī konstitucionālā sūdzība iesniegta vispārības labā (*actio popularis*), vai nav sniegts pamatojums tam, ka konkrētas tiesības ietilpst Satversmes normu saturā un tvērumā.²¹² Ikvienā konstitucionālajā sūdzībā jānorāda apsvērumi par to, vai un kādā veidā apstrīdētā norma ir aizskārusi tieši pieteikuma iesniedzēja pamattiesības vai kā citādi izraisījusi viņam nelabvēlīgas sekas.²¹³ Piemēram, kolēģija ir atteikusies ierosināt lietu gadījumā, kad iespējamais pamattiesību aizskārumus varētu būt radies komercsabiedrībai, nevis tās vienīgajam dalībniekam, kas bija iesniedzis sūdzību savā kā fiziskas personas vārdā.²¹⁴

Dažkārt iespējamo pamattiesību aizskārumu personai rada nevis tiesību normas neatbilstība augstāka juridiskā spēka tiesību normām, bet gan tās piemērošana.²¹⁵ Satversmes tiesa ir vairākkārt uzsvērusi, ka valsts pārvaldes un tiesas veiktās tiesību normu piemērošanas izvērtējums saskaņā ar Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. pantu nav tās kompetencē.²¹⁶ Satversmes tiesa nevar pārvērtēt tiesību normu piemērošanas un interpretācijas jautājumus.²¹⁷

Pērn vairākas konstitucionālās sūdzības iesniegtas par nākotnē sagaidāmu pamattiesību aizskārumu. Nākotnē sagaidāms aizskārumus var būt pamats lietas ierosināšanai un izskatīšanai pēc būtības tikai tādos gadījumos,

206 Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2017. gada 7. novembra lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 167/2017, 2. kolēģijas 2017. gada 23. septembra lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 142/2017 un 2. kolēģijas 2017. gada 4. septembra lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 12/62017.

207 Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2017. gada 18. septembra lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 134/2017.

208 Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2017. gada 19. jūlija lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 107/2017.

209 Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2017. gada 16. novembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 173/2017.

210 Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2017. gada 4. augusta lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 116/2017.

211 Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2017. gada 24. novembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 177/2017.

212 Piemēram, Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2017. gada 28. jūnija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 100/2017,

Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2017. gada 1. februāra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 11/2017.

213 Piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 18. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-74-01 12. punkts.

214 Piemēram, Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2017. gada 20. decembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 196/2017.

215 Piemēram, Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2017. gada 30. oktobra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 162/2017.

216 Piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 3. jūnija sprieduma lietā Nr. 2008-43-0106 12. punkts.

217 Piemēram, Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2017. gada 18. septembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 137/2017.

kad nelabvēlīgās sekas, kas personai iestātos tiesību normas piemērošanas gadījumā, radītu tai būtisku kaitējumu.²¹⁸ Proti, personai konstitucionālajā sūdzībā jāsniedz attiecīgs juridiskais pamatojums.²¹⁹ Turklāt būtiski, ka nākotnē sagaidāma pamattiesību aizskārums gadījumā uz pieteikumu nav attiecināmas Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrās un ceturtās daļas prasības.²²⁰

Satversmes tiesas kolēģijas 2017. gadā vairākos lēmumos norādījušas arī uz to, kā jānoformē pilnvarojums pieteikuma parakstīšanai un personas pārstāvēšanai Satversmes tiesā. Ja pieteikumu personas vārdā paraksta tās pilnvarotais pārstāvis, šādam pilnvarojumam jābūt noformētam tādā veidā, lai Satversmes tiesa varētu pārlicināties, ka pilnvarotā persona patiešām ir tiesīga rīkoties personas vārdā. Situācijā, kad viena fiziska persona parakstījusi pieteikumu citas personas vārdā un pieteikumam pievienojusi pašrocīgi apliecinātu notariāla akta izraksta kopiju, kolēģija norādīja, ka atbilstoši Notariāta likuma 101. pantam par notariālo aktu grāmatā ierakstīto notariālo aktu zvērināts notārs izdod notariāli apliecinātus notariālo aktu grāmatas izrakstus un notariālo aktu norakstus. Tātad pieteikumam ir jāpievieno zvērināta notāra izdots un apliecināts notariāla akta izraksts vai noraksts.²²¹

Satversmes tiesas procesā būtiska nozīme ir subsidiaritātes principam. Pieteikuma iesniedzējam ir pienākums izmantot vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus, ja tādi pastāv konkrēta strīda risināšanai. Gadījumā, kad pamattiesības tiek aizskartas ar tiesību piemērošanas aktu, personai jāizmanto vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi, kas paredz iespēju apstrīdēt vai pārsūdzēt tiesību piemērošanas aktu, ar kura starpniecību tiesību norma ir aizskārusi personas pamattiesības.²²² Satversmes tiesas kolēģijas 2017. gadā vairākkārt atteikušas ierosināt lietu, jo nav izmantoti vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi.²²³ Piemēram, kolēģija norādījusi, ka administratīvā tiesa atbilstoši Administratīvā procesa likuma 104. panta trešajai daļai var atzīt Ministru kabineta noteikumu vai pašvaldības saistošo noteikumu normas neatbilstību likumam. Tādēļ šādā gadījumā ir jāizmanto vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi. Taču

administratīvā tiesa nevar atzīt likuma vai pašvaldības saistošo noteikumu normas neatbilstību Satversmei, jo šāda kompetence noteikta vienīgi Satversmes tiesai. Tādēļ attiecībā uz lūgumu Satversmes tiesai izvērtēt likuma un citu normatīvo aktu normu atbilstību Satversmei administratīvā akta apstrīdēšana un pārsūdzēšana administratīvajā tiesā nav uzskatāma par tiesību aizsardzības līdzekli.²²⁴ Kolēģija norādījusi arī to, ka prokurora protesta iesniegšana vai disciplinārlietas ierosināšana pret tiesnesi nav uzskatāma par vispārējo tiesību aizsardzības līdzekli Satversmes tiesas likuma izpratnē.²²⁵ Savukārt, ja persona lūdz izvērtēt pašvaldības izstrādāto teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu atbilstību Satversmei, tad tai pirms pieteikuma iesniegšanas Teritorijas attīstības plānošanas likuma 27. panta pirmajā daļā noteiktajā kārtībā jāvērsas pie vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra ar iesniegumu par apstrīdēto normu.²²⁶ Pieteikums atzīts par neatbilstošu Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajā daļā un sestās daļas 2. punktā noteiktajām prasībām arī gadījumā, kad personai tās pamattiesību aizsardzības labad bija iespēja celt prasību tiesā, pamatojoties uz vispārīgiem Civillikuma noteikumiem.²²⁷

Tomēr subsidiaritātes principa ievērošanai nepieciešams izsmelt reālās un efektīvās iespējas aizstāvēt aizskartās pamattiesības, nevis izmantot jebkurus teorētiski iespējamus tiesību aizsardzības līdzekļus, kas varētu jebkādā veidā attiekties uz pieteikuma iesniedzēja situāciju. Proti, tikai ar reālu un efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli ir iespējams panākt tādu materiāltiesisku rezultātu, kas novērš iespējamo pamattiesību aizskārums.²²⁸ Piemēram, Satversmes tiesas kolēģija ir vērtējusi, vai personai ir reālas un efektīvas iespējas aizstāvēt aizskartās pamattiesības gadījumā, ja kasācijas instances tiesa ir sniegusi apstrīdētās normas tulkojumu un lieta nodota jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesai. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 476. panta pirmo daļu likuma tulkojums, kas izteikts kasācijas instances tiesas spriedumā, ir obligāts tiesai, kas šo lietu izskata no jauna. Tādējādi konkrētajā gadījumā tika atzīts, ka pieteikuma iesniedzējai nav reālu un efektīvu iespēju aizstāvēt aizskartās pamattiesības.²²⁹

218 Piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 23.2. punkts.

219 Piemēram, Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2017. gada 20. decembra lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 202/2017.

220 Piemēram, Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2017. gada 16. maija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 69/2017 un Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2017. gada 19. jūlija lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 107/2017.

221 Piemēram, Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2017. gada 24. novembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 189/2017.

222 Piemēram, Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2017. gada 19. oktobra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 159/2017.

223 Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2017. gada 19. oktobra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 159/2017, Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2017. gada 29. septembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 146/2017, Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2017. gada 24. augusta lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 129/2017, Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2017. gada 6. jūnija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 81/2017, Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2017. gada 24. maija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 78/2017 un Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2017. gada 10. maija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 64/2017.

224 Piemēram, Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2017. gada 23. oktobra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 157/2017.

225 Piemēram, Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2017. gada 23. oktobra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 155/2017.

226 Piemēram, Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2017. gada 16. oktobra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 153/2017.

227 Piemēram, Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2017. gada 20. maija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 88/2017.

228 Piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 14. punkts un 2013. gada 24. oktobra sprieduma lietā Nr. 2012-23-01 14. punkts.

229 Piemēram, Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2017. gada 6. janvāra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 293/2016.

Konstitucionālās sūdzības izskatīšanas atzīšana par vispārvarīgu vai iespējama būtiska kaitējuma sūdzības iesniedzējam konstatēšana ir izņēmums no Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajā daļā noteiktās kārtības, kas pieļauj Satversmes tiesas kolēģijai ierosināt lietu, pirms persona ir izmantojusi visus tai pieejamos vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus. Persona var lūgt pieteikuma izskatīšanu atzīt par vispārvarīgu gadījumā, ja tā noteiktajā termiņā nav uzsākusi izmantot visus tai pieejamos vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus, vai arī gadījumā, ja vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu izmantošana ir uzsākta, bet vēl nav noslēgusies. 2017. gada kolēģiju lēmumos ietverti kritēriji, kuri ļauj izvērtēt, vai konstitucionālās sūdzības izskatīšana ir atzīstama par vispārvarīgu. Lai konstitucionālās sūdzības izskatīšanu atzītu par vispārvarīgu, nepieciešams konstatēt, ka tajā aprakstītais tiesiskais stāvoklis bez konkrētā pieteikuma iesniedzēja skar arī citas personas, kā arī, lai konkrētā tiesiskā situācija pati par sevi būtu atzīstama par sevišķi būtisku un prasītu nekavējošu tās atrisināšanu. Savukārt “būtisks kaitējums” Satversmes tiesas likuma izpratnē ir tāds kaitējums, kas personas tiesībām un interesēm vienlaikus rada nelabvēlīgas un neatgriezeniskas sekas.²³⁰ Kolēģijas 2017. gadā nevienas konstitucionālās sūdzības izskatīšanu nav atzinušas par vispārvarīgu, kā arī nav secinājušas, ka tiesību aizsardzība ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem nevar novērst būtisku kaitējumu sūdzības iesniedzējam.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka konstitucionālās sūdzības iesniegšanai noteiktais termiņš ir konstitucionālās sūdzības saturu veidojošs noteikums, kura neievērošana liedz pieeju Satversmes tiesai.²³¹ Tas ir līdzeklis, kas garantē tiesisko noteiktību un stabilitāti valstī, un tas neliedz personai vērsties un aizstāvēt savas tiesības un likumīgās intereses Satversmes tiesā. Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtajā daļā ir izsmeļoši noteikts, kas ir uzskatāms par procesuālā termiņa skaitījuma sākumu – pēdējās institūcijas nolēmums vai pamattiesību aizskārums rašanās brīdis. Piemēram, persona pieteikumā norādīja, ka termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai skaitāms no apelācijas instances tiesas lēmuma par lietas izskatīšanas atlikšanu. Tomēr kolēģija secināja, ka konkrētajā gadījumā termiņš ir skaitāms no pamattiesību aizskārums rašanās brīža, proti, no dienas, kad Augstākās tiesas Civillietu departaments

savā spriedumā ir iztulkojis un piemērojis apstrīdēto normu.²³² Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtajā daļā noteiktais termiņš ir pietiekami garš, lai persona varētu sastādīt un iesniegt konstitucionālo sūdzību.²³³ Satversmes tiesas likums neparedz pieteikuma iesniegšanas termiņa atjaunošanu. Satversmes tiesas kolēģijas 2017. gadā ir vairākkārt atteikušas ierosināt lietas, jo personas nokavējušas konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņu.²³⁴

Lēmums par atteikšanos ierosināt lietu neliedz personai tiesības atkārtoti iesniegt pieteikumu par šo pašu jautājumu, ja vien nav nokavēts termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai. Šo iespēju personas izmanto arvien biežāk – 2017. gadā vairāk nekā 20 pieteikumi bija iesniegti atkārtoti.²³⁵ Sagatavojot atkārtoto pieteikumu, personai jānovērš trūkumi, uz kuriem kolēģija norādījusi iepriekš. Tomēr pieteikumā ietvertu argumentu izklāsta un struktūras izmaiņas, to izvēšana vai apjoma palielināšana pašas par sevi vēl nav uzskatāmas par tādām, kas izmaina pieteikumā ietvertā juridiskā pamatojuma un faktisko apstākļu izklāsta saturu pēc būtības. Ja pieteikuma juridiskais pamatojums nav papildināts ar jauniem argumentiem pēc būtības, ko kolēģija jau nebūtu izvērtējusi, izskatot iepriekšējo pieteikumu, tā atteiksies ierosināt lietu, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 5. punktu.²³⁶ Turklāt arī prasījuma formāla izmaiņšana, grozīšana vai papildināšana ar vēl kādu apstrīdēto normu nenozīmē, ka pieteikuma juridiskais pamatojums ir mainījies pēc būtības.²³⁷

Satversmes tiesas kolēģiju lēmumu analīze liecina, ka biežākais atteikuma pamats ir trūkumi juridiskajā pamatojumā. Proti, vai nu juridiskais pamatojums pieteikumā nav sniegts vispār vai arī tas ir acīmredzami nepietiekams prasījuma apmierināšanai. Par juridisko pamatojumu Satversmes tiesas likuma izpratnē atzīstama juridiskā argumentācija, kurā pamatota konkrētās apstrīdētās normas neatbilstība katrai pieteikumā norādītajai augstāka juridiskā spēka tiesību normai.²³⁸ Juridisko pamatojumu veido tiesību normu satura analīze, paskaidrojumi, kādā veidā apstrīdētā norma ierobežo pieteikuma iesniedzēja pamattiesības, apstrīdēto normu pieņemšanas procedūras tiesiskuma izvērtējums, kā arī pamattie-

230 Piemēram, Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2017. gada 19. oktobra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 159/2017.

231 Piemēram, Satversmes tiesas 2001. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2002-09-01 secinājumu daļas 1. punkts.

232 Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2017. gada 6. janvāra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 293/2016.

233 Piemēram, Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2015. gada 1. aprīļa lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 37/2015.

234 Piemēram, Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2017. gada 7. septembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 139/2017, Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2017. gada 6. jūnija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 82/2017, Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2017. gada 24. maija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 77/2017.

235 Piemēram, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 42/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 46/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 91/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 106/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 125/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 169/2017, pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 191/2017 u.c.

236 Piemēram, Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2017. gada 28. novembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 183/2017, Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2017. gada 3. augusta lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 120/2017.

237 Piemēram, Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2017. gada 10. maija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 59/2017,

Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2017. gada 26. aprīļa lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 50/2017.

238 Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2015. gada 16. februāra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 6/2015.

sību ierobežojuma leģitīmā mērķa un samērīguma izvērtējums. Faktisko apstākļu un tiesību normu atreferējums bez nepieciešamās juridiskās argumentācijas nav uzskatāms par juridisko pamatojumu Satversmes tiesas likuma izpratnē. Par juridisko pamatojumu nav uzskatāmi arī Satversmes tiesas, Augstākās tiesas un Eiropas Savienības Tiesas spriedumu citāti un tiesību zinātnieku paustās atziņas. Satversmes tiesa 2017. gadā attiecībā uz tiesu iesniegtajiem pieteikumiem uzsvērusi, ka juridiskais pamatojums Satversmes tiesas likuma izpratnē ir juridisko argumentu kopums, kas ir nepieciešams un vienlaikus arī pietiekams prasījuma apmierināšanai.²³⁹

Jāpatur prātā, ka pieteikuma juridisko pamatojumu vei-

do arī argumentācija par citiem Satversmes tiesas procesa elementiem. Piemēram, savā prasījumā pieteikuma iesniedzējs var konkretizēt brīdi, ar kuru apstrīdētā norma būtu jāatzīst par spēkā neesošu. Lūdzot atzīt tiesību normu par spēkā neesošu *ex tunc*, pieteikumā jāiekļauj pamatojums šādam lūgumam. Vienkārša norāde vai lūgums bez argumentācijas nav pietiekams.²⁴⁰

Satversmes tiesas kolēģija 2017. gadā ir vērtējusi arī pieteikuma iesniedzēja lūgumu apturēt tiesību normas darbību. Lai gan šis lūgums pēc būtības ir pagaidu aizsardzības līdzeklis, kas varētu nodrošināt Satversmes tiesas sprieduma izpildi, tomēr tas nav neregulēts procesuāls jautājums, kuru tiesa būtu tiesīga izlemt.²⁴¹

239 Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2017. gada 2. februāra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 17/2017.

240 Sk. plašāk: Rodiņa A., Amoliņa D. Lietas ierosināšana Satversmes tiesā. *Central and Eastern European Legal Studies*, 2013, No. 1.

Pieejams: <https://eplopublications.eu/publication/digital-edition/lietas-ierosinasana-satversmes-tiesa>

241 Piemēram, Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2017. gada 18. septembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 138/2017.

Sk. arī Satversmes tiesas 2015. gada 4. februāra rīcības sēdes lēmumu lietā Nr. 2015-03-01.

3

**SATVERSMES
TIESAS
AKTIVITĀTES**

3.1. PROJEKTI

Satversmes tiesa 2017. gadā aktīvi iesaistījās sabiedriskajās aktivitātēs un projektos, kas veicina sabiedrības izglītošanu un demokrātiskas tiesiskas valsts pamatvērtību stiprināšanu sabiedrībā. Savām aktivitātēm Satversmes tiesa izvēlējās šādas mērķauditorijas: Latvijas tiesu sistēmas institūciju darbinieki, Latvijas tiesību zinātņu studenti un studentu organizācijas, ārvalstu studenti un institūciju darbinieki, skolēni un jaunieši, kā arī sabiedrība kopumā.

Latvijas tiesu sistēmas institūciju darbinieki

Lai stiprinātu Latvijas valsts konstitucionālo iekārtu un veicinātu tiesu dialogu, 2017. gada 1. septembrī tika uzsākta jauna iniciatīva. Satversmes tiesa sadarbībā ar Tieslietu ministriju un Tiesu administrāciju izsludināja konkursu, kurā vispārējās jurisdikcijas un administratīvo tiesu tiesnešiem tika dota iespēja pieteikties praksē Satversmes tiesā. Prakses mērķis ir dot iespēju kādam no tiesnešiem dalīties pieredzē un pilnveidot savas profesionālās zināšanas. Konkursa rezultātā no 2018. gada 1. janvāra līdz 30. jūnijam Satversmes tiesas padomnieka pienākumus pildīs Rīgas apgabaltiesas tiesnesis Valdis Vazdiķis.

Satversmes tiesa 2017. gada 27. novembrī organizēja atvērto lekciju par kriptovalūtām un blokčēina tiesībām. Ķīnas Blokčēina pētījumu centra lektore, Ķīnas Politisko zinātņu un Tiesību Universitātes maģistre Jeļena Streļņikova skaidroja blokčēina tehnoloģijas uzbūvi un sniedza ieskatu juridiskajos problēmjautājumos, kas saistīti ar kriptovalūtas izmantošanu pasaulē. Satversmes tiesa atvērto lekciju tradīciju plāno turpināt arī Latvijas simtgades gadā.

Latvijas tiesību zinātņu studenti un studentu organizācijas

Satversmes tiesa ik gadu atbalsta organizācijas, kas rīko tiesu izspēsi. 2017. gadā jaunajiem juristiem bija iespēja Satversmes tiesas sēžu zālē izspēlēt divas fināla tiesu izspēsi. Proti, 2017. gada 29. aprīlī Satversmes tiesā jau otro gadu norisinājās Latvijas Republikas tiesībsarga organizētais tiesas procesa izspēsi fināls, savukārt 2017. gada 2. decembrī Satversmes tiesas sēžu zālē norisinājās Eiropas tiesību zinātņu studentu asociācijas Latvijā (*ELSA Latvia*) organizētais profesora Kārļa Diš-

lera XIX konstitucionālās tiesas procesa izspēsi fināls.

Tiesību zinātņu studentiem ik gadu tiek sniegtas prakses iespējas Satversmes tiesā. Praktikanti uz laiku iekļaujas Satversmes tiesas kolektīvā, veic dažādus ar juridisko jautājumu analīzi saistītus pienākumus, kā arī iepazīst Satversmes tiesas darba vidi. 2017. gadā Satversmes tiesā praktizējās septiņi studenti.

Ārvalstu studenti un institūciju darbinieki

Satversmes tiesa 2017. gadā uzņēma vairākas ārvalstu studentu delegācijas mācību vizītēs. Turklāt Satversmes tiesā viesojās arī dažādu ārvalstu institūciju darbinieki, lai apmainītos ar pieredzi un veicinātu sadarbību. Vizīšu laikā delegāciju pārstāvji tikās ar Satversmes tiesas tiesnešiem un darbiniekiem, kā arī iepazīs ar Satversmes tiesas darbu, funkcijām un konstitucionālās kontroles jautājumiem.

Skolēni un jaunieši

Satversmes tiesa 2017. gada 15. februārī piedalījās biznesa izglītības biedrības “*Junior Achievement Latvija*” organizētajā “Ēnu dienā 2017”. Šajā dienā Satversmes tiesā viesojās skolēni no astoņām Latvijas skolām. “Ēnas” varēja iepazīt tiesas darbu, tikties ar tiesnešiem un darbiniekiem, pārrunāt jautājumus, kas saistīti ar profesijas izvēli un ikdienas darbu tiesību nozarē, kā arī piedalīties Satversmes pieņemšanas 95. gadadienas svētku pasākumos Saeimā.

Turpinot Satversmes tiesas 20. jubilejas gadā uzsāktu iniciatīvu, Satversmes tiesas tiesneši un darbinieki 2017. gadā apciemoja skolas, kurās paši reiz mācījušies. Viņi tikās ar skolotājiem un skolēniem un uzstājās ar izglītojošu lekciju, stāstot par tiesneša profesiju, Latvijas tiesību sistēmu un Satversmes tiesu. Apzinoties, cik būtiski ir rosināt skolēnus domāt par nākotnes profesiju, tikšanās laikā ar skolēniem tika pārrunāti arī jautājumi par karjeras ceļa izvēli. Nākamajā gadā Latvijas simtgades ietvaros šo iniciatīvu plānots turpināt, aptverot skolas katrā Latvijas reģionā.

Satversmes tiesa sadarbībā ar jauniešu žurnālu “*Ilustrētā Junioriem*” 2017. gada vasarā izveidoja izglītojošu rakstu par Satversmi un Satversmes tiesu. Raksts tika publicēts 2017. septembra žurnālā. Tajā pastāstīts par

Satversmi un Satversmes tiesu, uzsverot svarīgākos faktus, kas būtu jāzina ikvienam jauniešiem. Tādējādi izveidots materiāls, kas jauniešiem saprotamā veidā stāsta par sarežģītām tēmām, sniedzot vispārīgu informāciju par valsts pamatlikumu un Satversmes tiesu.

Satversmes tiesa 2017. gada 25. septembrī uzsāka līdz šim nebijušu projektu. Tika izsludināts skolēnu zīmējumu un domrakstu konkurss, godinot gaidāmo Latvijas simtgadi un Satversmes pieņemšanas 96. gadadienu. Satversmes tiesa aicināja pedagogus pieteikt zīmējumu konkursam "Mana Satversme" vispārējās un speciālās izglītības iestāžu 6. klašu skolēnus, savukārt dalībai domrakstu konkursā "Mana Latvija un Satversme" – vispārējās izglītības, speciālās izglītības un profesionālo izglītības iestāžu 9. un 12. klašu skolēnus. Konkurss tika izsludināts, lai ar skolēnu radošo pašizpaušmju palīdzību stiprinātu skolēnu valstisko apziņu un sekmētu viņu līdzdalību valsts norisēs, kā arī veicinātu interesi un izpratni par Satversmi. Konkursa nolikumam tika pievienota Satversme, kā arī vairāki citi izzinoši materiāli. Dalībai konkursā pieteicās 48 skolas, aptverot visus Latvijas reģionus. Iesūtītie konkursa darbi pārsteidz ar radošumu un plašo skatījumu. Tie veido unikālu materiālu, kas paliks mūsu valsts vēstures lappusēs. Laureātu un atzinības rakstu saņēmēju apbalvošanas ceremonija notiks 2018. gada 15. februārī svinīgā pasākumā Satversmes tiesā.

Veicinot skolēnu izglītošanu, Satversmes tiesa 2017. gadā uzsāka sadarbību ar Latvijas Televīzijas erudīcijas spēles "Gudrs, vēl gudrāks" radošo komandu.

Sadarbības ietvaros sagatavoti 17 erudīcijas jautājumi par Satversmi, Satversmes tiesu, tiesneša profesiju un Latvijas tiesību sistēmu. Jautājumu filmēšanā piedalījās Satversmes tiesas tiesneši. Jautājumi tiks uzdoti 9., 10., 11. un 12. klašu skolēniem. Erudīcijas spēles "Gudrs vēl gudrāks" raidījumi, kuros tiks uzdoti Satversmes tiesas veidotie jautājumi, Latvijas Televīzijā tiks raidīti 2018. gada pirmajā pusgadā. Satversmes tiesa novērtē šo sadarbību kā lielisku iespēju uzrunāt plašāku skolēnu auditoriju, vēršot uzmanību uz tiem tiesību jautājumiem, kas būtu jāzina ikvienam.

Sabiedrība

Satversmes tiesas kolektīvs 2017. gada 22. aprīlī piedalījās Lielajā talkā, sakopjot Ādažu novadā esošo Alderu parku. Alderu muižā 1888. gada 7. februārī dzimis viens no Satversmes tēviem, izcils jurists, politiķis, rakstnieks un sabiedriskais darbinieks Fēliks Cielēns. Turpinot Satversmes pieņemšanas 95. gadadienas godināšanu, minētā talka bija simbolisks cildinājums Fēlikssam Cielēnam, viņa ģimenei, kā arī skaistajai vietai, no kuras viņš nācis. Talka tika rīkota sadarbībā ar Ādažu novada domi un Ādažu Kultūras centru. Šajā pasākumā tika izveidots informatīvs materiāls, kurā sniegta informācija par Fēliksa Cielēna dzīvi un ieguldījumu Satversmes teksta radīšanā.

Veicinot tiešu un nepastarpinātu komunikāciju ar sabiedrību, Satversmes tiesa 2017. gadā sniedza plašsaziņas līdzekļiem vispusīgu informāciju par izskatītajām lietām – tostarp rīkojot trīs preses konferences.

Satversmes tiesas darbinieki. Foto: Toms Norde.

3.2. VALSTS VARAS ATZARU DIALOGS

12.01.2017.

Satversmes tiesas priekšsēdētāja Alda Laviņa tikšanās ar Augstākās tiesas priekšsēdētāju Ivaru Bičkoviču Augstākajā tiesā.

[Preses relīze.](#)

14.02.2017.

Satversmes tiesas priekšsēdētāja Alda Laviņa tikšanās ar Valsts prezidentu Raimonu Vējoni Rīgas pili.

[Preses relīze.](#)

[Foto.](#)

31.05.2017.

Satversmes tiesas priekšsēdētājas Inetas Ziemeles tikšanās ar tieslietu ministru Dzintaru Rasnaču Satversmes tiesā.

[Preses relīze.](#)

11.10.2017.

Satversmes tiesas tiesnešu tikšanās ar Valsts prezidentu Raimonu Vējoni Satversmes tiesā.

[Preses relīze.](#)

[Foto.](#)

3.3. STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

27.01.2017.

Satversmes tiesas priekšsēdētāja Alda Laviņa dalība starptautiskā seminārā Strasbūrā “Neizraidišanas princips kā starptautisko tiesību princips un tiesu varas loma tā īstenošanā”.

[Preses relīze.](#)

02.03.2017.

Satversmes tiesas priekšsēdētāja Alda Laviņa un Satversmes tiesas Juridiskā departamenta vadītājas Allas Spales dalība starptautiskajā konferencē “Konstitucionālās kontroles evolūcija Eiropā: tendences un izaicinājumi” Kišiņevā, Moldovā.

[Preses relīze.](#)

26.03.2017.-28.03.2017.

Satversmes tiesas priekšsēdētāja Alda Laviņa dalība starptautiskā tiesnešu sanāksmē Luksemburgā. Tiesnešu

sanāksme organizēta par godu Romas līguma parakstīšanas 60. gadadienai.

[Preses relīze.](#)

28.04.2017.

Satversmes tiesas tiesneses Inetas Ziemeles dalība Eiropas Padomes un Kipras Augstākās tiesas organizētajā starptautiskajā konferencē “Tiesības uz vārda brīvību interneta vidē”.

[Preses relīze.](#)

16.05.2017.

Satversmes tiesas tiesnešu tikšanās ar Uzbekistānas Republikas parlamenta Olij Mažlis Senāta priekšsēdētāju V. E. Nigmatillu Juldaševu (*Nigmatilla Yuldashev*) un viņa vadīto delegāciju.

[Preses relīze.](#)

23.05.2017.

Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas dalība Rumānijas Konstitucionālās tiesas 25. gadadienai veltītajā konferencē “Konstitucionālisma ceturtdaļgadsimts” Bukarestē, Rumānijā.

[Preses relīze.](#)

[Foto.](#)

25.05.2017.

Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa dalība biedrības “*Societas Iuris Publici Europaei*” (SIPE) ikgadējā kongresā Milānā, Itālijā.

[Preses relīze.](#)

01.06.2017.

Satversmes tiesas priekšsēdētājas Inetas Ziemeles tikšanās ar Čehijas Republikas ārkārtējo un pilnvaroto vēstnieku Latvijā Miroslavu Koseku (*Miroslav Kosek*) Satversmes tiesā.

[Preses relīze.](#)

01.06.2017.

Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Gunāra Kušņa dalība starptautiskā konferencē Kijevā, Ukrainā. Konferenci organizēja Baltijas un Baltijas jūras reģiona valstu konstitucionālo tiesu tiesnešu biedrība (BBCJ).

[Preses relīze.](#)

01.06.2017.

Satversmes tiesas tiesneša Artūra Kuča dalība Konstances Universitātes organizētajā konferencē Konstancē, Vācijā, par Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumiem.

[Preses relīze.](#)

08.06.2017.–09.06.2017.

Lietuvas Konstitucionālās tiesas tiesnešu un tiesas pārstāvju vizīte Satversmes tiesā. Satversmes tiesas un Lietuvas Konstitucionālās tiesas konference “Likumu kvalitātes izvērtēšana konstitucionālās tiesas nolēmumos: vērtēšanas kritēriji un principi”.

[Preses relīze.](#)

19.06.2017.–30.06.2017.

Satversmes tiesas priekšsēdētājas Inetas Ziemeles dalība, prezentējot pamatreferātu Ēksanprovansas un Marsēlas Universitātes (*Aix-Marseille Université*) Tiesību un politikas zinātņu fakultātes organizētajā vasaras skolā.

[Preses relīze.](#)

28.06.2017.

Satversmes tiesas priekšsēdētājas Inetas Ziemeles un Satversmes tiesas priekšsēdētājas padomnieces Lailas Juncēnas dalība Eiropas Konstitucionālo tiesu Konferences XVII kongresā.

[Preses relīze.](#)

19.07.2017.–20.07.2017.

Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietnieces Sanitas Osipovas dalība starptautiskā simpozijā “Juridiskais atbalsts ģimenes tiesībās: par maz vai par daudz” Belostokas Universitātes Juridiskajā fakultātē, Polijā.

[Preses relīze.](#)

11.09.2017.–14.09.2017.

Satversmes tiesas delegācijas dalība Pasaules Konstitucionālās justīcijas konferences IV kongresā Viļņā, Lietuvā.

[Preses relīze.](#)

11.09.2017.

Satversmes tiesas delegācijas tikšanās ar Latvijas vēstnieku Lietuvā Einaru Semani Latvijas vēstniecībā Viļņā, Lietuvā.

[Foto.](#)

13.09.2017.

Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietnieces Sanitas Osipovas, Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas un Satversmes tiesas Juridiskā departamenta vadītājas Allas Spales tikšanās ar Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa delegāciju Satversmes tiesā.

[Preses relīze.](#)

02.10.2017.

Satversmes tiesas delegācijas vizīte Slovēnijas Konstitucionālajā tiesā Ļubļanā, Slovēnijā.

Satversmes tiesas priekšsēdētājas Inetas Ziemeles tikšanās ar Slovēnijas Nacionālās Asamblejas priekšsēdētāju Milanu Brglezu Ļubļanā, Slovēnijā.

[Preses relīze.](#)

[Foto.](#)

19.10.2017.–21.10.2017.

Satversmes tiesas priekšsēdētājas Inetas Ziemeles un Satversmes tiesas Juridiskā departamenta vadītājas Allas Spales dalība XXII Erevānas starptautiskajā konferencē “Konstitucionālo tiesu loma konstitucionālo konfliktu pārvarēšanā”.

[Preses relīze.](#)

06.12.2017.

Satversmes tiesas un Saeimas organizētā starptautiskā diskusija “Normatīvo aktu kvalitātes nodrošināšana”. Diskusijā piedalījās arī Francijas Valsts padomes delegācija.

[Preses relīze.](#)

[Foto.](#)

07.12.2017.

Beļģijas un Čehijas konstitucionālo tiesu delegāciju vizīte Satversmes tiesas trīspusējās sadarbības ietvaros.

[Preses relīze.](#)

[Foto.](#)

08.12.2017.

Satversmes tiesas ikgadējā starptautiskā konference “Valsts budžeta konstitucionālā kontrole”. Konference tika organizēta sadarbībā ar Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisiju un Saeimas Juridisko komisiju Saeimā. Konferencē piedalījās arī Francijas Valsts padomes, Beļģijas Konstitucionālās tiesas un Čehijas Konstitucionālās tiesas delegācijas.

[Preses relīze.](#)

[Foto.](#)

3.4. PUBLIKĀCIJAS

Šajā pārskata sadaļā apkopotas Satversmes tiesas tiesnešu un darbinieku 2017. gada publikācijas – grāmatas un atsevišķi raksti grāmatās, raksti periodiskajos izdevumos, kā arī intervijas.

Satversmes tiesas tiesneši

INETA ZIEMELE

GRĀMATAS:

Ziemele I. *Separate Opinions at the European Court of Human Rights*. Rīga: Riga Graduate School of Law, 2017, 335 p.

Ziemele I. Valsts turpināšanās starptautisko tiesību teorijā un praksē. Grām.: *Nepārtrauktības doktrīna Latvijas vēstures kontekstā*. Rīga: LZA Baltijas stratēģisko pētījumu centrs, 2017, 15.–57. lpp.

Ziemele I. Latvijas Republikas starptautiskās līgumsaistības. Grām.: *Nepārtrauktības doktrīna Latvijas vēstures kontekstā*. Rīga: LZA Baltijas stratēģisko pētījumu centrs, 2017, 384.–392. lpp.

Ziemele I. Starptautisko tiesību dimensija: tiesiskās palāvības un tiesiskās drošības principi starptautiskajās tiesībās – jaunākās tendences. Grām.: Balodis R. (red.) *Vispārējie tiesību principi: tiesiskā drošība un tiesiskā palāvība*. Valsts pārvalde. *Business. Jurisprudence*. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 31.–49. lpp.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Ziemele I. Satversmes tiesas loma konstitucionālo principu aizsardzībā un piemērošanā. *Jurista Vārds*, 21.11.2017., Nr. 48, 20.–24. lpp.

Ziemele I. Tiesiskuma audits: vai Latvija ir tiesiska valsts. *Jurista Vārds*, 07.11.2017., Nr. 46, 12.–15. lpp.

Ziemele I. Eiropas Cilvēktiesību konvencijas loma Satversmes tiesas judikatūrā. *Jurista Vārds*, 16.05.2017., Nr. 21, 13.–16. lpp.

Ziemele I. Ievainojamā pasaules kārtība. *Jurista Vārds*, 02.05.2017., Nr. 19, 8.–10. lpp.

Ziemele I. Likumdošanas procesa pilnveidošana: jauna konstitucionāla orgāna piedāvājums. *Jurista Vārds*, 07.03.2017., Nr. 10, 10.–13. lpp.

Ceļā uz Satversmes ideālo Latviju. *Jurista Vārds*, 14.02.2017., Nr.7, 8.–19. lpp.

Ziemele I. *International Law Matters for the European Court of Human Rights*. // *Конституционное Правосудие: Вестник Конференции органов конституционного контроля стран новой демократии*. Конституционный Суд Республики Армения, 2(76) 2017, 44.–54. с.

INTERVIJAS:

Apanasova T. Mūsu vieslektore – Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemele – viena no redzamākajām Latvijas juristēm. Intervija ar I. Ziemeli. *Juridiskās Koledžas Vēstnesis*, 2017, Nr. 8, 1.–2. lpp.

Domburs J. ‘Delfi TV ar Jāni Domburu’: Satversmes priekšsēdētāja Ineta Ziemele. Intervija ar I. Ziemeli. www.DELFI.lv, 22.11.2017. Pieejama: <http://www.delfi.lv/>

Zirnis E. Skatīsimies atvērtām acīm. Intervija ar I. Ziemeli. *Sestdiena*, 29.09.2017., Nr. 189, 10.–15. lpp.

Skuja A. Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemele rīta ziņu raidījumam: Latvijas informatīvajā telpā ir jāveicina tāda diskusija, kas veido mūsu tiesisko kultūru. Intervija ar I. Ziemeli. *LNT rīta ziņu raidījums “900 sekundes”*, 18.09.2017. Pieejama: <https://skaties.lv/>

Tomsons A., Ābola I. ST priekšsēdētāja Ineta Ziemele par norisēm pirms vēlēšanām un aktualitātēm tiesu darbā. Intervija ar I. Ziemeli., *Latvijas Radio 1 “Krustpunktā”*, 06.06.2017. Pieejama: <http://lr1.lsm.lv/>

Ozoliņš A. Esam mazliet iesprūduši. Intervija ar I. Ziemeli. Ir, 06.06.2017. Pieejama: <https://irir.lv/>

Lulle B. ST priekšsēdētāja: būtu traģiski, ja ST nebūtu. Intervija ar I. Ziemeli. Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai, 29.05.2017., Nr. 101, 6.–7. lpp.

Libeka M. Vēl tālu līdz tiesiskai kultūrai. Intervija ar I. Ziemeli. Latvijas Avīze, 26.05.2017., Nr. 100, 6.–7. lpp.

Strupka Z. ST priekšsēdētāja: Latvijas stiprā puse vienmēr bijusi tās cilvēki un personības. Intervija ar I. Ziemeli. LETA, 24.05.2017. Pieejama: <http://www.leta.lv/>

Mače Z. Satversmes tiesas vadītāja Ineta Ziemele par tiesas kvalitāti un pieejamību. Intervija ar I. Ziemeli. Latvijas Radio 1 "Rīta intervija", 18.05.2017. Pieejama: <http://lr1.lsm.lv/>

Daugulis M., Garklāva K. Ziemele: Nepieciešami uzlabojumi, lai atvieglotu pieteikumu sagatavošanu Satversmes tiesā. Intervija ar I. Ziemeli. LNT rīta ziņu raidījums "900 sekundes", 11.05.2017. Pieejama: <https://skaties.lv/>

SANITA OSIPOVA

GRĀMATAS:

Osipova S. Eiropas tiesību priekšvēsture. Senās Ēģiptes, Divupes, Izraēlas, Grieķijas tiesības. H. Tumans (zin. red.). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017

Osipova S. Vasilija Sinaiska ieguldījums latviešu juridiskās kultūras mantojuma izpētē. Grām.: Latvijas Republikas Satversmei – 95: Latvijas Universitātes 75. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2017, 149.–155. lpp.

Lodočkina E., Osipova S. 45. pants. Grām.: Balodis R. (zin. red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. III nodaļa. Valsts prezidents. IV nodaļa. Ministru kabinets. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2017, 282.–300. lpp.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Osipova S. Patiesības noskaidrošanai un taisnīgam spriedumam ir pakārojama tiesas un visas tiesu varas darbība. Jurista Vārds, 07.11.2017., Nr. 46, 20. lpp.

Osipova S. Nepieciešams neatkarīgs konstitucionāls orgāns likumdošanas kvalitātes kontrolei. Jurista Vārds, 07.03.2017., Nr. 10, 14.–15. lpp.

INTERVIJAS:

Libeka M. Vairāk prasa pabalstus, nevis ģimenes brīvību. Intervija ar S. Osipovu. Latvijas Avīze, 07.12.2017., Nr. 237, 4.–5. lpp.

Pauliņa L. Latvija ir pelnījusi valsts pārvaldes konceptu un sakārtotu ierēdniecību. Intervija ar S. Osipovu. LV portāls, 31.05.2017. Pieejama: <http://www.lvportals.lv/>

ALDIS LAVIŅŠ

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Laviņš A. Vairākas iespējas civilprocesa efektivizēšanai Latvijā. Jurista Vārds, 07.11.2017., Nr. 46, 101.–102. lpp.

INTERVIJAS:

Elkins A. Satversmes tiesas tiesnesis Aldis Laviņš raidījumā "Прямая речь". Intervija ar A. Laviņu [intervija krievu val.]. Radio Baltcom "Прямая речь", 05.10.2017. Pieejama: <http://www.mixnews.lv/>

Leškevičs A., Gubins M. Satversmes tiesas priekšsēdētājs Aldis Laviņš raidījumā "Разговор". Intervija ar A. Laviņu [intervija krievu val.]. Radio Baltcom "Разговор", 07.03.2017. Pieejama: <http://www.mixnews.lv/>

Vizule V. Satversmes tiesa ir ikviena pamattiesību aizstāvis. Intervija ar A. Laviņu. Balances Juridiskie Padoomi, 2017, Nr. 5, 4.–9. lpp.

Ozoliņa I. Pirms grozīt Satversmi, septiņreiz jānomēra. Intervija ar A. Laviņu. Kurzemes Vārds, 28.02.2017., Nr. 41, 8. lpp.

Kikusts G., Krūmiņa L. Intervija ar A. Laviņu. LTV "Rīta Panorāma", 23.02.2017. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/>

GUNĀRS KUSIŅŠ

GRĀMATAS:

Kusiņš G. Latvijas Republikas 1922. gada Satversmes atjaunošana. Grām.: Nepārtrauktības doktrīna Latvijas vēstures kontekstā. Rīga: LZA Baltijas stratēģisko pētījumu centrs, 2017, 289.–310. lpp.

Kusiņš G., Gailītis K. 56. pants. Grām.: Balodis R. (zin. red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. III nodaļa. Valsts prezidents. IV nodaļa. Ministru kabinets. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2017, 532.–544. lpp.

Kusiņš G. Ciena studentus un viņu paveikto. Grām.: Torgāns K., Matule S. Kalvis Torgāns civiltiesībās un dzīvē. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 137.–139. lpp.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Ceļā uz Satversmes ideālo Latviju. Jurista Vārds, 14.02.2017., Nr.7, 8.–19. lpp.

DAIGA REZEVSKA

GRĀMATAS:

Rezevska D. Perspectives (4.4.). In: Kerikmäe T., Joamets K., Pleps J. et al. (Eds.) The Law of the Baltic States. Springer, 2017, pp. 180–190.

Rezevska D. Ideology, Values, Legal Norms and Constitutional Court. In: Constitutional Values in Contem-

porary Legal Space II: Collection of Research Papers in Conjunction with the 6th International Scientific Conference of the Faculty of Law of the University of Latvia. Rīga: University of Latvia, 2017, pp. 72–78.

Rezevska D. Vasilijš Sinaiskis un juridiskā metode: vērtības, taisnīgums un interpretācija. Grām.: Latvijas Republikas Satversmei – 95: Latvijas Universitātes 75. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2017, 156.–162. lpp.

Rezevska D. Kas ir vispārējie tiesību principi? Grām.: Balodis R. (red.) Vispārējie tiesību principi: tiesiskā drošība un tiesiskā paļāvība. Valsts pārvalde. Business. Jurisprudence. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 17.–21. lpp.

Rezevska D. Tiesiskās drošības un tiesiskās paļāvības principi – būtiski tiesiskas valsts principa elementi. Grām.: Balodis R. (red.) Vispārējie tiesību principi: tiesiskā drošība un tiesiskā paļāvība. Valsts pārvalde. Business. Jurisprudence. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 22.–30. lpp.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Rezevska D. No nezināma tiesību palīgavota līdz tiešai piemērošanai derīgai tiesību normai. Jurista Vārds, 07.11.2017., Nr. 46, 133.–134. lpp.

JĀNIS NEIMANIS

GRĀMATAS:

Neimanis J. Paziņošanas likuma komentāri. Papildināts un pārstrādāts izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2017.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Neimanis J. Prettiesiska maksa Uzņēmumu reģistrā. Jurista Vārds, 03.10.2017., Nr. 41, 8.–9. lpp.

Neimanis J. Mazākuma (opozīcijas) princips. Ir, 03.07.2017. Pieejams: <https://irir.lv/>

Neimanis J. Tiesneša atvērtība informācijai. Jurista Vārds, 27.06.2017., Nr. 27, 25. lpp.

Neimanis J. Juridiskā puse: LR Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta atziņas publisko iepirkumu tiesību piemērošanas jomā 2016.–2017. gadā. Iepirkumi, Nr. 3–4, 40.–41. lpp.

INTERVIJAS:

Gūte G. Spēja sabalansēt sabiedrības intereses un cilvēku likteņus. Intervija ar J. Neimani un A. Kuču. Diena, 24.04.2017., Nr. 79, 4.–5. lpp.

ARTŪRS KUČS

GRĀMATAS:

Kučs A. Latvijas pilsoņu kopuma atjaunošana. Grām.: Nepārtrauktības doktrīna Latvijas vēstures kontekstā.

Rīga: LZA Baltijas stratēģisko pētījumu centrs, 2017, 311.–323. lpp.

Kučs A. Latvijas un citu Baltijas valstu juridiskās nepārtrauktības jautājums starptautiskajās organizācijās. Grām.: Nepārtrauktības doktrīna Latvijas vēstures kontekstā. Rīga: LZA Baltijas stratēģisko pētījumu centrs, 2017, 393.–409. lpp.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Kučs A. Cilvēktiesības: evolūcija un izaicinājumi. Jurista Vārds, 07.11.2017., Nr. 46, 39. lpp.

INTERVIJAS:

Gūte G. Spēja sabalansēt sabiedrības intereses un cilvēku likteņus. Intervija ar J. Neimani un A. Kuču. Diena, 24.04.2017., Nr. 79, 4.–5. lpp.

Satversmes tiesas darbinieki

BAIBA BAKMANE

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Bakmane B., Statkus S. Pašvaldību pieteikumu izvērtēšana Satversmes tiesā. Jurista Vārds, 12.12.2017., Nr. 51, 8.–15. lpp.

GATIS BĀRDIŅŠ

GRĀMATAS:

Bārdiņš G. Satversmes tiesas atziņas par tiesiskās drošības principu un tiesiskās paļāvības principu. Grām.: Balodis R. (red.) Vispārējie tiesību principi: tiesiskā drošība un tiesiskā paļāvība. Valsts pārvalde. Business. Jurisprudence. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 217.–261. lpp.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Bārdiņš G. Jēkabs Stumbergs: tautai veltīts mūžs. Jurista Vārds, 19.12.2017., Nr. 52, 16.–20. lpp.

Bārdiņš G. Par termiņiem “uzticība” un “uzticēšanās”. Jurista Vārds, 29.08.2017., Nr. 36, 14.–15. lpp.

INTERVIJAS:

Mieriņa M. Uzrakstīt tiesas spriedumu ir īsta māksla. Intervija ar G. Bārdiņu. Pieejama: <https://www.tilde.lv>

AIVARS CAUNE

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Caune A. Aplaudēsim īpašo formu meistaram! Būvzinieris, 2017, Nr. 56, 64.–72. lpp.

LAILA JURCĒNA

GRĀMATAS:

Jurcēna L., Spale A. 54. pants. Grām.: Balodis R. (zin. red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. III nodaļa. Valsts prezidents. IV nodaļa. Ministru kabinets. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2017, 450.–469. lpp.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Jurcēna L. Kritika: tiesu varas autoritātes stiprinātāja un tiesnešu neatkarības veicinātāja. Jurista Vārds, 27.06.2017., Nr. 27, 10.–17. lpp.

LĪNA KOVALEVSKA

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Kovalevska L. Vai tiesu procesi Latvijā ir godprātīgi un taisnīgi? Jurista Vārda domnīca, 22.02.2017. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/>

DITA PLEPA

GRĀMATAS:

Rodiņa A., Amoliņa D. 46. pants. Grām.: Balodis R. (zin. red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. III nodaļa. Valsts prezidents. IV nodaļa. Ministru kabinets. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2017, 301.–323. lpp.

Rodiņa A., Amoliņa D. 40. pants. Grām.: Balodis R. (zin. red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. III nodaļa. Valsts prezidents. IV nodaļa. Ministru kabinets. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2017, 132.–175. lpp.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Plepa D. Satversme ir gatava digitālā laikmeta izaicinājumiem. Jurista Vārds, 07.11.2017., Nr. 46, 133.–134. lpp.

Plepa D. Desmit gadi Satversmes tiesas tiesneša amatā. Jurista Vārds, 04.04.2017., Nr. 14/15, 12. lpp.

ELĪNA SEMEŅUKA

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Semeņuka E. Dzeja un domas – Satversmes svētki. Jurista Vārds, 21.02.2017., Nr. 8, 6.–7. lpp.

ALLA SPALE

GRĀMATAS:

Jurcēna L., Spale A. 54. pants. Grām.: Balodis R. (zin. red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. III nodaļa. Valsts prezidents. IV nodaļa. Ministru kabinets. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2017, 450.–469. lpp.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Спале А. Влияние Конституционного Суда Латвийской Республики на содержание нормативных актов. // Конституционное

Правосудие: Вестник Конференции органов конституционного контроля стран новой демократии. Конституционный Суд Республики Армения, 2(76) 2017, 67.–82. с.

SANDIJS STATKUS

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Bakmane B., Statkus S. Pašvaldību pieteikumu izvērtēšana Satversmes tiesā. Jurista Vārds, 12.12.2017., Nr. 51, 8.–15. lpp.

Statkus S. Samērīguma otrais elements – pamattiesību ierobežojuma nepieciešamība. Jurista Vārds, 29.08.2017., Nr. 36, 10.–13. lpp.

ANDREJS STUPINS

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Stupins A. Tiesu darbības principi – tiesu funkcionēšanas galvenie noteikumi un pamattiesību garants. LV portāls, 04.10.2017. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/>

Stupins A. Tiesu darbības principi – tiesu funkcionēšanas galvenie noteikumi un pamattiesību garants (II). LV portāls, 30.11.2017. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/>

KRISTAPS TAMUŽS

GRĀMATAS:

Tamužs K. Tiesību aizsardzības nodrošināšana: mehānismi un praktiskā realizācija ar EP institūciju starpniecību. Grām.: Endziņš A. (zin. red.) Spīdzināšana, cietsirdība un pazemojums attieksmē un sodā: teorētiskie un praktiskie aspekti no Eiropas Padomes perspektīvas. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2017, 131.–161. lpp.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Kā Eiropas Cilvēktiesību konvencija ietekmējusi Latvijas tiesību sistēmu. Jurista Vārds, 16.05.2017., Nr. 21, 30.–39. lpp.

KRISTĪNE ZUBKĀNE

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Zubkāne K. Piedāvājumu izvērtēšanas kritēriju izvēle un piemērošana publiskajos iepirkumos. Bilance, 16.05.2017., Nr. 10, 28.–29. lpp.

Zubkāne K. Kā izvēlēties piegādātāju, pakalpojumu sniedzēju vai būvdarbu veicēju, ja paredzamā līgumcena nesasniedz Publisko iepirkumu likuma piemērošanas robežvērtības. Bilance, 02.05.2017., Nr. 9, 18.–19. lpp.

Zubkāne K. Jaunais Publisko iepirkumu likums. Bilance, 16.03.2017., Nr. 6, 26.–28. lpp.

